

Arhivă I.N.M.S.

Fond D.M.S.

Dosar 7042

Dosar Proiect DMI M 40/963/68

~~privitor la propunerea de permisiune~~
pentru restaurarea bis. Sf. Gheorghe din Pitești

Cosp. { Arhive - Pr. Verbale
Memorii
Date documentare / istorice,
muzeografice }

- 1963 - Raport cercet. arheologice.

- Dosar permisiune ptr. restaurare

196

196

Document
cristian
1963/68

196—
196—

DOSAR

privitor la propunerea de premiere
pentru restaurarea bis. Sf. Gheorghe - Pitesti

1963-68

Proiect MD 40 Sf. Gheorghe. Pitesti
Bely Barbu

1963-64-65	300 ore	
1966	400 "	150
1967	500 "	150
1968	500 "	150
	1700 ore x 12 lei = 20.400	450

One B x 26 pile = 208 ore/linia x 11 = 2288 ~ 2300 ore/an

Bely 2300 : 7 proiecte = 330 ore/proiect (45 pile/an) x 12 lei
 Barbu 2300 : 15 " = 150
 Baneasa 2300 : 4 = 575 x 3 ani = 1725 x 8 lei

M. VI-69 Tcu. Săileanu
 Josan + Albun Secretariatul Stiintific CSCAS

C.S.C.A.S.
DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE

D O S A R

privitor la propunerea de premiere a colectivului de arhitecți, ingineri și executanți care au realizat lucrările de restaurare a bisericii Sf.Gheorghe din Pitești pe intervalul 1964 - 1968, în cadrul Direcției Monumentelor Istorice.

C.S.C.A.S.
DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE

D O S A R

privitor la propunerea de premiere a colectivului de arhitecți, ingineri și executanți care au realizat lucrările de restaurare a bisericii Sf.Gheorghe din Pitești pe intervalul 1964 - 1968, în cadrul Direcției Monumentelor Istorice.

Restaurarea bisericii Sf.Gheorghe din Pitești.

Cu ocazia întocmirii proiectului de sistematizare a sectorului central al orașului Pitești, s-a pus problema menținerii bisericii Sf.Gheorghe în cadrul noului ansamblu urbanistic proiectat.

Clădirea, înălțată de Constantin Serban Basarab în 1656 și figurând pe lista monumentelor de cultură aprobată prin HCM nr. 661/1955, a suferit în secolul al XIX-lea importante transformări care i-au schimbat cu totul aspectul original.

În exterior a fost adăugată în stil neoclasic alipită fațadei Vest, un turn clopotniță cu aspect neogotic ridicat peste pridvor, supraînălțat cu o turleă înaltă de lemn învelită cu tablă, precum și o cornișă nouă aplicată peste cea veche, dădeau bisericii o înfățișare inestetică și cu totul diferită de arhitectura veacului al XVII-lea. În interior bolturile și turlele pronaosului au fost înlocuite cu un tavan de lemn, peretele despărțitor între naos și pronaos a fost dărâmat, ușile și ferestrele au fost lărgite, dispărând ancadramentele de piatră, iar pereții au fost decorați în 1876 cu o pictură în ulei de interes redus.

Pentru a stabili importanța sa reală cât și eventualele posibilități de restaurare, au fost executate în 1963 și 1964, o serie de studii și cercetări care au arătat existența, sub actuala înfățișare, a unor numeroase și interesante elemente, în măsură suficientă pentru a permite o revenire la formele inițiale și au dovedit totodată excepționala sa valoare în cadrul evoluției vechii arhitecturi Muntenesti.

Pe baza datelor obținute a fost hotărâtă menținerea și restaurarea monumentului.

Proiectul de restaurare întocmit pe baza sondajelor preliminare, a datelor documentare cunoscute și a rezultatelor obținute pe parcurs, după înălțarea schelelor, decaparea tencuielilor și desfacerea construcțiilor mai recente a fost avizat de DMI-CSCAS în faza STE și PE cu nr. 31/IX.1966 și 1/I -1968.

Proiectul cuprinde următoarele lucrări:

- Desfacerea antepriidvorului și turnului clopotniță de paiantă, ridicat peste vechiul pridvor.
- Decaparea tencuielilor din fațade pentru descoperirea elementelor de cornișă , ciubuce și ancadrame de uși și ferestre dispărute, aflate încă sub tencuială.
- Restaurarea interesantului pridvor pe două nivele, cu arcade suprapuse, unic în arhitectura epocii, pe baza urmelor descoperite în zidărie.
- Refacerea peretelui despărțitor cu stâlpi și arcade, între naos și pronaos.
- Restaurarea arcului median pe console de piatră și bolților pronaosului pe baza resturilor de arce și pendentive descoperite după dărîmarea bolții cilindrice existente.
- Reconstituirea celor două turle cuplate , aflate peste pronaos, cunoscute dintr-o descriere mai veche și din tabloul votiv, propuse a se reface pe bază de analogie cu alte monumente similare din acea epocă.
- Restaurarea în vechile lor dimensiuni a golurilor ușilor și ferestrelor, ulterior lărgite, precum și a tuturor ancadramentelor de piatră la uși și ferestre, refolosindu-se fragmentele autentice descoperite.
- Refacerea pardoselilor din lespezi de piatră și a tencuielilor interioare cu mortar lucrat în tehnica frescei cu var, cîlți și oxid de culoare.
- Amenajarea spațiului din jurul monumentului, prin executarea unor parapete de piatră, trepte pentru denivelări, trotuar și alei din lespezi de piatră.

Lucrările, începute în 1966 și terminate în 1968, au fost executate în cadrul Grupei de Execuție DMI și recepționate la 05.10.1968 , primind calificativul "foarte bine".

Costul total al restaurării s-a ridicat la suma de 1.260.000 lei.

Prin realizarea acestei restaurări, proiectată și executată în bune condițiuni , s-a obținut păstrarea și punerea în valoare a unui monument valoros, socotit ca unicat în arta construcției a vremii sale prin prezența pridvorului sau

etajului. S-a mai dovedit totodată aportul pozitiv obținut prin valorificarea unui monument de arhitectură veche în cadrul urbanistic restructurat al orașului modern.

Rezultatul subliniază meritul, îndemnarea și experiența științifică și tehnică a colectivului D.M.I. care a întocmit, urmărit și executat lucrarea.

D I R E C T O R

Prof. arh. R. Bordenache

G.S.C.A.S.
DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE

Colectivul de autori proiectanți

Arhitect Stefan Balș, șef de proiect pentru munca susținută și competentă în acțiunea de cercetare, în propunerile de restaurare și în conducerea colectivului de proiectare și execuție pe toată durata lucrărilor.

Inginer Teodor Barbu proiectant al lucrărilor de rezistență, pentru stabilirea soluțiilor de rezistență în condițiile speciale cerute de specificul lucrărilor de restaurare legate de refacerea și consolidarea bolților și turlelor.

Arhitect Rodica Matache pentru sîrguința și acuratețta depusă în redactarea planșelor proiectului.

Colectivul de autori executanți.

Tehnician Ilie Băncilă pentru perseverența depusă în conducerea șantierului și realizarea practică a planurilor, detaliilor și dispozițiilor de șantier date de proiectant pe parcursul lucrării.

Mesște Vasile Liscan pentru deosebita pricepere în munca de restaurare și în organizarea activității zilnice a șantierului.

D I R E C T O R

Prof.arh.R.Bordenache

C.S.C.A.S.
DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE

Timpul efectiv prestat la elaborarea și execu-
tarea lucrării în toate fazele 1966-68.

Salarii încasate în perioada de lucru.

Proiectarea și urmărirea lucrării

			<u>Procent propus</u>
1.Stefan Balș	arh.	lei 20.400	45% x 6 = 2700
2.Teodor Barbu	ing.	lei 5.600	20% 1200
3.Rodica Matache	arh.	lei 1.000	5% 500

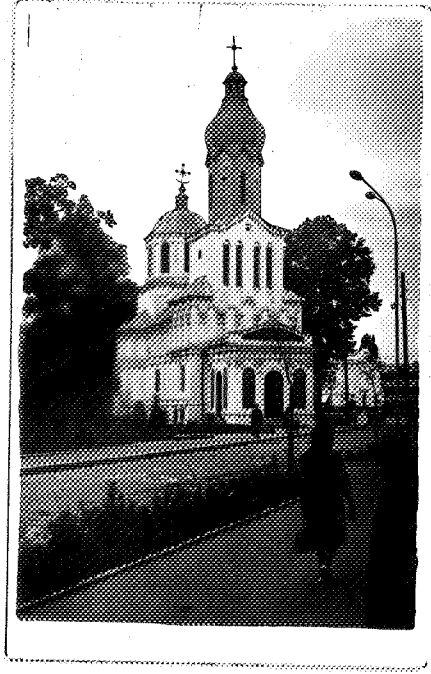
Execuția lucrării.

4.Tehnician Ilie Băncilă	lei 14.000	20%	2800
5.Meșter Vasile Lisca	lei 9.000	10%	900
	lei 50.000		<u>6000</u>

$$8000 \times 0,75 = 6000$$

DIRECTOR

Prof.arh.R.Bordenache

P I S A N I A

bisericii domnești "Sfântul Gheorghe" din Pitești.

Cuvintele puse între paranteze drepte s-au putut descifra pe bucățile de piatră găsite în pământ cu prilejul săpăturilor făcute în pridvorul bisericii.

Cu vrerea Tatălui și cu ajuto-
riul Fiului ^{sic} și ⁴ spiritul Duhului Sfânt, în-
demnatu - m - am și eu cela ce sînt din-
[tru ² Domnul ² meu] bună creștin Constan-
din Serban vvd. și cu bună creștină
² doamna ² mea ² Bălașa, miluindu-mă Dumn-
zeu ³ cu cinsti scaun ⁴ u părintelui
meu, răpo ⁴ să creștin Serban vvd., fiin-
eu domnul Tări ~~xx~~ Rumînești, ⁵ văz ând
că toate l ⁶ u mești sînt trecătoare,
aducîndu-mi aminte, ne ⁷ văit u - m - am a
rădica această sfîntă biserică di ⁸ n
⁴ temelie ⁵ pîină în sfîrșit, ⁶ în hram u și
la ⁵ uda Mare lui Mucenic Gheorghie, ~~xxx-~~
~~xxxxxx~~ ~~xxxxxx~~ să ne fie aicea întru aju-
tori, iar în celălalt veac să ne fie
în neam netrecu ⁷ te ⁸ noo și părin ⁹ ț ilor
¹⁰ noștri, în veci. Maiu 13, lt. 7164 (1656).

Lectură și întregire: Preotul Marin M.

Branște - Pitești

după catalogia din 1852.

J. J. J.

Din SINODICUL Bisericii domnești "Sfântul Gheorghe" Pitesti

STAREA BISERICII ÎNAINTE DE REPARATIA DIN 1875. 1864

Biserica se afla împărțită în patru părți:

I.- Altarul bisericii avea lungimea de 4,32 m;

Lățimea altarului.....5,10 cm;

II.- De la tîmpla bisericii care era de zid gros ca la un metru și pînă la zidul de despărțea interiorul bisericii în două, partea de la bărbați avea lungimea de 9 m., 90 cm.

Lățimea la sînurile bisericii.....9 m. 33 cm.

III.- De la zidul acesta pînă la ușa bisericii în geamlîc, lungimea 6 m. 52 cm., iar lățimea6 m., 24 cm.

IV.- Lungimea amvonului.....4 m., 92 cm.

Lățimea "7 m., 34 cm.

Zidul arătat ce despărțea interiorul bisericii, de doi metrii era de gros și sta pe două picioare tot de zid, avînd trei locuri lăsate ca intrări prin care comunica cu partea bisericii unde stă bărbații, două laterale și cea mai mare intrare prin mijloc.

În partea de nord era o scară așezată pe lîngă zidul bisericii, ce ducea printr-o intrare răspunsă prin acest zid în catehumen construit grosolan, la bărbați, și aducea întunec în biserică.

La o înălțime ca de patru m. și mai ceva din acest zid, eșea un arc gros tot de zid așezat în partea opusă pe zidul cel gros, cu care se încheia biserica în partea de apus.

Sub acest arc mare, erau două arcuri mai mici așezate cu multă măiestrie și proporțiune, la o distanță egală între ele, care eșeau din zidurile laterale ale bisericii, fixate pe zidurile opuse nord-sud. Deasupra acestor cercuri încrucișate era o boltă redutabilă, care suporta două turla de zid răspunse, așezate în linie dreaptă, mult mai mici ca turla cea mare, de la pantocrator.

În podul amvonului care avea învelișul paralel (poate "la aceeași înălțime") cu al bisericii, erau așezate clopotele.

Coloni

Cîteva informații documentare cu privire la ~~xxxxxxx~~ biserica

S f î n t u l G h e o r g h e d i n P i t e s t i,
culese din arhiva parohiei și din alte fonduri.

Biserica a fost ridicată în 1656 de voievodul Constantin Serban, domnul Țării Românești (1654-1658):

Dintru început a avut următoarele părți alcătuitoare: altarul, naosul, pronaosul, împărțit în două printr-un zid gros susținut de doi stâlpi puternici, care delimitau trei treceri, cea din mijloc fiind mai largă decât celelalte două din părți și un pridvor, despre care d-l arhitect Costescu a afirmat, pe baza constatărilor făcute în 1939, când a întocmit un proiect pentru restaurarea bisericii, că ar fi fost deschis.

Se pare că pe la jumătatea veacului al XVIII-lea, acest pridvor a fost închis, materialul de piatră recuperat prin această operație fiind folosit la construirea unui amvon care preceda intrarea în ~~tindă~~ pridvorul închis.

Amvonul de piatră a fost dăruit în 1899, iar bucățile de piatră din care fusese construit au fost vândute la licitație (Arhiva parohiei bisericii Sfântul Gheorghe, pachet I, f. 473. A se vedea de asemenea f. 453, 468, 469, 470, 471, 473, 490). În același an, s-a ridicat alt amvon, cel existent astăzi. Se păstrează devizul și toate actele și formalitățile ocazionate de această lucrare (Ibid. pachet V, dosar 13, f. 75, 76; dos. 14, f. 76 (foaia cu devizul). Pictura amvonului a fost executată de pictorul Gh. Stoenescu, elevul lui Tătăreanu, cel care în 1876 repictase corpul principal al bisericii (Ibid., V, 13, f. 82, 84, 85).

Intorcându-ne la pridvorul închis, în 1875, deasupra lui a fost ridicată actuala clopotniță (clopotele erau și mai înainte așezate în podul ei, dar ea nu era înaltă ca acum, ci avea acoperișul la nivelul restului acoperișului). Turla clopotniței, în gândirea constructorilor de atunci, trebuia să înlocuiască cele două turlle mici pe care biserica le ~~avase~~ deasupra pronaosului și care au fost înlăturate tot în 1875 (Ibid., III, f. 347; dosar 7, f. 19; XXI, ~~88~~, f. 8, 29; dosar 90, f. 19; dosar 92, f. 35; dos. 93). Cu acest prilej, s-au făcut "legături de fier la arcurile bazei turllelor/înlăturate/" (Arhiva parohiei pe 1874-1877, dosar 90, f. 58. Amănunte bogate se pot vedea, în același dosar, la f. 7, 16, f. 18, f. 20, 21, 22, 34, 58; dos. 93, f. 31, 38, etc.)

În 1902, s-au făcut mici reparații în exterior, în special la soclu (Arh. bis., dosar 1902, dosar A, f. 88 și urm.)

În 1925, pictorii Gh. Teodorescu din C. de Argeș și Gh. Belizare au spălat pictura în amvon și tindă (Arh. Bis. pachet XXX, dos. 140, nenumerotat, diferite foi).

Despre pictură, o catagrafie din 1852 a bisericii spune că era făcută "din vechime" (Condica de acte vechi a bisericii, p. 37), ceea ce înseamnă că nu pictorul Stoenescu a făcut cea dintâi pictură. De la d=1 arhitect Balș am aflat că d=1 arhitect Costescu ar fi căutat și n-a mai găsit nimic din această pictură.

În 1876, biserica a fost repictată de Gh. Stoenescu, elevul lui Tătăreanu și tot el, așa cum am spus deja, repictat, în 1899, amvonul ridicat în locul celui de piatră. În altar, pronaos și tindă, tot acest pictor a mai spălat pictura făcută de el, în 1893 (Arh. bis., VII, 21/1893-1894, f. 74-86).

Iată cum descrie biserica și pictura, la 1 ian. 1852, un slujitor al bisericii îndatorat să întocmească o catagrafie:

" Biserica cu hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, zidită din temelie de răposatii domni: Serban VV, Costandin VV, Bălașa Doamna, leat 7164. Să află cu trei turle și învălită acum din nou peste tot cu fier alb, cu cinci cruci de fier ~~xxxx~~ tot noi. Ușa cea de dinafară în două canaturi, toată de fier cu broască bună.

Intrarea dintâi să află tindă, unde șad fămeile, cu trei ferestre mici de piatră, cu cercevele cu geamuri, să află zugrăvită peste tot marmură și patru icoane zugrăvite pe pătete, pardosită cu lespezi de piatră, toate acestea din nou făcute după arderea orașului în leat 1848, avgust.

.....
Deasupra aceștii tinzi să află clopotniță cu două clopote, unul mare și altul mic, foarte bune, noi cu toacă de lemn.

Al doilea tindă, cu ușa de brad groasă, cu broasca ei, vopsită. Deasupra ușii pisană pe piatră de la fericirii ei ctitori, precum mai jos să coprinde: "Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și sporul Duhului Sfânt, îndemnatu-m-am și eu cel ~~xxx~~ ce sînt dintru domnul meu bun creștin, Constandin Serban Vvd: și cu bună ~~xxxdin~~ creștină doamna mea Bălașa, miluindu-mă bunul Dumnezeu cu cinstit scaunul părintelui meu răposat creștin Serban vvd: fiind eu domnul Tări/i/ Rumînești, văzînd că toate lumesti sînt trecătoare, aducîndu-mi aminte, nevoitu-m-am a rădica această sfîntă biserică din temelie pînă în sfîrșit, în hramul și lauda Marelui Mucenic Gheorghie, să ne fie aicea întru ajutori, iar în celălalt veac să ne fie în neam netrecută noo și părinților noștri, în veri. Mai 13, leat 7164 (1656)!"

Această tindă, vopsită jumătate marmură și jumătate albă cu două ferestre de piatră, cu cercevele de lemn cu geamuri și pardosită peste tot cu lespezi de piatră acum din nou.

.....(Se înșirue obiectele de aci)

Biserica cea mare, zugrăvită peste tot din vechime, cu tîmpla de zid, zugrăvită și poleită tot din vechime, cu doo ferestre mari de piatră cu cercevele și geamuri și grătare de fier în piatră afară și turla cea mare cu șase ferestre asemenea.

.....
(Condica de acte vechi a bisericii, p. 37-38).

Poate că chiar de la ~~înfrînarea~~^{zidirea} ei, biserica sfîntul Gheorghe a adăpostit în incinta sa și școala domnească. Despre aceasta, cîteva date se pot culege din alăturatul articol al subsemnatului, pe care, rog frumos pe tov. P. Năsturel să mi-l înapoieze, după folosire.

Palatul domnesc din Pitești al lui Constantin Serban Vodă situat în vecinătatea bisericii urmează a fi studiat pe baza săpăturilor ce se vor face. Se păstrează rădăcinile zidurilor la o mică adîncime de la suprafața pămîntului. Cărămizi din această zidire ies mereu la iveală cînd se lucrează mai adînc locul.

Preotul Marin M. Braniste

Preotul Marin M. Braniste

M O N O G R A F I A

Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din P i t e ș t i.

1.- Istoricul Bisericii, vechime, ctitori, restaurări și denumiri purtate în decursul timpului:

Din "O a r t e a d e A U R" a Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești - întocmită în anul 1956 cu prilejul restaurării generale și în vederea sărbătoririi tricentenarului (1656-1956) - reproducem istoricul Bisericii Sf. Gheorghe, așa cum . pe bază de documente, ni l-a prezentat Profesorul de istorie ION GR. RADULESCU din Pitești încă de acum mulți ani în urmă, în revista *Păstăul Ortodox, anul XX (1939), Pitești, 376-383, sub titlul: Un monument istoric: Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*.

" Povestesc bătrânii că Voevodul CONSTANTIN SERBAN, străbătând Piteștii călare pe calul său, gata era să se afunde în mlaștinile formate din strâmbura apelor scurse de pe dealuri, - Și atît s-a bucurat Voevodul că a scăpat cu viață, încît, drept mulțumire, a ridicat lăcașul Dămăscen, întărind de jur împrejur locul cu var, nisip, piatră etc.

Constantin Serban, zis Cîrau, fiul lui Radu Vodă Serban, în scurtă lui domnie (1654-1658), ocupat mai mult cu luptele contra oastei Seimenilor răsculați, a găsit totuși timpul să-și lege numele ca bun creștin, nu numai de Capitala Țării, construind Biserica unde e azi sfînta Mitropolie a Bucureștilor, dar și de Orașul Pitești, în care a cămădit, în 1656, Biserica cu hramul "Sfîntul Gheorghe".

În timp de 4 ani fără trei luni, Cronicarul anonim arată pe acest Voevod inteligent și știutor a multor limbi, că, după ce și-a lăsat domnia în bună înțelegere cu vecinii, "a început a face milă Țării, iertînd năpăstiiile și au plătit pe slujitori cu un darăciu deplin și au iertat Țara de bir 3 luni, și au iertat dărobăntilor și cămărașilor dăru și ceritul și a îmbrăcat pe toți cu postav bună... judecări drepte făcea și milă din destul, pre nimeni nu obidia, ci cu blîndete și cu cuvinte dulci pre toți îi mîngîia și... Au făcut mîngăstiri și biserici cu Doamna Bologa și alte multe bună-tăți și odore scumpe au făcut..." -

Toate acestea, în răstimpul Seimenilor răsculați și a certurilor cu principele Ardealului Racoți iar mai tîrziu, alianța cu Racoți și cu Domnul Moldovei împotriva lui Ion Cazimir, Regele Poloniei, îi aduse, în 1658, mazălirea de către Turci.-

Singurele amănunte despre Domnul Șerban fiind cele de mai sus, în mod firesc ne întrebăm ce anume l-a putut determina să-și lege numele său de orașul nostru?

Pisania păstrată nu spune mai mult: "Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu sporul Sfințului Duh, îndemnatu-m-am și eu cel ce sînt dintru Domnul meu bun și creștin, Doamna mea Balaga, miluindu-mă Bunul Dumnezeu cu cinstea seamaului Părintelui meu, răposatu creștin Șerban Voivoda, fiind eu Domn Țării Românești. --Aducîndu-mi a-aminte și văzînd că toate cele lumesti sînt trecătoare, nevoitu-m-am a ridica această Sfință Biserică din temelie și pînă în sfîrșitu, în hranul mucenicu și lauda navelui Gheorghe, să ne fie aici într ajutor în celălalt veacu să ne fie în neam netrecutu nouă și părinților noștri în veci și s-au săvîrșit această Sfință Biserică în leatulu cellu mare 7164 main 13, iar în leatulu de la Cristos 1656."--Pisania aceasta este refăcută în 1869, săpată în piatră de Andrei Vodali, pe cînd era episcop Dumitru Petrescu.--

Intru sît reparațiile și adăugirile făcute ulterior: 1848, 1869, 1876, 1902, etc., --n-au stricat mult din construcția și armonia începutului, ne dăm seama cu atît mai mult bine că--pentru jumătatea veacului al XVII-lea, frumusețea și dimensiunile Bisericii "Sfințul Gheorghe" au însemnat un mare locaș; pentru noi, un monument istoric.

Au fost și alți domnitori care au stat sau au trecut prin Pitești; gestul Voievodului Șerban Constantin și lucrarea sa trainică alcătuiesc pentru cercetător o dată importantă în sbuciumata istorie a acestui oraș.--

Deși Piteștii eșiseră din faza de "sat" încă din veacul al XV-lea, din cauza războaielor, năvălirilor și molimelor, evoluția lui de la țîrg la oraș, se pare că a fost lentă și ^{de} lungă durată. Fapta Voievodului Șerban l-a ridicat însă la rangul de oraș, oraș domnesc.--

Am găsit confirmat acest lucru în dosarul nr. 24/1862 al Primăriei Pitești. Ivîndu-se, în anul 1862, un conflict între cele două biserici: Sf. Gheorghe și Mavrodolu, cu privire la înființare, adică la dreptul de a servi de Catedrală a orașului, Municipalityatea Pitești, întruimî în Consiliu, decide că dreptul este al Bisericii Sf. Gheorghe;

"Considerînd că datorăm totu respect răposatului întru fericire Domn romîn Constantin Șerban Basarab Voievod, fondator al Comunei Urbane Pitești și al acestei biserici".--

Un alt document de la începutul veacului al XIX-lea, pe vremea lui Ion Caragea (1814), unde e vorba de o plîngere a Ispravniculu

contra unor locuitori, care ar intenționa să închidă ulița "cea prin mijlocul târgului", spune:

Se cuvine ca tot pe acolo să rămână ulița ca într-un oraș domnească, unde și ulița fiind domnească și a obștiei și nimeni nu poate s-o închidă". (V. A. Ureche, Istoria Românilor, Tom. X, p. A., pg. 848).

Reamintim că ulița ~~xxxxxxxxxxxx~~ despre care e vorba e strada care poartă chiar numele Voievodului Serban Vodă.-

Calitatea și renumele Bisericii "Sf. Gheorghe", de biserică domnească, au contribuit ca avantajile de care se bucura din acest punct de vedere biserica, să se reverse și asupra slujitorilor ei.

Astfel, găsim, în 1817, o carte domnească de la Pitești, pentru ~~xxxxx~~ scuteală, dată preoților Bisericii domnești: "Dat-am domneasca noastră carte la trei prești cari sunt pasciei la sfânta și dumnesciasca biserică din orașul Pitești, ca să fie acești 3 prești și caselor lor în pace și ertați ~~xxxx~~ de birul prețesc și de toate altele cîte vor eși de la vistieria domniei mele.....ale lor drept bucate să fie scutite și apărute, stupii și rîmătorii cîți vor avea de dîgnuit, și vinul ce-l vor face în șase poșane de vie ot sud Muscel i Argeș apăruta de vinărieiu pentru că această milă a avut i numiții prești de la frații domni de mai înainte, precum din cărțile domniilor sale ce le văzum, ne-am adevărit". (V. Ureche, Ist. Rom., t. X., p. A. pg. 315).-

Iată și pe cîntărețul Gheorghe, bucurîndu-se de aceeași scuteală prin "Cartea lui Gheorghe cîntărețul de la sfînta biserică domnească din orașul Piteștilor sud Argeș, din 3 Aprilie 1813": "Dat-am cartea domniei mele lui Gheorghe, carele se află slujind cîntăreț la sfînta biserică domnească din orașul Piteștilor sud Argeș, ca să fie scutit și apăra de dădăie, să scutească și drept bucatele lui de vinărieiu i dîgnărit, care această milă a avut-o numitul și prin siretul spd. ce-l văzum domniamea". (V. Ureche, Ist. Rom., t. X., p. A. pg. 315), pg. 146-47).-

Ridicată în anul 1656, documentele ulterioare nu mai vorbesc în niciun fel despre biserica sfîntul Gheorghe și abia în 1746 se găsesc cîteva însemnări lăsate de Neofit, Mitropolit al Ungrovlahiei care întreprinde o lungă călătorie în Muntenia. Însemnările au fost publicate în jurnalul Bisericii Ortodoxe Române din 1876 și de aici trecute în Sinodul bis. Sfîntul Gheorghe, din același an, o cîndică ce cuprinde: istoric, atîteri, înzestrări, binefăcări, reparații, etc.

Dl. St. Ștefănescu, licențiat în Teologie, ne-a atras atenția asupra "Sinedicului", din care cităm:

"In acest oras se află mulți negustori și biserici domnesti și beieresti și negustoresti, până la 7-8, și aici am liturgăsit 2 zile. Aici se află o Biserică de piatră, domnească, cu hramul "Sf. Martir Gheorghe", care este zidită de către prea fericitul întru pomenire, CONSTANTIN ȘERBAN BASARAB, ctitorul Mitropoliei București, la anul de la Adm 7164, dela Hristos 1656, care este nezugrăvită.... Din tradițiune, precum m-am asigurat de la mai mulți bătrâni, persoane de toată stima și încrederea, se zice că exteriorul Bisericii nu era peste tot tencuit, precum este astăzi, ci era parte lucrat în dreptunghi și se imita piatra cioplită, iar parte lăsată netencuită, însă cărămidă naturală așezată cu multă măiestrie. Stilul elvețian. Înconjurul Bisericii, pe care s-a construit turla-clopotniță, s-a construit mai în urmă, după cum se poate observa din modul de construire ce diferă în arhitectură".

Dacă informațiile vor fi fost exacte, ar reieși că Biserica "Sf. Gheorghe", la început n-ar fi fost zugrăvită în interior (în afară de icoanele atârnate de pereți), că în afară n-ar fi avut tencueli. - Alternanța cărămizii cu piatră da exteriorului impresia vechilor lăcașuri muntești din veacurile XV și XVI. - Ea este construită în veacul al XVII-lea - și pe lângă însușirile artei acestei epoci (în formă de treflă), are în plus măreția, adică proporția neobișnuită unor atari vremuri. - Privind cu atenție astăzi, Biserica "Sf. Gheorghe" e formată din 3 bucăți distincte: altarul cu naosul păstrează forma originală, nartexul pare a fi ulterior adăugat și pridvorul și mai aproape de noi. Părțile se disting nu numai prin ornamentația exterioară, (arcade și brîuri), dar și prin însăși construcția, - căci nartexul este mult mai ridicat decât restul clădirii.

La început, Biserica cuprindea altarul și naosul în forma actuală cu turla respectivă; în interior, dispoziția era însă alta: cu locuri rezervate femeilor deoparte, bărbaților de alta; iar în partea de apus, adică deasupra nartexului mai strîmt poate atunci, avea, în locul turlei de azi, 2 turla mai mici. Deasemenea, ~~în nartex~~ din nartex în naos, se intra prin 3 spații libere, create prin cele 2 coloane ce despărteau naosul de nartex, - coloane suprimate apoi. - Biserica dispunea de o mică curte împrejur închisă cu zid, avînd o poartă în dreptul ușilor, deasupra porții era un arc de zid. - La nord, Biserica avea case, unde dascălii de pe vremuri învățau copiii.

În 1848, se întîmplă un eveniment important pentru tîrgul nostru: un foc. - În ziua de 18 August, Miercuri seara, la orele 3 noaptea,

a luat foc orașul Pitești și a ars tot târgul, trei mahalale și trei biserici: Sf. Nicolae, Sf. Gheorghe și Mavredelu. Focul a durat 4 ore și a mistuit tot: case, prăvălii, mărfuri și biserici". (Marele Dicționar Geografic al Rom. vol IV, pag. 735 și urm.)

Bisericii "Sf. Gheorghe" i-a ars acoperișul de șindrilă și amvonul, - clopotele căzând jos; restul a fost salvat - și mărturie este "Sinodicul", care, la pag. 17, descrie cum negustorii și-au salvat mărfurile introducându-le în biserică.

Confirmarea focului și a pagubelor suferite de biserică am găsit-o într-o jalbă dată Primăriei în 1864 de către Preenții: Protopopul Gheorghe Economul și Sandu Duhovnicul; primul se găsea, în acel moment (1864) în al 40-lea an de serviciu la Biserică, - celălalt în al 24-lea an, - deci erau Preenții din timpul incendiului.

Până în anul 1864, afirma ei, li se servia numai venitul discului; apoi mahalagii, cu aprobarea Episcopului, le-a fixat lei 100 pe an de fiecare preot, din micul venit pe care îl avea pe, atunci Biserica. La 1848, arzând Sf. Biserică și toate prăvăliile ei, a încetat și salariul. (Dosarul Primăriei Pitești Nr. 24 din 1862)

În 1864, reconstruită fiind atât Biserica cât și prăvăliile, ei cer câte lei 100 pentru trecut, iar pentru viitor, ridicarea salariilor.

După 1848, Biserica se transformă, - se înnoește. - Nu numai că este acoperită cu tablă, dar, în locul turlor mici, se pune turla cea mare de la Apus și poartă pridvorul deschis. - Cei 37 metri ai turlei îi dau un aspect impunător.

În 1876, se face o nouă reparație de către Protopopul N. Constantinescu și Epitropii: Andrei Ștefănescu și D. Constantinescu.

Pictorul Gh. Șteenescu, elev al lui Tătăreanu, e chemat să-o picteze; i se adaugă catapeteasma înaltă de 10 metri, model de sculptură în lemn, datorită unui sculptor Babic, din București, o "minunată dantelă", cum o numește T. Bobancu în "Albumul religios".

Ultima reparație, înainte de război, se face în 1902 de Preotul Paroh Gh. Popescu, epitropi fiind Costache Dumitrescu și P. D. Mușetescu. După război, în 1924, și chiar în timpul nostru, s-au mai făcut ușoare reparații de Preotul Paroh Marin Preoteșcu.

După cum s-a văzut, din 1656, data fundării, s-au scurs 100 ani, fără să mai amintească de ea documentele timpului.

Călătoria Mitropolitului Neofit în 1746, constituie - prin descrierea ce face Bisericii, - o adevărată descoperire a unui monument istoric, o ridicare a ei în văzul orășenilor și a țării întregi. Dela

această dată, importanța ei crește și începutul veacului al XIX-lea îi va acorda meritată atenție. Domnitorii o consideră Biserică domnească iar slujitorilor li se recunosc diverse scuteli. Însemnătatea acestui lăcaș reiese și din marele număr de preoți, cari o deserveau; astfel, la începutul veacului al XIX-lea, sunt 3 preoți, iar în 1817, prin intervenția Episcopului de Argeș, se adaugă încă un preot și un diacon:

"...fiindcă iubitorul de Dumnezeu, Sfinția Sa Episcopul de Argeș ne-a făcut arătare, că după trebuința ce are această Sf. Biserică, am mai crînduit acolo încă un preot și un diacon și ne-a făcut rugăciunea a se împărtăși și aceasta cu privilegiul ce îl au și ceilalți, am primit Domnia Mea rugăciunea Sf. Sale și hotărîm ca, pe lângă acei trei preoți, ce se arată mai sus, să mai fie Biserica încă un preot și un diacon, care și aceștia să fie lortăți de birul preotesc și cu toate altele cîte vor ieși dela vistierie....1718, Iulie 12" (V. A. Ureche, Ist. Romînilor, Tom. X, p. A. pg. 315).

Preoții Gh. Economul și Sandu Duhevnicul, care păstoresc prin mijlocul veacului al XIX-lea, în jalba către Primăria Pitești, spun: "Am fost atrași să fim preoți aci, datorită privilegiilor de care eram apărați prin documentele domnești". (Des. Prim. Pitești Nr. 24 din 1862).

Atențiunii de sus, îi va corespunde și cea de jos, a dreptărilor, cari se întrec în a dărui: pămînturi, case, odoare, etc.,

Se spune că, cu ocazia construirii ei Domnitorul Serban Vodă ar fi însestrat-o cu importante daruri, printre care și o parte din moșia orașului, fapt care începe să stînjenească pe edili în momentul cînd, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, orașul se transformă fundamental. De aici, legenda că o seamă de cetățeni ar fi ars actele, ca să scape orașul, cenzura fiind zidită la temelie Altarului, cu ocazia reparațiilor din 1870. - Acest fapt, dacă va fi exact, ar putea explica lipsa unei arhive vechi; mai probabil este că, cu ocazia secularizării averilor mînăstirești, s-au luat și Bisericii "Sf. Gheorghe" terenurile, așa că n-a mai rămas decît cu mai multe imobile pe strada Serban Vodă parte donate, parte cumpărate, - cari o înconjură la N. Est, ca un brîu.

Imobilele donate de enoriași sunt: în 1806, de către Manda Nicolae Tabacu; în 1807, de Hristea Nicolau; în 1809, de Safta Dumitrescu; în 1822, de Smaranda Mantu, etc., în afară de cele cumpărate de epitropie. Ca înzestrători, cităm pe: Tinca Pătru și Velicu Pătru cu un potir de aur și de argint în 1795; Hagi D. Petrescu cu o cruce de aur în 1870; C. Angelescu cu o cruce de argint cu raze de aur în 1873; Elena Morait cu două sfeșnice de argint în 1876; Iancu Baicoviceanu cu două sfeșni

ce împărătești în 1874; frații Stefan Hagii Nicolau cu ~~un~~ candelabru cel mare a 48 lumini în 1878, Maria Nicopol cu o candelă mare în aur și argint în 1879; Alexandrina și Mihalache Ionescu cu icoanele împărătești argintate în 1908; Nae Popescu cu sfeșnice de alamă în 1911; Polixenia și Stefan Steriade cu policandru cel mic în 1925. De asemenea, Amelia și Anton Ionescu, I. Coculescu, frații Popescu etc.

În ceea ce privește cărțile sfinte, Biserica posedă unele de preț prin vechimea lor. Sunt în inventar.

x

x x

A avut norocul acest sfânt lăcaș de slujitori de seamă, cu cernici părinți și adevărați îndrumători în cele sfinte pentru fiii lor sufletești, preoții: Al. Tomcea, Gh. Coculescu, N. Constantinescu, Gh. Popescu, Nae Boerescu, Teodor Băjenaru, Dobre Popescu sunt numai câțiva din cei mai vechi. Au mai fost slujitori în ultimul timp Preoții: Ion Postelnicescu și Gh. Popescu-Broșteni, iar în prezent este e deservită de Preotul Marin D. Preoteșcu și Pr. Marin S. Diaconescu. (Articol scris de Prof. Ion Gr. Rădulescu și publicat în rev. Păstorul Ortodox în anul 1949), p. 376-383.

x x x

Legăm de istoricul de mai sus și RESTAURAREA GENERALĂ DIN ANII 1954-1956, care este ultima lucrare și cea mai mare care s-a făcut Bisericii Catedrale în ultima sută de ani. Această lucrare a fost determinată de faptul că acoperișul și turlile se degradaseră atât de mult, încât puneau în primejdie interiorul, în care pătrundea ploaia stricând pictura, - și de faptul că și pictura mergea spre degradare din pricina fumului de luminări, - ea având și vechimea dela 1876.

Aceste două mari nevoi, care pretindeau o restaurare generală, au fost împlinite în doi ani (23 Aprilie 1954 - 23 Aprilie 1956) datorită sprijinului moral al Statului, care ne-a încurajat în acțiunea noastră, datorită sprijinului material al poporului care ne-a pus la îndemână fondurile necesare pentru executarea lucrărilor de restaurare și datorită autorităților bisericești, care ne-au sprijinit și material și moral în toată lucrarea.

Vrednic de pomenire și de însemnat aci este îndemnul dat nouă de Prezidiul Republicii Populare Române, care, prin adresa Nr. 688/954, sub semnătura fostului Președinte, Doctorul Petru Groza, ne scria: ".....să exploatați în întregime toate resursele locale, în toate sectoarele de muncă ale poporului nostru, inițiind o contribuție a enoria-

șilor sub toate formele, urmînd a fi întăriți în muncă prin ajutor dela centru....Să apelați și la autoritățile superioare bisericești, în frunte cu Patriarhia, coordonînd munca și aportul tuturor pentru întreținerea acestui monument istoric....."(adresa înregistrată la Parohia Sf.Gheorghe sub Nr.31 din 28 Iunie 1954).

Biserica noastră fiind și lăcaș de închinare și monument istoric, era și firească și necesară această colaborare, în fața de ajutorare, a autorității bisericești, care are în grijă bisericile, și a autorității de Stat, care are în grijă monumentele istorice, precum este și Biserica noastră.

x
x x

2) Teritoriul pe care l-a deservit în decursul timpului.

-Din spuselor înaintașilor noștri mai vîrstnici și din arhiva Bisericii, teritoriul deservit în decursul timpului a fost nu numai cel de astăzi, ci și cel deservit astăzi de Biserica "Sf.Nicolae" care a fost altădată filiala Bisericii "Sf.Gheorghe". Iar teritoriul deservit astăzi de Biserica "Sf.Gheorghe" cuprinde zece străzi întregi sau fracțiuni din ele. Le enumerăm: 1) Serban Vodă (Victoriei), 2) Doamna Bălașa, 3) Maxim Gorki, 4) Industriei, 5) Maior Sonțu, 6) Piața Lenin, 7) strada Unirii, 8) Str. Craiovei, 9) Str. Elena Pavel, 10) Bulevardul R.P.R. -

3) Dacă actuala Biserică a fost clădită de o breaslă sau a servit unei bresle ca biserică patronală; în acest caz ce tradiție se mai păstrează în legătură cu rolul Bisericii respective în viața acestei bresle ?

- Actuala Biserică n-a fost clădită de o breaslă, ci de un Voevod, Constantin Serban, - de aceea se și numește Biserică Domnească, de aceea i s-a dat și numele rostul de Catedrală a orașului - și n-a servit unei bresle ca Biserică patronală, dar a servit tuturor breslelor de care era impresurată, precum și negustorilor, - fiind așezată în cartier negustoresc.

4) A existat înaintea actualei Biserici, în cuprinsul parohiei, o altă Biserică, în locul căreia s-a clădit cea de azi, sau au existat alte Biserici, mînăstiri și schituri, astăzi dispărute, - și ce se cunoaște cu privire la vechimea, etimologia, timpul și cauzele dispariției lor. Se va preciza topografic locul unde au existat asemenea locașuri de cult în prezent dispărute ?

- În cuprinsul parohiei "Sf.Gheorghe" n-a mai existat nici o

altă Biserică înaintea actualei, iar cea de astăzi este una dintre cele mai vechi Biserici din orașul Pitești.

5) Ce amintiri istorice, legate de Biserica parohială respectiv se mai păstrează cu privire la evoluția orașului, ce situația topografică avea Biserica în trecut, dacă era situată în centru sau la marginea orașului ?

- Se spune că atunci când ctitorul Bisericii "Sf. Gheorghe" Constantin Serban Voevod - a trecut prin Pitești, Piteștii erau un târg, al cărui centru se afla tocmai în vecinătatea imediată a locului în care s-a clădit Biserica. - Pentru cinstea de care s-a bucurat acest târg, de a fi vizitat de Domnitorul Țării Românești, a fost ridicat la rangul de oraș. S-ar presupune, deci, că ctitoria Bisericii "Sf. Gheorghe" este deosebită cu ridicarea târgului Pitești la rangul de oraș. Se mai spune, de asemenea, că pe lângă Biserică trecea una din cele trei văi ale Tri-văii. Acest adevăr a fost întărit și de constatarea făcută în anul 1932, când, făcându-se săpături pentru fundația actualei case parohiale din str. Serban Vodă colț cu Vasile Roaită, meșterii au dat peste straturi de pământ nisipos (prundis) viitură de apă - și arcade de pod de cărămidă. Din această pricină, temelia casei parohiale e foarte adâncă, adică dusă pînă la pământ sănătos. Este de precizat că Biserica a fost așezată la centrul orașului.

6) A avut Biserica un cimitir propriu ? Se va determina locul pe care-l ocupa și timpul cînd a fost desființat.

- La început, Biserica a avut un cimitir propriu, care ocupa locul unde astăzi se află curtea sau grădina Bisericii. Regula generală a fost ca cimitirele să fie pe pămîntul din-prejurul Bisericii. Așa a fost și la "Sf. Gheorghe". În orice loc din curtea Bisericii s-ar face săpături, se găsește oseminte. Proba s-a făcut de multe ori. Terenul însă fiind prea mic, iar Biserica fiind prea centrală, de multă vreme - nu se știe de cînd - nu s-au mai îngropat morți în jurul Bisericii, așa că cimitirul s-a desființat.

7) A fost înzestrată Biserica cu averi ? De cine, și de ce natură au fost aceste bunuri ? Pînă cînd au fost stăpînite aceste bunuri ?

- Biserica "Sf. Gheorghe", deși Biserică domnească, a fost înzestrată de diferiți creștini cu bunuri materiale. Din "Sinodicul" Bisericii "Sf. Gheorghe" extragem tabloul următoarelor donații:

1) Una prăvălie cu locul ei în Pitești, acum strada Serban Vodă, Școala roșie Nr. 19, donată de Manda Nicolae Tabacu ce-i zicea și Brașoveanu cu act de dănie și posesie la anul 1806, Martie în 5,

act transcris în condica veche a Bisericii pag.22.

2) Una prăvălie cu locul ei în Pitești (acum strada Serban Vodă Coloarea roșie Nr.25, donată de Cîrstea Măcelaru cu act de danie și posesie la anul 1807, August 30, - altu vechiu din anul 1807 Aug.30 și cel cu data 1805 Iunie 19 relativ la această danie, transcris în condica Bisericii pagina 23 și 24.

3) Una prăvălie cu locul ei în Pitești (acum Strada Serban Vodă, Coloarea roșie Nr.7, donată de Safta, soția răposatului Dumitragu cu act de danie și posesie la anul 1809, Martie 1, transcris în condica Bisericii la pag. 9 și 10.

4) Una prăvălie cu locul ei în Pitești (acum Strada Serban Vodă Coloarea roșie cu Nr.9, donată de Safta, soția răposatului Dumitragu cu act de danie și posesie la anul 1809, Martie 1, transcris în condica Bisericii la pag.9 și 10.

Notă: Această prăvălie fiind spațioasă, Epitropia, în timpul prezent(1885), a despărțit-o cu zid prin mijloc, făcînd dintr-una două prăvălii. Si s-a numerotat separat Nr.7 și 9, Culoarea roșie, Serban Vodă.

5) Una prăvălie cu locul ei în Pitești(acum Strada Centrului, suburbia Sf.Gheorghe Nr.18, donată de Smaranda, soția răposatului Gheorghe Mantu la anul 1822, August 12, transcris în condica Bisericii la pagina 6,7,8 și 9. Donatoarea Smaranda a donat un loc de prăvălie, pe care Epitropia, cu fondurile Bisericii, a construit prăvălia.

6) Una prăvălie zidită pe locul cumpărat de Epitropia Bisericii la anul 1830 Ianuarie 28 (acum prăvălia cu Nr.13, Strada Centrului, Suburbia Sf.Gheorghe. Actul de cumpărătoare este transcris în condica Bisericii la pag.19 și 20, Construită această prăvălie de Epitropie din fondurile Bisericii.

7) Una casă zidită pe locul din curtea Bisericii, din fondurile Bisericii(acum Strada Doamna Bălașa Nr. Culoarea roșie. Astăzi în locul acestor case precum și a prăvăliei ce era situată din aceste case pînă în strada Serban Vodă, fiind expropriate se află continuarea bulevardului Ferdinand.

8) La anul..... s-a construit o bina cu două etaje, cu o prăvălie dedesubt, 2 camere în curte și una deasupra prăvăliei, în partea de sud a Bisericii lipită de casa D-lui Coculescu. Săa construit din fondurile proprii ale Bisericii, contribuind și Preoții: N.Boerescu, Gh.Popescu și Diaconu T.Băjenaru, ca să se poată termina, cu cîte 240. lei fiecare.

Pentru toate donațiile menționate mai sus, - așa cum se pre-

zentau la anul 1885, Martie, cînd Preotul Paroh de atunci N. Gh. Boerescu a făcut aceste însemnări în registrul numit "Sinodicum" - donatori respectivi fixează și condițiunile ce ei pun:

" Să se pomenească în veci de preoții Bisericii ".

Această obligație testamentară a donatorilor s-a respectat permanent de slujitorii Bisericii, cari pentru aceasta - s-au bucurat de atențiunea specială a Bisericii "Sf. Gheorghe", manifestată prin daruri la cele trei hramuri de peste an sau chiar prin salarii lunare deosebite, precum a fost în trecut, cînd Biserica "Sf. Gheorghe" se întreținea din venituri proprii și cînd statul nu ajuta cu nimic.

Cu timpul, treptat - treptat, din motive necunoscute, aceste bunuri materiale venite prin donații, s-au mai înstrăinat și s-au mai împușinat iar veniturile au tot scăzut, încît prin anul 1943, Biserica "Sf. Gheorghe" a fost luată în bugetul Statului ca toate celelalte Biserici.

În legătură cu aceste bunuri, facem cîteva precizări:

a) Casa cu etaje și prăvălii dinspre miază-zi, din punctul liber astăzi, unde staționează mașinile Sfatului Popular, au fost expropriate de Primărie prin anul 1933, pentru motive edilitare, plătin - du-se Bisericii valoarea imobilului la prețul pieții de atunci, după ce aceeași Primărie ~~dase~~ dase parohiei "Sf. Gheorghe" autorizație de a clădi actuala casă parohială cu cele trei prăvălii noi din colțul Serban Vodă Nr. 15 cu Vasile Roaită 1, înfundînd strada Bisericii, prin care se făcea trecerea din piață - printre curtea Bisericii și e spatele prăvăliilor cu fața la Serban Vodă spre actuala stradă Vasile Roaită. Prăvăliile fuseseră cîndva proprietatea Bisericii, unele, iar altele erau clădite pe terenurile Bisericii, - respectivi proprietari fiind embaticarii Bisericii.

Același registru - "Sinodicum" ne și dă numele embaticarilor și al locurilor luate cu embatic, precizînd și suma plătită anual ca embatic. Astfel:

1) Nicolae Coculescu, imobilul Nr. 2, Culoarea galbenă, lei 7,41.	
2) Dumitru Constantin...".	Nr. 1 " roșie Lei 14,07.
3) Marcu Hagi Nicolau "	Nr. 3 " roșie Lei 29,43.
4) Marcu Hagi Nicolau "	Nr. 5 " " Lei 37,04.
5) Simeon Pandele "	Nr. 11 " " Lei 14,82.
6) Domnica Teodoride "	Nr. 17 " "anual " 37,04.
7) Gheorghe Hagiescu "	Nr. 6 " galbenă " " 14,82.
8) Iancu Hagi Nicolau "	Nr. 7 " " " " 55,55.

- 9) Costică Nencoviciu, prăvălia Nr.9, Culoarea galbenă, Suburbia Sf. Gheorghe, lei 55,55.anual.
- 10) De la cas Dinu Popescu, prăvălia Nr.14, Culoarea galbenă, Suburbia Sf.Gheorghe, lei 37,04.anual.
- 11) Simeon Serafim, două prăvălii Nr.13 și 15, Culoarea roșie lei 66,66 anual.

Toate aceste acte prin care s-au dat locurile Bisericii cu embatic, se găsesc transcrise în condica veche a Bisericii.

- În ultimul ~~xxxxx~~ timp, Biserica "Sf.Gheorghe" a mai dăruit două prăvălii vechi - declarate insalubre - cea din str.Maxim Gorki Nr.16, unde s-a lărgit strada dinspre piața Lenin, și cea din str. Maxim Gorki Nr.5, colț cu Serban Vodă, - cu care s-a făcut început aplicării planului de sistematizare a orașului - privind toate clădirile dintre Biserica "Sf.Gheorghe" și "Sf.Nicolae". Cele două terenuri, proprietatea Bisericii, sunt considerate încă proprietatea Bisericii până ce Sfatul Popular al orașului Pitești va găsi modalitatea legală de stingere a litigiului iscat prin însuși faptul lăsării libere a terenurilor de sub prăvăliile dăruite.

Astăzi, parohia "Sf.Gheorghe" din toate bunurile sale de altă dată, nu mai are proprietate decât patru imobile = trei prăvălii pe Serban Vodă Nr.5, Nr.7 și Nr. 19, care are în spate, cu fața la Doamna Bălașa, un loc viran folosit de prăvălia din față închiriată O.C.L.-ului Pitești - și casa parohială din str.Vasile Roaită 1, colț cu Serban Vodă 15, care are și trei prăvălii în acelaș trup de casă, plus stradela cea înfundată la un capăt și învecinată cu curtea și grădina Bisericii.

Aceasta este toată povestea bunurilor Bisericii "Sf.Gheorghe" a acestei Catedrale - monument istoric.

Si aceasta este, pe scurt, monografia Bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, Catedrala orașului și monument istoric.-

P A R O H ,

SECRETAR,

Bibliotecar,

CITEVA STIRI DESPRE PRIMELE SCOLI DIN PITEȘTI

P r o i e c t

de Iustul Marin Brăniște (din O. Pitești)

Cîteva documente ne dau de știre că- mai ales începînd de prin veacul al XVI-lea- orașul Pitești dobîndește o importanță deosebită, în special de cînd Neagoe Vodă și după el - alți domni fac din orașul nostru un adevărat scaun domnesc, de unde se și dau o mulțime de documente ¹.-

Prestigiul răsfrînt asupra orașului de șederea fie cît de trecătoare în el a capetelor încoronate, nevoile de cancelarie și administrație, relațiile comerciale, etc. au condus desigur la întemeierea de timpuriu a unor școli în cuprinsul lui. Din nefericire însă, nu ne-au rămas urme concrete despre existența și funcționarea lor în secolele XVI și XVII.

Primele știri documentare despre un învățămînt organizat în Pitești datează abia de ~~pe~~ la jumătatea veacului al XVIII-lea. O sumară înfățișare a lor formează obiectul comunicării de astăzi

I. SCOALA DE LA BISERICA DOMNEASCA SF. GHEORGHE

I. - I a n a c h e, b i v v ă t a f d e c o p i i
(1753) . La 29 aprilie 7261 (1753) din porunca voievodului Matei Ghica (24 august 1752- iunie 1753), Neofit I, mitropolitul Țării Romînești și vel logofătul Stefan Văcărescu au judecat plîngerea Aniței, văduva răposatului Martin Buliga din Pitești pe care moartea-l surprinsese fără să-și fi întocmit testamentul (diata) în care ea ar fi apărut moștenitoare a averii lui. Văduva cerea acum ca judecata să-i precizeze acest drept. În lipsa de testament în favoarea ei, ea s-a prevalat de un principiu de drept înscris în Pravila lui Matei Vlastari, după care " să ține în seamă și diata necrisă, cînd cel ce își face diata își va arăta voința sa înaintea a șapte mărturii aflîndu-se cu toții den preună " Ca urmare a prezentat judecătorilor scrisoarea unor martori, care vorbiseră cu răposatul, două zile înainte de moartea lui și care auziseră de la el rostirea intenției de a-i face și ei parte de moștenire din averea lui, prin diata ce gîndea să întocmească spre sfîrșitul vieții, sfîrșit pe care atunci îl bănuia mai depărtat.

Pe lîngă alte 7 persoane pe care le văzuse Martin și cu care vorbise, două zile înainte de moartea lui și care apar în

" scrisoarea de mărturisanie" adusă de Anița înaintea judecății figurează și " Ianache biv (fost) vâtaf de copii " (Arhivele Statului Buc. Mitrop. Buc. . CLX . 9) Cum contextul documentului lasă a se înțelege că Ianache era piteștean, urmează că aci trebuie să fi existat o școală, în slujba căreia să fi fost tocmnit, Iar școala ajunsă la gradul de organizare pe care-l indică personalul cu care e încadrată și din rîndul căruia nu lipsește nici măcar vâtaful, presupune o vechime apreciabilă.

Pentru a pune și mai mult în lumină școala veche din Pitești, spre care deschide perspectivă mențiunea pe care pomenitul document ao face despre un slujbaș al ei, vom aminti pe scurt ceva din modul de organizare al unei asemenea școli, în ce privește " corpul profesoral" al său.

Scoala era încredințată unui dascăl. În munca sa didactică acesta era ajutat de un ipodidascăl / profesor al doilea/, iar pe latura disciplinar- administrativă de vâtaful de copii, ale cărui atribuțiuni echivalau, în parte, cu ale pedagogului din școala de astăzi. Din documentele vremii, rezultă că și vâtaful / se silea pentru învățătura copiilor".-

Simbria alocată unei asemenea școli se împărțea în trei; două părți le lua dascălul și una ipodidascălul, care la rîndu-i își împărțea leafa cu vâtaful de copii, dîndu-i a treia parte ².

Revenind la documentul amintit, reținem din el că în 1753 trăia în Pitești un vâtaf de copii. El este denumit biv acică fost vâtaf, ceea ce înseamnă că slujise unei școli din Pitești, înainte de această dată. În concluzie, școala în Pitești există încă înainte de 1753.

2. - Ioan vâtaful. Peste 11 ani, existența scoalei din Pitești este confirmată documentar din nou și mai amplu, dată aceasta printr-o însemnare făcută pe o carte ee cult³. Iată cuprinsul inscripției " Să să știe că am cîntat eu Ioan Văt/aful/ot școala nouă ? domneasc³/ ot s/fe/te Gheorghe Vechi în ziua de s/fe/te Ioan , cîn/d / au fost hram 1764 mai dni (ziua) 8 ".

Cîteva lămuriri pe marginea acestei inscripții sînt necesare, spre a face unele precizări și a risipi unele nedumeriri

a.- Ioan Vâtaful poate fi aceeași persoană cu Ianachi vâtaful întîlnit la 1753, dacă admitem că Ianachi este corespondentul grec al numelui Ioan. Preferința pentru forme grecești este

firească într-o vreme de preponderență a curentului grecesc..

b.- Unicitatea persoanei implică presupunerea că Ioan avea întrerupere de serviciu în 1753, când l-a consemnat documentul analizat de noi la paragraful 1, fapt pentru care a și fost numit "biv (fost) vâtaf".-

c.- Dâr mai urgentă este nevoia de a identifica "școală nouă" domnească ot/(din) a/fe/te Gheorghe vechiu" lucru nu tocmai ușor de făcut dacă avem în vedere că aceeași denumire o purta și vestita școala domnească din București.

Intr-adevăr, la prima vedere am fi ispitiți să credem că e vorba de școala domnească de la Sf. Gheorghe Vechi din București, care exista în mod sigur de pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, fiind instalată în chiliile din jurul acestei biserici. La această identificare îmbie înainte de toate, titulatura școlii. Spre aceeași concluzie ar conduce și faptul că el spune despre școala sa că e nouă (dacă lectura acestui cuvânt acoperit de cerneală este corectă) calificativ potrivit școlii de la Sf. Gheorghe Vechiu din București, care în 1759, deci numai cu cinci ani înainte de data când Ioan își face însemnarea în discuție, își ridicase noul sau local propriu⁵.-

Dar o serie întreaga de alte considerente ne obligă să localizăm școala pe lângă biserica Sf. Gheorghe din orașul nostru.

d.- Astfel, cartea pe care e scrisă însemnarea este a unei biserici din Pitești și anume a Sf. Ioan dinspre Trivale. Acest lucru îl statornicește prezența iscăliturii în mai multe locuri pe carte a logofătului Șarban, despre care, dintr-o însemnar pe o altă carte a aceleiași biserici, aflăm că era "mahalagiu (locuitorul enoriașul) acestii sfintei dumnezeiești biserici din Gura Văii Stancii (așa se mai numea pe atunci biserica Sf. Ioan⁶. Din cuprinsul acestei ultime însemnări mai aflăm amănuntul că el legase această carte "în zilele prea luminatului nostru domn Ioan Alexandru Ioan Ipsilant Voevod, în cursul anilor 1778"⁷

a.- Chiar și indicația că a cîntat în ziua de Sf. Ioan, când a fost hram, vine în sprijinul afirmației că el vorbește despre biserica Sf. Ioan. Numai că ~~aci~~ trebuie făcută o precizare care indirect determină orașul în care se găsește această biserică. Anume, pisarul spune pe de o parte că a cîntat aci în ziua de Sf. Ioan, când a fost hram și hramurile cu acest nu se serbează în ziua de Sf. Ioan Botezătorul, la 7 ianuarie al fiecărui an- iar pe de altă, în finalul inscripției precizează că ziua în cauză este 8 mai. N-am putea înlătura nedumerirea, dacă n-am observat că și la 8 mai se prăznuiește un sfînt cu același nume- sfîntul apostol și evanghelist Ioan. Ori dublarea în acest fel

a hramului bisericii este o practică posibilă numai într-un mediu excentric, iar nici de cum în București, lângă Centrul Mitropolitan care n-ar fi tolerat-o.

f.- Considerentele de pînă aci, deși stabilesc fără echivoc și îndestulătoare că e vorba de biserica Sf. Ioan din Pitești, nu limpezește total problema. Căci ele nu exclud posibilitatea ca Ioan vătaful să fi fost din București și numai în treacăt să fi trecut prin Pitești., luînd parte la pomenitul hram. Este adevărat, răs. pundem noi acestei presupuneri obiecțiuni; dar în cazul acesta trecătorul ar fi simțit nevoia să-și completeze identitatea, precizînd orașul în care locuiește, așa cum simțim și noi nevoia să facem automat în împrejurări similare.-

g.- Pe de-asupra, un fapt. ~~pre~~emtoriu vine să curme orice îndoială și șovăială. Același Ioan, cu fericita lui inspirație și pasiune de a face însemnări, în 1784 ne-a lăsat, pe foaia de legătură a unei cărți de cult a bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești o inscripție în care el dă amănunte asupra scolii despre care discutăm, lămurind în mod expres că e cea de la Sf. Gheorghe din Pitești, Iată cuprinsul însemnării "Aici au însemnat robu lui Dumnezeu Ioan dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de orași și am făcut scoala aici în oraș. S-au pus aici ca să fie spre încredintare la cei ce vor citi cum că așa au fost. Iar cel ce nu va crede pîrîși să aibă pe sfinții îngeri și pe marele mucenic Gheorghe a cărui pomenire săvîrșim și iaste hram aici la această biserică domnească. Si eu am învățat copii aproape de această sfîntă biserică în casa Manului Cojocar. Deci, am scris ca să să ție minte, aicea într-această foaie 1784, aug. 6⁹.". Ioan apare în documentele cunoscute nouă pînă în 1798. Ultima lui însemnare este făcută la 23 mai 1798 cînd încă era dascăl la Pitești" Pisat (a scris) zice el, Ioan dascăl Pitești lo.-

Așadar vătaful Ioan din 1764 fusese înainte la treapta de dascăl al scolii care funcționa în incinta bisericii domnești Sfîntul Gheorghe din Pitești. Scoala dăduse rezultate frumoase în decursul existenței ei. Constatările făcute și referințele date făcuseră ca între timp ea să fie decretată școala domnească- titlatură justificată de altfel și de numele de biserică domneasca pe care-l purta biserica Sf. Gheorghe, ridicată în 1656 de Constantin Serban Vodă Cîrnul, domnul Țării Romînești (1654-1658) și ca și celelalte scoli domnești să joace rol de școala publică II.-

Poate că ridicarea ei la rangul de scoala domneasca să se fi propus în preajma datei la care Ioan - pe atunci vătaf de copii- cîntase la biserica Sf. Ioan din localitate, ceea ce are explica calificativul "nouă" pe care el îl dădea scoalei domnești la care funcționa. Iar expresia Sf- Gheorghe Vechi - cu care este desemnată biserica domneasca Sf. Gheorghe din Pitești, este rezultatul diferenței pe care vătaful Ioan o observă și consemna cu privire la cele două biserici prezente în fata minții sale, în momentul cînd scria : Sf. Gheorghe numărîr deja 108 ani de existență iar veșmintul exterior pe care-l purta pe atunci : cărămidă apărentă făcea ca vechimea ei să pară și mai mare, pe cînd biserica Sf. Ioan în care cîntase la hram, ridicată fiind în 1728, nu avea de cît 36 de ani.

j.- În ce privește localul însemnarea spune că scoala de la biserica domneasca Sf. Gheorghe din Pitești funcționa în casa Manului Cojocarului situată în apropierea imediată a bisericii Sf. Gheorghe. Această proprietate dăruită bisericii a fost inclusă în curtea ei. Era situată în partea de nord a bisericii. În 1848 focul care a pîrjolit orașul ¹¹ a vătămat profund și localul școale dar el a fost reparat curînd de epitropia bisericii. A fost dăruit spre sfîrșitul secolului al XIX-lea ¹².

Se pare că Manu Cojocarul donatorul localului pentru școală era tatăl lui Nic. Manu Piteșteanu, cunoscut copist de manuscrise românești ¹³. - Si tatăl și fiul s-au dovedit însuflețiți de idealuri cărturărești. Tatăl a arătat practic prin găzduirea scolii în casa lui, iar fiul prin preocupările sale directe. El este autorul unei copii a manuscrisului Cronicii lui Dumitrache Stolnicul în care sînt povestite de un martor ocular și reconstituite din informații orale, acte și documente oficiale, evenimentele petrecute în timpul războiului ruso-turc dintre noiembrie 1769 și februarie 1775. O copie a acestui manuscris a aparținut arhiereului Samuil Tărtășesc episcop locotenent de Argeș între 1845-1849, care rezida la Pitești și care- avînd în vedere și numele de Cojocarul pe care l-au purtat unele rude ale sale, era poate neam cu acest Manu Cojocarul, sau Cojocanu (în textul însemnării dascălului Ioan numele este prescurtat : Coj, Manuscrisul a fost dus de noi la Academia R.P.R. care l-a inventariat la fondul sau de manuscrise, sub nota 235, achiziții noi.

Revenind la Nicolae Manu Piteșteanu, interesează să spunem că la 22 dec. 1775, împreună cu Dumitrache Stolnicul este numit de Alexandru Ipsilante epistat la Obșteasca epitropie, care între altele- avea și purtarea de grijă a scolii.

Asemenea ctitori avînd , e de presupus că scoala de la Sf. Gheorghe mergea destul de bine.

Dintre următoarele mențiuni despre localul ei, arătăm două documente care îl arată a fi tot în curtea bisericii Sf. Gheorghe. Astfel în 1838 scoala funcționa " în casele din curtea bisericii" ¹⁵. cităm într-un dosar al scolilor, iar în 1841, sept. 23, un act încheiat între un particular și biserica domnească Sf. Gheorghe arată scoala tot aci. E vorba de un înscris pe care Iota Marin îl face cu biserica și prin care se angajează să plătească embatic pentru o bucată de loc a bisericii, pe care e ridicată în parte, prăvălia ce cumpărase recent. Iată o parte care interesează mai mult din textul înscrisului " Fiindcă eu subțiscălitul am cumpărat ohavnic (de veci) prăvălia lui Carabet Venicolu ceo are într-acest oraș Pitești, în ulița tîrgului, care prăvălie să află clădirea ei călcînd și pã locul sfintei biserici domnești hramul Sf. Gheorghe, însă din gîrla ce curge pã subț prăvălii pînă în zidul odăilor bisericii care este scoala, este locul sfintei biserici. De aceea pentru această călcare de clădire și cu curticica ce este din odaie și pînă în zidul chiliilor scolii, m-am învoit cu episcopii acesti sfintei biserici ca să dau fieșcare an embatică cîte lei noozeci" ¹⁶

În 1848, chiliile scolii, au ars precum am mai spus au fost reparate și au durat pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Printre profesorii scolii întîlnim pe Ioan despre care am mai vorbit, a cărui figură dominează aproape o jumătate de secol. El este desigur cel ce apare în bugetul scolilor în 1780, 1797 și poate și în 1802 ¹⁷.-

Rămîne de precizat pe baza de documente cărei scoli : acesteia ori celei de la Buliga, despre care ca fi vorba mai departe, aparțin dascălii cîntăreți care apar la Pitești , în bugetul pe 1825-1826 și 1813 (Nicolae Iane) precum și doctorul ce urma să fie plătit din dobînda capitalului de 7500 lei, lăsați prin testament de Iosif, întîiul episcop al eparhiei Argeșului pentru școala din Pitești

În 1838, învățător la scoala de la Sf. Gheorghe este Nicolae Mitilineu ¹⁹, iar prin 1848 este menționat preotul Dimitri "catihitiș" de la biserica domnească,-

3.- Structura scoalei de la Sfîntul Gheorghe

O întîmplare fericită a făcut ca scoala de la Sf. Gheorghe să intre într-un anumit moment mai din plin în obiectivul documentelor, și iată cum :

După reorganizarea scolilor din Tara Romînească în spiritul dispozițiunilor Regulamentului Organic, scoala domneasca de la Sf. Gheorghe ca și alte scoli din oraș și din țară a continuat

să funcționeze ca scoala particulară sau privată, fiind supusă sub controlul scoalei naționale al cărei profesor în Pitești era pe atunci N. Simonide.

În 1838, următor fiind poruncii nr. 10 din 9 ian. a Eforiei Scolilor, N. Simonide face o inspecție la scoala de la Sf. Gheorghe. Însoțit de ocîrmuitorul județului și de alte persoane, el a cercetat atît pe scolari cît și pe învățător, cum i se spune acum dascălului. Cu acest prilej s-au făcut și s-au consemnat cu ajutorul cărora ne putem face o idee despre structura scoalei.

Astfel s-a întocmit un catalog al scolarilor, intitulat Catalog de scolari ce urmează în scoala privată din Mahalaoa Sf. Gheorghe sub învățătorul Niculae Mitilîneu, în casele din curtea acestii biserici. S-a luat apoi modelul scrisului în limba greacă veche și nouă și în limba romîneasca al învățătorului scoalei și s-a făcut și o însemnare de gradul științei ce s-a dovedit că are, cu următorul cuprins " D. Nicolae Mitilîneu învățător de limba greceasca veche și nouă și de cea romîneasca. Citirea într- amîndou limbile slobodă. Scrierea după cum se vede că modelul său, La artimetică cu bună cunoștință practică. La limba greceasca veche, precu și la gramatica sa, cu puțină cunoștință. La limba grecească vorbitoare, cu bună cunoștință, fără deprindere bună însă de a face explicație dintr-însa în romînește ²¹.

Ca manuale, sînt folosite " Tomul al IV-lea al lui Comita , Gramatică- Terpsiteia, Eclogarionul lui N. Darvari, Abecedarul grec- romîn, Pedagogia lui Cos. . . . , Filadă ²² și Filada mică ²².

Se pare că din rîndul acestor manuale, dintre care multe se foloseau în manuscris, face parte manuscrisul grec păstrat în biblioteca bisericii domnești Sf. Gheorghe și care conține o culegere de texte în limba greacă veche, printre rînduri avînd înșiruită traducerea în limba greaca nouă. Pentru înlesnirea cititorilor ordinea în care urmează a fi luate cuvintele, cînd se traduc este însemnata cu numere scrise cu roșu sub cuvînte număratoarea începînd cu numărul 1 scris sub subiect și continuînd cu numere din ce în ce mai mari, pe măsură ce se trece la celelalte părți de cuvînd sau de propozițiune mai îndepărtate de subiect.

Poate că s-a folosit de asemenea și manualul de Istorie bisericeasca pe scurt, publicat în 1845 la București de paharnicul Alexandru Geanoglu Lesviodiac, lucrare din care ni s-au păstrat cîteva exemplare , tot în biblioteca bisericii domnești

pe lîngă care funcționase scoala.

Elementele statistice pe care ni le oferă catalogul întocmit în 1838 și care într-o oarecare măsură înfățișează și situația din trecut, sînt următoarele :

Scoala are 36 elevi, în vîrstă de la 6 pînă la 14 ani . Dintre acestia 3 sînt născuți în mediul rural, unul în străinătate (Turcia), iar restul în Pitești. După naționalitate, 8 sînt bulgari 13 greci- în Pitești se găsea pe atunci o numeroasă colonie grecească și unul armean. După profesie, părinții copiilor sînt : 9 meseriași (abagii, povarnagii, boiangii, cojocari, simigii) 4 negustori (lipscani, pescari, băcani) 1 boier și 12 moșieri, 2 starosti și 1 plugar, 4 părinți nu au indicat profesia ²³.

În general, spre scoala romînească de la Sf. Gheorghe se îndrepta elementele înstrăite din mediul orășenesc. Indicație despre acesta dădea de altfel și dascălul Ioan, cînd spunea în cuprinsul însemnării sale din 1784 că " a învățat copii de orași".

Pînă acum nu știm precis cînd si-a încetat cursurile Scoala domneasca de la Sf. Gheorghe . În orice caz, după focul din 1848, care a ars o mare parte din orașul Pitești și care a atins profund și localul ei, o găsim în 1849, închisă, probabil temporar, căci nu mai figurează printre scolile private din Pitești.

II. SCOALA DE LA SCHITUL BULIGA

Pe lîngă scoala de la Sf. Gheorghe a mai luat ființă în Pitești pe la jumătatea secolului al XVIII-lea scoala de pe lîngă schitul Buliga, ridicată în acest oraș de cupețul Martin Buliga, în anul 1746, pe locul unde astăzi se găsește Sfatul Popular Regional Argeș.

Scoala aceasta este în parte unul din roadele imboldului pe care voievodul Constantin Mavrocordat , deși grec, l-a dat culturii romînești. Ea nu este o apariție izolată prin părțile noastre, ci coincide cu momentul în care Sandu Bucșănescu și jupîneasa lui Maria, prieteni, dacă nu chiar rude ale lui Martin, pătrunși de pilda dată de amintitul domn, ridicau la schitul lor Berislăvești scoala romînească pentru copii săraci și orfani ²⁶.

În zapisul prin care la 26 mai 1751, închină schitul său Mitropoliei din București, Martin pune o condiție formulată astfel : Așezîndu-se, de vreme ce am socotit să fie și scoală rămînească pentru învățătura copiilor și pentru chiverniseala a vreunor săraci, carii nu vor avea unde să pleace capul, să fie plata dascălului și hrana săracilor din prisosul venitului aceluia schitișor, după cum va fi prisosul venitului pe an ²⁷.-

În stadiul actual nu stim dacă și în ce chip a fost adusă la îndeplinire dorința acestui inimos ctitor.

Un eveniment produs ceva mai târziu în viața schitului aduce din nou la lumină școala visată de Martin. Anume, în 1794 schitul său încetează să mai fie metoh al Mitropoliei din București și trece sub ascultarea mănăstirii Aninoasa din Muscel²⁸. Cu acest prilej, mitropolitul Dositei Filitti trimite egumenului Ghenadie de la Aninoasa un ordin, în care îi pune în vedere, între altele, să respecte neapărat dăruirea ctitorului schitului Buliga din Pitești privitor la școala care trebuia să fiinteze pe lângă așezământul lui "Pentru embatichiul schitului Buliga, zice ei, mai mult de cît douăzeci oca de ceară pă fiestecare an să nu iei și pentru acest schit voim ca de acum înainte să se urmeze oareșcare rînduială a ctitorului, pe cît va fi prin puțință, adică; ce va prisosi din venitul peste darea embatichiului să nu se risipească în zădar ci să fie pentru dregerea și întemeierea schitului și pentru de a să ținea și o școala rumînească cu plata dascălului pentru învățătura copiilor, iar nu să găsiască pricină igumenașu ce va fi ca să mănînce prisosul cu totul, cu pricină că dă ambatichiul ci negreșit să aibă această priveghere?"²⁹.

Dacă expresia "de acum înainte" folosită de mitropolit pune sub semnul întrebării ființarea școlii pînă în acest moment apoi pentru vremea următoare documentele atestă în mod categoric de ~~la Buliga~~ existența ei. O încredințare temeinică despre școala de la Buliga ne vine astfel de la Partenie, un călugăr moldovean de o vrednicie rară, care, la 30 noiembrie 1786, ia în primire egumenia schitului, pe care l-a condus timp de peste 40 ani, desfășurînd o activitate rodnică, pe toate laturile și aducînd o înflorire și prosperitate necunoscută pînă atunci în viața modestului așezământ al lui Buliga.

La 4 iunie 1819, Partenie, întocmește o catagrafie de avere mișcătoare și nemișcătoare a schitului, catagrafie care-potrivit rîndurilor de pe atunci- se întocmea regulat la anumite soroace. Într-un capitol special al acestei catagrafii, este inventariat "sporul ce s-au făcut la acest metoh Buliga dă sfînția sa părintele Partenie ce se află egumen la numitu metoh". Între alte realizări ale acestuia, se enumeră și "4 odăi cu sălile lor, cu cămările lor, galarie (sic) pă dinainte dă zid pentru școală i (si) pentru oamenii casii noă din temelie"³⁰.

Intrebarea care se pune este : cînd s-a ridicat scoala?.
Daca tineam seama că în 1829 " o odaie mare ca unu fost pentru
scoala acum să află dărăpînată, fără sobă și pardoseală, iar
ușa ei e stricată" ³¹, - ne încredințăm că localul trebuie să fi
avut cel puțin 40 de ani vechime, deci trebuie să fi fost ridicat
în primii ani de egumenie ai lui Partenie, adică în 1786-87. Conchidem
deci că scoala funcționa în propriul său local chiar în ultimul
deceniu al veacului al XVIII-lea. Sigur că și înainte de aceasta s-au
ținut lectii în chiliile din jurul bisericii.

În 1827 la 26 sept. scoala de la Buliga funcționa, de vreme
ce localul său este destinat acestui scop : patru odăi dintre care
una este mare, pentru scoală" ³²

La moartea harnicului egumen Partenie, întîmplată la
8 sept. același an, Meletie succesorul său înștiințase pe mitropo-
lit că decesatul lăsase încurcate următoarele socoteli" Banii cutiei
(milelor/ banii scoalelor pînă la 827- dări cu scopuri filantropice
și culturale pe care le achitau anual mănăstirile către Stat și o
rămășiță din datorie la casa răposatului Darvari, alta la Neofit
Tutuneanu": această rămășiță nu poate fi de cît costul manualelor
scolare pe care schitul le cumpăraseră în cont de la cei numiți, care
tipăriseră cărți didactice ³³. -

La 25 nov. 1829 odaia pentru scoala era cum am mai arătat
dărăpînată ³⁴. -

Din 26 nov. 1831, avem un document care confirmă fără
echivoc, atît existența scoalei de la Buliga pînă atunci , cît și
încetarea cursurilor ei înainte de această dată. E vorba de momentul
reorganizării scoalei românești în spiritul dispozițiilor Regula-
mentului Organic, care dispunea să se înființeze scoală publică în
fiecare oraș.

Căutînd local potrivit pentru așezarea scolii ce se pro-
iecta, Piteștenii s-au orientat spre casele cele mari ale schitului
Buliga. Alegerea aceasta ei o motivau cu faptul că aci și mai înainte
au fost scoală spre învățătura copiilor de pomană" ³⁵ Adev. în această
afirmație o mărturie de necontestat și foarte prețioasă dată de con-
temporani despre existența și activitatea scoalei de la Buliga.

Dar tradiția scolară de la schitul lui Martin nu s-a
limitat numai la atît. Căci tot aci a mai funcționat și un seminar
pentru pregătirea candidaților la preoție ³⁶. Tot în casele cele
mari ale schitului Buliga a funcționat și Scoala muzicii oștirii
împărătești rusești ³⁷, venită în Tara Românească o dată cu oștirile
turcești, în timpul revoluției de la 1848 ³⁸. Iar de prin 1860,
a funcționat în localul fostei " scoli românești" de la Buliga
un pension de fete condus de Eliza Veldin ³⁹. -

Simpla înșirare a celor câteva stiri documentare confirmă existența a două școli în Pitești, începînd din a doua jumătate a veacului al XVIII -lea.

De sigur că o serie întreaga de calamități și vicisitudini au făcut ca activitatea lor să fie cîteodată întreruptă cu toate acestea ele nu sînt mai puțin expresia năzuinții spre cultură a piteștenilor din secolul al XIX-lea dintre care unii" cei înstăriți și-au dat copii la scoala domneasca de la Sf. Gheorghe, iar altii , cei sărmani , au beneficiat de gestul unui cupeț inimos și bun ca Martin, care a lăsat cu limbă de moarte să se întrețină scoala pentru ei în incinta ctitoriei sale.

Asemenea preocupări au constituit împrejurări prielnice operei de reorganizare a învățămîntului public în Tara Romînească urmărită de Regulamentul Organic.

pt. ca/punctele

P. N. Sturuf

2. X. 913

N.B. Manuscrinul a fost încredințat Sdr. de autor - Părintele Martin
Mănuș - pt. a întări documentarea noastră priv. la cercetările legate
de bis. sf. Gheorghe din Pitești. Acest material nu va putea fi
folosit însă de nimeni pt. lecții personale sau alte tipărituri, cît
veine autoul un-l va publica el.

P. N. Sturuf
2. X. 913

CITEVA STIRI DESPRE PRIMELE SCOLI DIN PITESTI

Note:

- 1.- Vezi d.p. : Documente privind istoria României , vol. I Buc.- ~~dos.~~
- 2.- Documentele care înfățișează această situație sînt date de V A Urechia în Istoria Romînilor seria 1786-1800 t.III Buc. 1892 p.8. și vol. VII (1797-1800) Buc. 1895 p. 30.
- 3.- Penticostarion Buc. 1743 Insemnarea e făcută pe verso penultimei foi (223)
- 4.- Nicolae Stoicescu Repertoriul bibliografic al monumetelor feudale din București , -Buc. 1961, p. 125-126.
5. V A Urechia, Istoria scoalelor de la 1800- 1864, t, I, Buc. 1892 , p. 27.
- 6.- Marin M. Branîște, Insemnări pe vechile cărți de slujbă de la bisericile din Pitești, în Mitropolia Olteniei anul XVIII nr. 1-4- (ian- apr.) Craiova 1961 p.203, Iscălitura logofătului Iordache se vede pe fila 36 recto și 184 verso.
- 7.- Cartea în discuție este Mineiul lunei octombrie, tipărită de Chesarie al Rîmnicului în 1766. A se vedea inscripția făcută în josul paginilor de la fila a treia înainte.
- 8.- E vorba de Mineiul lunei august tipărit în 1780 sub episcopul Filaret. Inscripția e făcută pe verso foi de legătură de la început.
- 9.- Insemnarea a mai fost publicată și de I. Ionașcu în Catastrografia Episcopiei Argeș la 1824, București 1942, p. XIII nota 1 și de Marin M. Branîște , în art. cit. p.199.
- 10.- Mineiul pe iunie editat la Rîmnic în 1780, sub Filaret, pe o foaie adăugată la sfîrșitul cărții.
- 11.- Cf. V A Urechia Istoria școalelor , vol. I , pag. 40.
- 11.a. Iată cum descrie protopopul Gheorghe Iconomul, slujitorul bisericii Sf. Gheorghe și martor ocular, nenorocirea aceasta abătută asupra orașului Pitești: "Leat 1848, august 18, miercuri seara, la 3 ceasuri din noapte, au luat foc orașul Pitești și au ars tot tîrgul, trei mahalale și trei biserici; Sf. Nicolae, Sf. Gheorghe și Maica Precista, zidită de Ion Mavrodolu, cea mai frumoasă biserică dintr- acest oraș. Însă în Sf- Gheorghe n-a intrat focul și nimic n-a vătămat, numai învelișul și clopotnița au ars, iar celelalte două biserici au ars desăvîrșit. Cea mai mare parte de neguțători s-au stins cu desăvîrșire, arzîndu-li-se și prăvăliile și marfa și casele, mistuind iuteala focului tot în patru ceasuri, neputînd a sta împotriva focului nici un fel de ajutor. Insemnarea a fost făcută pe un manuscris" Rînduiala hirotonicească" pe care l-a văzut Gr. Tocilescu și a referit despre ea în Raporturi asupra cîtorva mănăstiri, schituri și biserici din țara- București 1887, p.7.
- 12.- Sinodicul bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești.
- 13.- Cf. G. Strempel, Copiști de manuscrise romînești pînă la 1800 , vol. I Buc. 1959, p. V A Urechia.
- 14.- Al. Piru, Literatura romînă veche ed. II Buc. 1962 p, 437.
- 15.- Arhivele Statului Buc. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Tara Romîneasca dos, 6717/1837, filele 168 v și 187 r.
- 16.- Condica de copii de acte a bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești p 18.-

- 2 -
- 17.- V A Urechia Istoria scoalelor vol. I, p.44, 71-72, 84
 - 18.- Idem ibid p,113,133,135
 - 19.- Arhiv. St. București Ministerul Cult. și Instr. Publice Tara Rom. , dos, 6717/1837 filele 168 v. și 187 r.
 - 20.- Paharnicul Alexandru Geanoglu Lesviodacs, Istoria bisericească, București 1845p, 511
 - 21.- Arhive Buc. doc. cit. la nr. 19
 22. Ibid
 23. Ibid A se vedea catalogul elevilor complet, în anexă.
 - 24.- Arhivele Statului București Minist. Cultelor și Instr. Publice Tara Rom. dos. 1473/1848 , f, 481 și 498.
 25. Cf. Arhivele St. Buc. Mitrop. Buc. CLX, 6.-
 26. V A Urechia Istoria scoalelor I, p.13 și 27
 27. Arhiv. St. Buc. Mitrop. Buc. CLX , 6.
 28. Cf Ioan Răuțescu Mănăstirea Aninoasa din județul Muscel Cîmpulung Muscel , 1933 p, 158-162.
 29. Bibliot. Acad. Rom. ms. 654 f, 16 Arhiv. St. Buc. Mitrop. Buc. CLXII , 16.
 30. Biblioteca Acad, Rom., ms. 659 fila 13 v.
 31. Arhiva Mitrop. Buc. 3665 fost 15/1827 f, 25
 32. Ibid, f, 16 verso
 33. Cf. V A Urechia Istoria scoalelor I, p, 99. Vezi și catalogul elevilor din 1838 al sc. de la biserica domnească Sf. Gheorghe aci anexat.
 34. Arhiva Mitrop. Buc. dos. 3665 fost 15/1827 f, 25
 - 35.- Arh. St. Buc. Eforia Scoalelor 4137/1831 f, 3,-
 - 36.- Arhiva bisericii Sf. Ioan din Pitești, 1897/1898; B.O.R. XXII (1898-1899) p, 49 și 52 ; Tatiana Bobancu, Album religios Pitești 1933, p15-17.
 37. Bibl. Acad. Rom. , ms. 718 f, 148 Arhivele St. Pitești, Episcopia Argeșului XXVII/1101, nenumerotat.
 38. O însemnare despre prezența trupelor celor doi mari aliați din Tara Rom. la 1848 e făcută pe o carte de cult a bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești. E vorba de Irmologionul sau Catavasierul muzicesc tipărit la București în 1823, de Macarie Ieromonahul , dascălul școlii de muzică. Însemnarea e făcută pe verso primei foi.
 39. Arhivele St. Buc. Ministerul Agriculturii, Embaticuri generale, 408/1869 , f, 1 și urm. ; B.O.R. XXII (1898- 1899), Buc. 1899 p, 50; Tatiana Bobancu op. cit. p, 17

Faza P.E.
Proiect ar. MD 40/1963-1965
Denumirea lucrării : Restaurarea
bisericii sf. Gheorghe Vitești
Biserica
Deviz general
Valoare lei 1.290.000

C.S.C.1.1.2. - D.S.1.
Gr. Proiectare

aprobat

Notă: prezentul deviz analizează devizul
în valoare de lei 1.159.000

Nr. ord.	Valoarea in lei				
	Construcții	Lucrări tehnice		alte	total
		inst. electr.	inst. incalz.		
1.- Biserica	995.000	7.200	1.700	-	1.003.900
2.- amenajări exte- rioare	181.500	4.700	-	-	186.200
	1.176.500	11.900	1.700	-	1.192.100
Neprevăzute 5%	0,05 x 1.192.100			59.605	59.605
					1.251.705
Organizare șantier	0,035 x 1.251.705 x 0,75 x 1,15			37.707	37.707
	1.176.500	11.900	1.700	97.392	1.289.492
Amenajări					508
					1.290.000

DIRECTOR TEHNIC

Arh. Gh. Curiaschi

SEF DE PROIECTARE

Arh. I. Chelneux

SEF PROIECT

Arh. St. Balș

SECRETAR

Ion Ionescu

30 mai 1968

Forma P.M.
Proiect nr. 2.3.40/1961-1968
denumirea lucrării : Restaurarea
bisericii Sf. Gheorghe-Iticesti
Biserica
Deviz pe obiect nr. 1
Valoare lei 1.003.300

C. S. C. I. S. - P. M. I.
Gr. Proiectare

aprobat

Notă : Prezentul deviz conţine devizul
pe obiect în valoare de lei 981.000

Nr. art.	Valoarea în lei			Total
	construcţii	inst. electr.	inst. incalzire	
1.- lucrări preliminare	26.000			26.000
2.- construcţii	902.000			902.000
2.1. construcţii finisaje-ovaluri	67.000			67.000
3.- instalaţii electrice interioare	-	7.200		7.200
4.- incalzire	-		1.700	1.700
	995.000	7.200	1.700	1.003.900

DIRECTOR TEHNIC

Arh. Gh. Curinschi

SEF DE PROIECTARE

Arh. S. Chiforuz

SEF PROIECT

Arh. St. Balg

SECTIA DEVIZ

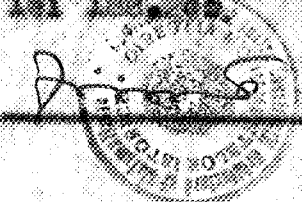
Intelect. 100

30 Iulie 1968

Fişa F.3.
 Proiect nr. 40/1961-1968
 Denumirea lucrării : Reamenajarea
 bisericii Sf. Gheorghe / itești
 amenajări exterioare
 Deviz pe obiect nr. 2

C.S.C.I.S. - B.M.I.
 Gr. Proiectare

Valoare lei 188.200

Aprobat

Nota: Prezentul deviz analizează devizul
 pe obiect în valoare de 90.000
 lei.

Nr. art.	Valoarea în lei		
	Construcții	Lucrări tehnice electrice	total
1.-amenajări exteri- oare instalații	157.000	-	157.000
2.-Inst. electrice exterioare	-	4.700	4.700
3.-Constr. plantare și finisaj- evaluare	26.500	-	26.500
	183.500	4.700	188.200

DIRECTOR TEHNIC

Arh. Gh. Carinechi

SEF GR. PROIECTARE

Arh. P. Chelaru

SEF PROIECT

Arh. St. Balg

SECRETAR

Ion Lăzărescu

30 Iulie 1968

Arvin
Pa. Mobile

CSCAS-DMI
Comisia de Avizare a
Monumentelor Interice

PROCES VERBAL Nr.1

al şedinţei din 4 ianuarie 1967

Compunerea Comisiei:

Preşedinte: Prof.arh. E.Bordenache - Director DMI

Membri: " " H.Teodoru - delegat CSCAS

" " Gr.Ionescu " "

" " V.Bileiurescu " "

E.Iăzărescu " Inst.de Ist.Arte

" G.Carinschi - Director Tehnic DMI

" P.E.Miclescu - DMI

" St.Balg - "

" I.Balg - " (secretar)

Ordinea de zi cuprind:

1.- Construirea unui bloc de locuinţe în rezervaţia
"Ansamblului civil cetatea Sibinului".

2.- Reanalizarea problemei refacerii învelitoarei la
biserica din Girbeva (reg.Munedpaza).

3.- Extinderea centralei telefonice în zona de rezervaţie a oraşului Sibiu.

4.- Consultarea pentru proiectul de execuţie al
bisericii Sf.Gheorghe din Fiteşti.

5.- Problema construirii unui bloc de locuinţe în
vecinătatea bisericii Sf.Klefteria-Vechi din Bacureşti.

.....

IV. Consultare pentru proiectul de execuţie a
bisericii Sf.Gheorghe din Fiteşti.

Prezintă tov.arh.St.Balg proiectant (DMI)

Proiectantul prezintă o serie de planşe în original
(plan, secţii, faşade) în care sînt înfăţişate rezultatele
cercetărilor şi propunerii.

În cursul cercetărilor s-au găsit a pronaşurile
arcului median dispărut care împărţea spaţiul în două travese
longitudinale, urmele timpanelor festelor bolţi, păstrate pe
peretele de vest şi urmele, cioplite în zidărie, a zidului despărţitor dintre naos şi pronaos. Aceste elemente, la care se

adaugă datele cuprinse într-o descriere a bisericii dinainte de dărîmare, din sinodul bisericii, fac posibilă reconstituirea celor două turle ale pronaosului, dărîmate în 1875.

În planșele prezentate se precizează stît elementele găsite cu ocazia cercetărilor cît și două variante de amplasare a turlelor pronaosului.

Comisia trece la discutarea problemelor expuse și ajunge la următoarea concluzie:

Să se studieze o variantă suplimentară pentru amplasarea turlelor pronaosului pentru a se obține o grupare a celor trei turle, în felul vechilor monumente cu trei turle similare. (Dealul, Gura Motrului și Brebu).

Cele trei variante vor fi discutate de comisie la fața locului, urmind a se alege una din ele. Principiul reconstruirii turlelor pronaosului este admis în cazul de față, considerat ca o excepție de la principiile curente de restaurare.

.....

Președintele Comisiei
ss/ R. Bordenache

Membri :
ss/A. Teodaru
ss/ Gr. Ionescu
ss/V. Bilciurescu
ss/ E. Iănescu
ss/² E. Miculescu
ss/St. Balș
ss/L. Balș (secretar)

pentru conformitate

J. Balș

17.09.66

19.09.1966
Toa M. St. Bals.

Doz. Ing. Tehnic Munteanu

Vă revin 2 expl. originale + restul copii cu stampila ESCAB
ale AVIZULUI 31/13 Sept 66. STE. SF. GHEORGHE PITESTI
apudat și denumit de tar Președinte Prof. N. Bădescu -

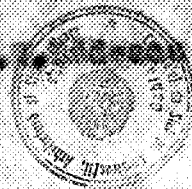
Ing. G. Chefneanu
Vrj Conf convorbim
19 Sept 1966

Vă rog să îl trimiteți la Gr. Proiectare, Arhitectură, Execuție,
(pentru autorizatie) și a trasa sarcina tar. arh. St Bals
a, în vederea dării întoarcerii din Concadiu, să treacă la înlocu-
irea legii de documentare a PR. EXECUTIE.

Primit trei
exemplu
desen
după ce
a fost
planșă
fata dei
rechiștii
indoor
cu 2 nivele
problemele
de restan-
se ale
paravanului
de girandă
(sau eventual
teacune,
la variații)
superior
și învelirea,
turca etc.

23.09.1966

R. Bordenache

*Prin acordul cu D. N. 100-0000
de pe prezentul Arhiv
27.09.1966*

AVIZ NR. 31
din 13 septembrie 1966

aviz proiectului de restaurare a bisericii Sf. Gheorghe
din Pitesti - regiunea Argeș ar. D. N. 1. 22 40/1964

Titular de investiții :	C.S.C.A.S.
Proiectant :	D.N.I.
Faza :	S.F.S.
Valoarea de investiții:	700.000.- lei

Conținutul cuprinde :

- planșe scrise : memorial tehnic, istoric, evoluție ;
- planșe desenate : 7 planșe (relevul și propunerile de restau-
rare).

Se prevede următoarele lucrări :

- restaurarea integrală a fațadelor și a pridore-
lui - elementul cel mai interesant al monumentului ;
- revenirea la vechiul nivel de călcare ;
- lucrări de cercetare pentru determinarea arhi-
tecturii interioare ;
- reînnoirea acoperișului și a învelitoarei ;
- lucrări de amenajare interioară și exterioară ;
- păstrarea parameților aparente ale fațadelor monu-
mentului.

În urma cercetării documentației se dă

AVIZ FAVORABIL

proiectului D.N.I. ar. D. N. 40/1964 - faza S.F.S. pentru restau-
rea bisericii Sf. Gheorghe din Pitesti cu următoarele condiții

1.- Se va reamanta la tavacul de lemn de la pridvor, studiindu-se de pildă un plaseu de beton arcat :

2.- se va decora cu grijă deosebită, toate fațadele, urcând să se hotărască la fața locului, de către Comisie, dacă se va păstra paramentalul aparent, sau se va țineu. În tot cazul se va conștientiza aparent paramental de cărnăidă pe porțiunile unde s-a păstrat în bună stare, cu resturile vechi sculiviste, așa cum s-a găsit la sondajele făcute pînă în prezent.

3.- Se vor face cercetări pentru a se găsi eventuale urme ale vechii învelitori : în funcție de rezultatul acestor cercetări se va stabili forma acoperișului și materialul învelitorii.

Prezentul aviz înlocuiește avizul nr.6/10.III.1964.

DIRECTOR

R. Bontescu
Prof. arh. R. Bontescu

SECR. GEN. STUDII

C. G. Vasilescu
Arh. L. Vasilescu

Comisia de Avizare a Monumentelor Istorice.

La cerșutula tov. Arh. H. Arls pl ①
 tov. Arh. E. Agostis pl ②

Tov. Andreuic } Se vor efectua copile respective pentru
 aceste puncte si cunoscute arh. zece de puncte
 pentru domeniile de puncte exp.

PROCES-VERBAL NR. 3

R. C.

al sedinței din 25 martie 1964

Prezidează: Academician Prof. Constantin Daicoviciu, Președintele
 Secției de Științe Istorice a Academiei R.P.R.

Membri: Academician Prof. Gheorghe Oprescu - Directorul Institu-
 tului de Istoria Artei al Academiei R.P.R.

Academician Prof. Emil Condurachi - Directorul Institutului
 de Arheologie al Academiei R.P.R.

Prof. Virgil Vătășianu - Membru corespondent al Academiei
 R.P.R. - Șeful Secției de Istoria Artei din cadrul Insti-
 tutului de Istorie din Cluj.

Prof. arh. Grigore Ionescu - Directorul Direcției Monu-
 mentelor Istorice din C.S.C.A.S. - Șeful catedrei de Istoria
 Arhit. din Institutul de Arhitectură Ion Minu.

Prof. arh. Gheorghe Gurinachi - Director tehnic în Direc-
 tiunea Monumentelor Istorice din C.S.C.A.S.

Prof. arh. Maria Zoderu

Prof. arh. Richard Bordenache

arh. Laurențiu Vasilescu

Secretar: arh. Ion Balș

Ordinea de zi cuprinde:

Tov. Arls

1. Problema păstrării și restaurării bisericii Sf. Ios-
 eph din Pitesti.

Tov. Agostis

2. Prezentarea soluției muzeului de la Adamclisi moli-
 rată potrivit recomandărilor Comisiei de Avizare.

3. Construirea a 400 apartamente pe "Platoul român-
 de la Alba-Iulia".

Tr. Boks

I. Problema păstrării și restaurării bisericii St. Gheor-
ghe din Pitesti.

Tov. Prof. arh. Richard Bordenache, prezintă problema păstrării și restaurării monumentului care, deși figurează în lista monumentelor istorice aprobată prin M.C.M. nr. 1160/955, ar putea fi amenințat cu dărîmarea prin noile soluții de sistematizare care se studiază în prezent.

D-na prezintă proiectul D.M.I. nr. M.D. 40/964 - avizat în ședința Comisiei de Avizare din 4 martie 1964 - din care rezultă interesul deosebit pe care l-ar avea monumentul odată restaurat, după degajarea formelor sale originale și scoaterea la iveală a vechiului parament al fațadei.

Luînd în examinare problema păstrării și restaurării monumentului, Comisia ajunge la următoarele concluzii:

1) Monumentul va trebui, în mod hotărît, să fie păstrat și restaurat.

Nu vor trebui repetate greșelile din trecut, cînd monumente prețioase au fost dărîmate, fiindcă în acel moment au fost considerate lipsite de valoare.

Monumentul are un dublu interes: istoric - prin vechimea și importanța sa de ctitorie domnească - și arhitectural, prin caracterul său de prototip al pușinelor bisericii avînd clopotnița cu arcade, deasupra pridverului.

Din punct de vedere estetic, monumentul va fi deosebit de valoros, după readucerea sa la formele originale, producînd totodată un contrast dintre cele mai plăcute fațade nou construite.

Contrastul va fi grăitor și din punct de vedere istoric monumentul rămînînd ca o mărturie a trecutului, în mijlocul noului oraș-

2) Să se cerceteze paramentul tuturor fațadelor pentru precizarea aspectului lor original. În tot cazul, se va menține a parent, paramentul de cărămidă, pe porțiunile unde acesta s-a menținut în bună stare, cu rosturile vechi sclivisite, astfel cum a fost găsit la sondajele efectuate pînă în prezent. În genere, păstrarea paramentului de cărămidă se recomandă, avînd, printre altele și avantajul de a permite o eventuală schimbare de soluție în viitor.

Tr. Apostol

II. Prezentarea soluției muzului de la Adameliș, amintită în scris în recomandările Comisiei de Avizare.

Tov. Prof. arh. Richard Bordenache și arh. Eugen Apostol, prezintă proiectul întocmit de Grupa de Proiectare B.M.L., potrivit recomandărilor Comisiei de Avizare din 11.X și din 23.X.1963, și a tov. Președinte N. Mădăcuș, notopole fiind dispuse pe fața exterioară a unui cerc închis, iar trofeul fiind așezat în centrul cercului.

Se prezintă 13 planșe în original, înfățișând planuri, secții și fațade, în 3 variante:

- cu plan pătrat - soluție de la care s-a permis să principalul înălțare de tov. Președinte N. Mădăcuș;
- cu plan pătrat și laturi frunte - pentru a se obține un spațiu de vizitare de lărgime cât mai constantă în jurul cercului;
- cu plan pătrat și segmente de cerc pe laturi - pentru același motiv ca la varianta 2-a.

Comisia se declară de acord cu proiectul prezentat, fără a se pronunța asupra variantelor propuse, recomandând însă de a se adopta o soluție cât mai simplă, atât din motive estetice obiectul principal urzind să fie monumental și cu muzul - cât și din motive practice de întreținere.

III. Construirea a 430 apartamente pe "Platale românilor din Alba-Iulia".

Notele Sectorului Sistematisare C.S.C.A.S. din 29.02. și 18.03.1964.

Nr. proiect 1159/2 a.

Plan: 272

Proiectant: BGAPO - Deva.

Referenți: arh. Eugenia Greceanu - B.M.L. și arh. Ion Stancu - Sector Sistematisare C.S.C.A.S.

Documentația prezentată reprezintă o detaliere a schiței de sistematisare întocmită de proiectant, la cererea C.S.C.A.S. cu o variantă suplimentară.

Detaliul de sistematisare pentru unul din microraioanele de pe "Platale românilor", prevede construirea a 1430 apartamente în blocuri P+4 + nivele, în prima etapă urzind să se cons-

truiască 430 de apartamente, frontul construit fiind amplasat, spre est, la cca. 200 m de șanțul cetății.

Comisia avizează favorabil amplasamentul propus, cu următoarele condiții:

1. Înainte de deschiderea șantierului se vor executa secțiuni arheologice de către delegații Muzeului Regional Alba-Iulia pentru elucidarea importanței arheologice a terenului - Tematica săpăturilor va fi stabilită de către Institutul de arheologie al Academiei R.P.R.

2. Detaliul de sistematizare va prevedea amenajarea unei piețe denumite " Piața Unirii" care va comemora adunarea ținută în 1918, pe Platoul romanilor, pentru proclamarea alipirii Ardealului.

3. În cazul când se va stabili, pe bază de cercetări, că Mihai Viteazul a intrat în Alba Iulia din direcția Platoului romanilor, se va crea o arteră pe acest traseu care va purta denumirea " Drumul lui Mihai Viteazul".

4. Stabilirea regimului de înălțime și a dispoziției în plan a construcțiilor noi, se va face pe baza studierii profilului terenului, a raportului între cetate și ansamblul nou, precum și a perspectivelor care trebuiesc create spre cetate. Studiul va fi reluat în funcție de aceste date, urmând a fi din nou prezentat Comisiei de Avizare.

5. Pe tot parcursul execuției săpăturilor pentru fundații, șantierul va ține permanent legătura cu conducerea muzeului regional din Alba Iulia, anunțând orice descoperire și permițând consemnarea tuturor datelor științifice necesare, chiar în cazul când această operație va încetini temporar ritmul săpăturilor. Această condiție este valabilă ^{și} pentru zona de captare a apelor și pentru traseul conductei.

Președintele Comisiei Membri:

G. Paicoviciu

G. Oprescu

R. Bordenac

E. Condurachi

V. Vătășianu

L. Vasilescu

Grigore Ionescu

G. Curinschi

I. Balș - Șe

H. Teodorescu

J. Balș

arb. N. Bădescu

A V I Z Nr. 6
din 10 martie 1964

proiectul de restaurare a bisericii Sf. Gheorghe din Pitești
Nr. DMI - M.D. 40/ 1964

Titularul investiției - C.S.C.A.S.
Proiectant - D.M.I.
Faza - S.T.E.
Valoarea lucrărilor - 700.000 lei (evaluare)
Dosarul cuprinde:

- piese scrise: - memoriu justificativ;
 - copie după procesul verbal al ședinței ce a avut loc în ziua de 17.9.1963, la Pitești, pentru constatarea rezultatelor cercetărilor și sonajelor făcute pe monument, de către D.M.I.
- piese desenate: 10 planșe cuprinzând releveul și proiectul de restaurare.

Se prevăd următoarele lucrări:

- cercetări și sonaje pe monument;
- restaurarea integrală a fațadelor și a pridvorului, elementul cel mai interesant al monumentului;
- coborîrea nivelului pardoselii la vechiul nivel de călcare, înlocuindu-se mozaicul actual cu lespezi din beton și piatră artificială; marcarea în noua pardoseală, a traseului fostului zid ce despărția naosul de pronaos;
- deașfacerea picturilor din pronaos în vederea descoperirii amplasamentului fostei scări de acces la foișorul clopotniță;
- refacerea acoperișului și învelitoarei, pentru care se prezintă două variante;
 - a) înlocuirea șarpantei și învelitoarei de tablă, cu o șarpantă nouă în forme înalte, învelită cu așă de asbociment;

PROGES VERBAL

al şedinţei din 4 martie 1964

Preşedinte; Prof. arh. Grigore Ionescu - director D.M.I.
Delegaţi; C.S.C.A.S

Horia Teodoru
Octav Doicescu
Gheorghe Petraşcu
Vic tor Munteanu
Gheorghe Curinschi
Paul Miclescu
Stefan Balş
Ion Balş-secretar

Delegatul Academiei ; R.P.R. ş Constantin Bălan
Delegaţii C.S.C.A.S., Andrei Pănoiu şi Corina Nicolescu au fost
convocaţi , dar au lipsit dela şedinţă,
Invitat de către D.M.I. Emil Lăzărescu

Ordinea de zi cuprinde :

- 1) Restaurare bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti-S.T.E.
- 2) Restaurarea zidurilor şi turnurilor cetăţii Sebeş-P.A.
- 3) Problema instalaţiilor de încălzire la Castelul din Hunedoara

I. Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti.

S.T.E. nr. D.M.I.-M.D. 40/1964.

Referent: arh. Florica Dimitriu

Titular: C.S.C.A.S.

Proiectant: D.M.I. (arh. St. Balş)

Faza : S.T.E.

Evaluare: 700.000 lei.

Dosarul cuprinde : memoriu şi 8 planşe desenate.

Se prevăd următoarele lucrări :

Restaurarea integrală a faţadelor şi a pridvo-
rului , coborîrea nivelului pardoselii, la vechiul nivel;
cecetarea pereţilor pronaosului şi căutarea scării de acces
la pridvor , în grosimea zidurilor; refacerea acoperişului
şi învelitorii în două variante: în forme înalte cu şită de
asbociment sau în forme joase, cu învelitoare de aramă sau
de plumb;

diferite lucrări de amenajare interioară și exterioară
instalațiilor electrice, canalizări, etc. Pentru aceasta,
se propune noua variantă: demolarea și reconstrucția subțire
(cum s-a făcut la reședința lui Bocușan) sau cu parament
de tencuială subțire.

În urma analizei proiectului prezentat, comisia a:

a viz favorabil

cu următoarele condițiuni:

- 1) Se va renunța la tavanul de lemn de lapridvor, pre-
văzut în proiect, studiindu-se de pildă un planșeu de
beton armat
- 2) Se va decapa, cu o grijă deosebită, toate fațadele
urmînd a se hotărî la fata locului, de către comisie
dacă paramentul urmează a rămîne aparent sau dacă se va
tencui cu o tencuială subțire.
- 3) Se vor face cercetări spre a se găsi eventual la
următorul sfîș învelitoarea veche, urmînd a se stabili
imediat după efectuarea acestor cercetări, notărilor de
înălțare și formele acoperișului.

St. Zaky

NOTELE LUATE IN SEDINTA DIN 25.III.1964 A COMISIEI
DE AVIZARE A MONUMENTELOR ISTORICE.

(referitor la pet. I = Problema păstrării și restaurării
bisericii Sf. Gheorghe din Pitesti).

Prezenti:

Acad.Prof. C. Daicoviciu (prezidează)

" " E. Condurache

E. Lăzărescu (delegat în mod special
pentru pet. I, de către Tov.Acad.Prof.
G. Opreșcu, suferind).

Prof. Grigore Ionescu

" H. Teodoru

" R. Bordenache

L. Vasilescu

I. Balș (secretar)

(Tov. Prof. V- Vătășianu a sosit după terminarea
discuțiilor de la pet. I, însă a fost pus în curent cu cele
discutate și a fost de acord cu concluziile Comisiei.)

Tov. Acad. G. Opreșcu, a fost deasemenea de acord
cu aceste concluzii. Atât tov. Opreșcu cât și V. Vătășianu
au semnat procesul verbal.

R. Bordenache = expune problema:

Monumentul figurează în lista oficială a monumentelor de arhitectură, aprobată prin H.C.M. nr. 1160/955, însă ar putea fi menținut cu dărîmarea prin noile soluții de sistematizare a orașului, care se studiază în prezent.

S-a prezintă proiectul D.M.I. nr. M.D.40/964 avizat în ședința din 4 martie a.c., din care rezultă interesul deosebit pe care l-ar avea monumentul odată restaurat, după degajarea formelor sale originare și scoaterea la iveală al vechiului parament al fațadelor.

C. Delcoviciu = Care sînt părerile membrilor Comisiei ?

H. Teodorescu = De acord cu propunerile din proiect. După urmele ce se vor găsi poate pe baza turlei, se va putea lămurii probabil forma originară a învelitoarei absidei și se va putea deduce și forma învelitoarei la turle (curbă sau cu vîrf).

E. Condurache = Cum a fost paramentul originar ? Din ce material ? Actuala suprafață de cărămidă rezistă la intemperii ? Se pune problema autenticității.

H. Teodorescu = Cercetările vor preciza cum a fost paramentul originar (după modul de prelucrare a resturilor). În tot cazul, o eventuală tencuie din nou ar obliga la un "sprîț" de ciment care ar deteriora paramentul de cărămidă, dacă s-ar dovedi că acesta a fost originar. Depinde și de proporțiile de suprafețe găsite în bună stare.

Grigore Ionasescu = Deși se obișnuia, - în genere, în sec. XVII o tencuială subțire, au existat și monumente cu parament de cărămidă. Ex. - Turnul de la Brebu. Cercetările vor preciza. După ceea ce se vede azi la pridvor, s-ar părea că paramentul originar a fost de cărămidă.

R. Bordenache = Din punct de vedere estetic, paramentul de cărămidă ar pune în valoare monumentul.

E. Iăzărescu = Paul de Alep descrie, se pare acest monument, ca fiind de cărămidă spărentă. Poate să fi fost însă imitații de cărămidă, zugrăvite.

G. Carinschi = Problema are două aspecte:

- Aspectul estetic = cum va arăta monumentul după restaurare;

- Organele locale sînt azi speriate de actuala aparență a monumentului. Dacă se hotărăște menținerea, organele locale vor trebui lămurite asupra valorii istorice precum și asupra celei artistice, după restaurare.

E. Condurache = S-au făcut numeroase greșeli în ultimii 50 de ani = o serie de monumente valoroase au fost dărîmate. Monumentul trebuie salvat cu orice preț; bătălia trebuie să fie câștigată.

C. Dăicoviciu = Nu se poate ajunge la altă concluzie = monumentul trebuie, în mod hotărît, să fie păstrat. Avem în țară prea puține monumente valoroase = acesta este vechi, foarte frumos și semnificativ. În noua înfățișare a orașului, va produce un contrast dintre cele mai plăcute, atît din punct de vedere estetic cît și istoric asupra trecutului orașului.

O dărîmare ar fi definitivă. Dacă se păstrează azi monumentul, se va putea decide în viitor asupra soartei lui.

Hotărîrea categorică trebuie să fie de a se păstra monumentul.

În privința paramentului, e mai bine să rămînă aparent. Dacă s-ar teneui, s-ar strica paramentul original. O teneuire în viitor, ar rămîne în tot cazul posibilă dacă s-ar schimba, între timp, punctul de vedere.

În tot cazul, acolo unde paramentul original este în bună stare, va trebui să fie păstrat aparent. În genere, restaurarea trebuie concepută după cele mai stricte criterii actuale.

E. Condurache = Trebuie arătat organelor locale că avem tot interesul, din punct de vedere patriotic, să arătăm străinătății că avem un trecut.

Biserica Crețulescu din București impresionează toți străinii = contrastul cu noile clădiri este remarcat de toți.

Organele locale nu înțeleg deocamdată acest punct de vedere, fiindcă sînt obsedați de problema construcțiilor noi.

C. Dăicoviciu = Conducerea Statului trebuie convinsă pentru a impune acest punct de vedere organelor locale.

J. V. Sal,

PROCES VERBAL C.S.I. Nr.1
din 14.II.1964

Prezenți	Președinte	director arh. Grigore Ionescu
	Membri	director teh. ing. V. Munteanu
		arch. R. Bordenache
		" L. Vasilescu
		" I. Balș
		referenți reg. arh. J. Dumitrescu
		" Fl. Dumitriu
		secretar " St. Balș

Ordinea de zi :

1. Arbore - consolidări biserică	avizare
2. Bld. Sf. Gheorghe Pitești	"
3. Măsuț Pălăș Sinaia - transf. grajdului	"
4. Palatul Domnesc din Rîngoviște	consultare
5. Biserica Domnească Rîngoviște	"

1. A R B O R A - consolidarea bisericii, referent Ing. G. Pavelescu .
Proiect IECAS Nr. 912B/geo.

Se supune avizării studiul geotehnic întocmit de DSAFO Suceava ca sub proiectant, cu un foraj suplimentar de adâncime, necesar întocmirii proiectului de consolidare de către IECAS ca proiectant general.

Comisia dă aviz favorabil, în urma discuțiilor.

2. BISERICA SF. GHEORGHE DIN PITEȘTI - proiect de restaurare.
Proiect DMI MD 40/964 faza SF, referent Arh. St. Balș.

Referențial prezintă proiectul de restaurare a monumentului situat în centrul orașului Pitești, întocmit în baza rezultatelor obținute prin sondeaje preliminare.

Comisia în urma examinării și discutării propunerilor, evaluează favorabil proiectul cu următoarele recomandări.

Se vor introduce în faza următoare de proiectare toate acele modificări ce vor rezulta din cercetările ce vor fi executate pe monument.

Problema pazamentului aparent sau eventual tencuit cu tencuială de speșă de felul celui executat la Patriarhia Bucureștilor urmează a fi prezentată și hotărâtă în cadrul avizării CECAS.

Se va completa proiectul cu o variantă pentru învelitoare din tablă de aramă sau plumb, în care se va prevedea menținerea formelor existente la cupola turlei.

Proiectul va fi înaintat spre avizare în Comisia de avizare DMI din CECAS.

3. MUZEUL PELES - SIBIALA - transformarea grajdurilor.

Proiect DMI - MD 41/964 Paza PE, referent Arh. St. Bala

Se prezintă în discuție proiectul de transformare interioară a fostelor grajduri și rezină a palatului întocmit pe baza temei și discuțiilor primite din partea Instituției "Decorative" care proiectează lucrările de amenajare muzeistică. Referențial de citire memorialului justificativ și arată piesele desenate în care se arată modificările propuse.

Comisia luând în considerare piesele dosarului avizează favorabil proiectul cu următoarea recomandare :

Ferestrele metalice existente se vor menține numai în cazul că vor putea fi deschise spre exterior. În caz negativ vor fi scoase ținându-se seama de umplutură prevăzută pentru astuperea lor.

Proiectul va fi expediat beneficiarului fără avizul D.M.I. din OSCAS.

4. PALATUL DOMNESC DIN TIRGOVIȘTE - proiect D.M.I. MD

Paza PE - consultare, referent Arh. R. Mănculescu

Referențial care avizul Comisiei asupra refacerei treptelor scării coborând dealungul laturii Est a pivniței din corpul Petru Carol. Comisia în urma explicațiilor prezentate, recomandă:

a) refacerea treptelor numai pe porțiunea unde există urmele treptelor vechi în rest urmând a se face un plan înclinat. Treptele se vor executa din cărămizi prefabricate executate în beton, de forma și culoarea cărămidelor vechi.

b) Prelungirea scării în cuprinsul pivniței printr-o scară de lemn pentru recordarea palierului cu pardoseală interioară, se va face numai în cazul că nu se va putea amenaja accesul prin vechea intrare de pe latura opusă.

5. BISERICA DOMNARCA DIN TIRGOVIȘTE.

Paza PE - consultare, referent Arh. R. Mănculescu.

Se cere avizul Comisiei asupra materialului ce se va folosi la pardoseala interioară, propunând cărămizi prefabricate de forma și culoarea celor vechi ce vor fi găsite în urma săpăturilor arheologice. Se mai cere de asemenea avizul asupra terminării lucrărilor începute anul trecut la pictura interioară, care condiționează desfacerea scheletului și executarea cercetărilor arheologice necesare stabilirii vechilor nivele de călcare.

Comisia, în urma discuțiilor face următoarele recomandări :

a) Se vor continua și termina lucrările de extragere și consolidare a picturilor, de consolidare a zidăriei și de reșezare a picturilor extrase pe porțiunile consolidate.

b) Toate lipsurile mai mici sau mai mari ce vor rămâne în cuprinsul suprafețelor pereților și bolților după reșezarea picturii, vor fi completate cu tencuială îngrijit executată și bine solivizată executată cu mortar de var, amestecat cu ciliți și cu adaos de ciment alb și de oxid de culoare pentru atenuarea albului prea intens al varului. Se va amâna executarea lucrărilor prevăzute în procesul verbal al comisiei de vizare D.M.I. din 17 sept. 1963, la pct. 3, 4 și 6, executându-se decorațiile, până la ridicarea schelelor, doar tente neutre atenuate, în culori de apă, potrivit indicațiilor delegaților grupei studii D.M.I., care vor fi convocați la fața locului la momentul oportun.

Președinte *Grigore Bucur*
Director Arh. Gr. Ionescu

Membri :

Dir. Teh. Ing. Munteanu *J. Munteanu*

Arh. B. Bordenache *B. Bordenache*

" L. Vasilescu *L. Vasilescu*

" I. Balș *I. Balș*

" I. Dumitrescu *I. Dumitrescu*

" H. Dumitriu *H. Dumitriu*

Secretar Arh. St. Balș *St. Balș*

Proiectare

C.S.C.A.S.
DIRECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE
- Comisia de Avizare -

m. 17

PROCES-VERBAL al ședinței din 17 septembrie 1963,
ținută la șantierul bisericii Sf. Gheorghe din Pitești monument
istoric clasat în listele Academiei R.P.R. sub nr. 1897.

Președinte Arh. Gheorghe Curiaschi, Dir. Teh. D.M.I.

Membru : Prof. Arh. H. Teodoru
" " Gr. Ionescu
" " R. Bordenache
Emil Lăzărescu (Inst. Ist. Artelor)
Const. Eșlan " "
Arh. Andrei Păndiu (Dir. Artelor C.S.C.A.)

Secretar : Arh. Stefan Balg

La ședință au parte, ca invitați ai Comisiei, următo-
rii tovarăși : Ing. Matei Ghigin, Vice Președinte al Statului
Popular al Regiunii Argeș și P. Niculescu, Director al ISAP
Regiunea Argeș.

Din partea D.M.I. asistă la ședință tov. R. Minciulescu
din Grupa de Proiectare, tov. arheolog D. Rosetti și tov. M. Breazu
șeful șantierului Montenia și G. Butnaru, șeful lotului C. Lung
Pitești, din grupa de execuție.

Comisia s-a deplasat la fața locului pentru a lua
cunoștință despre rezultatele cercetărilor întreprinse asupra
monumentului în urma hotărârilor luate în ședințe anterioară
din 13 august a.e. când s-a decis efectuarea unor sondeji și
decapări preliminare, atât la interior cât și la exterior, în
scopul constatării gradului de conservare a zidărilor originale
și a structurilor sau elementelor tipice de decor architectural,
ascunse sub adăugirile ulterioare.

În urma examinării rezultatelor sondeajilor experimentale
astfel efectuate, ca și a discuțiilor purtate asupra noilor
elemente descoperite cu prilejul acestor cercetări, Comisia, în
unanimitate, a făcut următoarele constatări și constatări :

CONSTATĂRI DE ORDIN GENERAL.

Datînd de la jumătatea veacului al XVII-lea (1656),
construcția bisericii Sf. Gheorghe din Pitești este cea mai veche
și reprezentativ monument istoric din oraș. Contemporană cu

vechea mitropolie a Bucureștilui, ea a fost ridicată de același ctitor, Constantin Serban Basarab.

Unele adăsurii și transformări din veacul trecut (1864 și 1876) i-au alterat înfățișarea inițială, schimbându-i atât silueta, cât și ordonanța arhitecturală exterioară și interioară în forme noi, cu totul străine de cele ale epocii în care a fost edificată. Cu toate acestea, recente cercetări au arătat că în construcția ei se mai păstrează numeroase și importante mărturii ale primei epoci de zidire, astfel încât o restaurare expertă i-ar putea restitui aproape în întregime înfățișarea originală, redând Piteștiului un prețios monument al trecutului său istoric.

Potodată, o astfel de restaurare ar prilejui neapătate posibilități pentru valorificarea, sub aspect estetic urbanistic și practic muzeistic-turistic, a noului centru urban al orașului socialist, în curs de realizare și sistematizare în zona respectivă.

În slujba unui asemenea țel stă de altfel și faptul că - cu toată aparența defigurare a monumentului - remodelarea acestuia în forma lui autentică este în primul rând posibilă prin înălțurarea imediată a principalelor adăsurii dăunătoare aspectului siluetei sau volumului inițial, rămânând ca restituirii elementelor exterioare și interioare, a ordonanței arhitecturale și de decor monumental, să fie opera unei restaurări competente de detaliu.

De altfel, din seria transformărilor radicale care s-au făcut ca spectrul original al construcției să fie de nerecunoscut la prima vedere și care au dus la ascunderea sub adăsurii, sau chiar la dispariția unor însemnate componente arhitecturale sau decorative ale monumentului, sînd de semnalat :

La exterior.

- Alipirea unui ante vestibul, în stilul decadent neo-clasic de la sfîrșitul veacului trecut, în fața bisericii, la vest de vechiul ei pridvor.

- Ridicarea, la același epocă, a unui masiv turn de clopotniță deasupra fostului pridvor, a cărui înaltă bază, decorată cu false pilăstraturi și arcade în stil neo-gotic, cum și greceale zidării suprapuse, susțin o tîrlă de lemn, cu

învelitoare obișnuită de tablă.

- Acoperirea tuturor fațadelor de cărămidă aparentă ale monumentului, inclusiv brielele cu zimi și firidele registrului superior, cu un strat gros de var, care ascunde astfel arhitectura originală a întregii biserici vechi.

- Înlocuirea vechilor profile de sub streșina bisericii cu o cornișă pseudo-clasică, edată cu modificarea formelor generale ale acoperișului original și cu dărîmarea celor două turle mici de zid, de deasupra vechiului pronaos al bisericii. Existența acestor turle se cunoaște dealtfel după indicațiile tabloului votiv, care reproduce poate o pictură mai veche, reprezentînd prima înfățișare a monumentului.

La interior.

- Dărîmarea vechiului perete separator dintre pronaos și naos a generat actuala formă alungită a naosului bisericii, cum și improvizata acoperire a festului pronaos cu o boltă falsă transformare realizată după dărîmarea bolturilor acestuia, care susțineau cele două turle smintite mai sus.

- Densizarea, o serie de alte transformări interioare, între care dărîmarea vechii catapetezme de zid și distrugerea picturilor originale, au antrenat lucrări de însestrare și de împedchire a bisericii, realizate în epoca dintre sfîrșitul veacului trecut și începutul secolului nostru. În rîndul acestora sînt de semnalat noua tîmplă de lemn sculptată a altarului și în decosebi, pictura actuală, operă din 1876 a lui Stoicescu (elev al lui Tătărescu) și sub care nu este exclus să se afle urme ale picturilor anterioare.

COMENTARII DE DETALIU.

Cu prilejul recentelor sondajii și decapări de tencuieli au apărut o serie de elemente noi foarte utile cunoașterii în detalii a planului și arhitecturii originale a monumentului inițial.

În primul rînd, aceste cercetări preliminare au arătat cu bogăția de informații pe care le rezervă viitoarea cercetare a monumentului, cum și valoarea de unicat arhitectural pe care o deține acesta, ca aparținînd unui tip aparte, necunoscut pînă în prezent în cadrul arhitecturii muntenești a epocii (secolul al XVII-lea). Acest lucru reiese cu atît mai clar la analiza fiecărei ruine din rezultatele obținute prin sondajii și decapările de pînă acum și care pot fi rezumate după cum urmează :

1. În interiorul bisericii, în preajma zidului de nord al edificiului, la pronaos și naos, au ieșit la iveală fundații. În cazul bisericii mai vechi de epocă lui Constantin Șerban Sasarab, Cercetările în continuare vor trebui să urmărească traseul acestor ziduri pe întreaga suprafață a bisericii, iar lucrările de consolidare și de restaurare a lor vor trebui să fie valorificate muzeistic prin degajări corespunzătoare.

2. La exterior, în zona altarului a rezultat existența unui masiv de zidărie în axul absidei, care pare să marcheze urma în teren a unui contrafort, element constructiv interesant care nu se întâlnește frecvent în arhitectura munteană a epocii.

3. Tot la exterior, decapările de tencușii la vechiul pridvor au scos la iveală urmele unor stâlpi masivi la zidărie cu largi arcade monumentale, de un tip necunoscut pînă acum. În registrul superior se constată, în plus, existența altor arcade mai svelte, corespunzătoare vechii clopotnițe care, construită deasupra pridvorului, avea cornișă cu puțin mai ridicată ca restul bisericii. Plastică generală a acestui pridvor, cu clopotniță în arcade deschise la nivelul superior, constituie un model aparte în rândul rarelor monumente cu particularități asemănătoare din epoca respectivă, ceea ce imprimă bisericii din Pitești caracterul de unicat architectural amintit mai sus.

4. Decapările executate în diferite locuri pe fațada de nord a bisericii și în axul altarului au pus în evidență frumusețea parament de cărămidă al monumentului. Au apărut astfel în mod evident atât desenul și proporțiile celor două registre decorative suprapuse care împodobeau fațada, cât și detaliile ciubucelor de cărămidă care încadrau panourile și firidele și ale cornișei originale de sub streșină. O îngrijită restaurare a acestui parament, în armonie cu verdele vegetației din jurul monumentului, va face din acesta o adevărată poartă architecturală a orașului.

5. Cercetările preliminare au adus deasemenea precizări și în ceea ce privește boltirile originale ale pronaosului, sau unele interesante detalii structurale și decorative ale turlei naosului.

Boltirea pronosoului, inspirată de la Dealu, se sprijinea pe un masiv arc transversal care împărțea spațiul în două sectoare, pentru a face astfel posibilă ridicarea celor două turle mici (azi dispărute). Cât privește turla mare a pentecratorului, care se păstrează aproape intactă, inclusiv toate detaliile structurive și indesebi, decorative exterioare, constituie un element de o valoare documentară excepțională, pentru o restaurare integrală

6. Pe lângă cele enumerate mai sus, trebuie menționat că documentele specii verbese despre existența - la începutul secolului al XVI-lea (1517) - a "curților noi" domnești ale lui Haagoe Basarab din preajma bisericii, pe urmele cărora, după tradiție, s-ar fi ridicat mai târziu noul palat al lui Constantin Vodă Cîrmul (Basarab) din secolul al XVII-lea, contemporan cu biserica Sf. Gheorghe. Cum, despre resturile unui asemenea palat amintesc și unele știri tîrzii, din secolul al XIX-lea, nu este deci exclus ca pe terenul liber din jurul actualei biserici să se găsească vestigii arheologice de mare însemnătate istorică, care să folosească restaurării muzeistice a vechiului cadru urban al așezărilor din acest loc.

ÎN CONCLUZIE, Comisia propune să ia toate măsurile necesare pentru continuarea cercetărilor începute, în vederea restaurării și punerii în valoare urbanistică, muzeistică și turistică a acestui monument, deosebit de însemnat pentru istoria arhitecturii vechi de pe teritoriul patriei noastre.

În acest scop, Comisia recomandă imediată dezafectare a construcției ca locaș de cult și transformării lui într-un muzeu de veche artă religioasă a orașului.

Pentru a putea permite amplificarea cercetărilor la interior, se vor lua măsuri imediate de demontare a tîmplei de lemn și a mobilierului din biserică. De asemenea pentru continuarea cercetărilor la exteriorul monumentului, se recomandă imediată demolare a anteventibului din fațada de vest și a turnului de peste pridvorul vechi, cum și decaparea întregului paravent al fațadelor bisericii.

Președinte,

Dir. Teh. Grigorescu I.

Secretar,

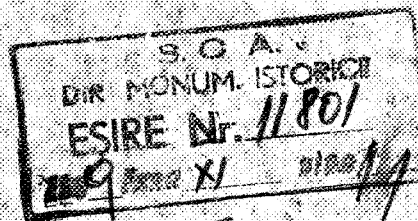
Membri :

Dr. Maly

Namru

Dependence

S.S.C.A.
DIRECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE

Către

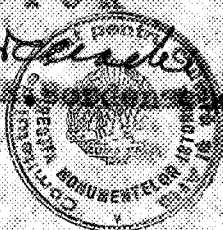
..... Tov. arh. Stefan Bals

Vă aducem la cunoștință că la sesiunea științifică din acest an, programată pentru zilele de 17-19 decembrie a.c., ați fost înscris cu comunicarea:
• Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Pitesti.

.....
Deoarece până în prezent nu ați predat materialul (5-6 pagini dactilografiate) ce trebuia dat până la 15 septembrie a.c., vă rugăm să vă îndepliniți această obligație până cel mai târziu la 22 noiembrie a.c.

DIRECTOR

R. A. ...
Prof. arh. ...

DE ACORD CU AVIZUL
PRESEDINTE
prof. arh. N. Bădescu

A V I Z Nr. 1

din 12 ianuarie 1968

asupra proiectului restructurat al lucrărilor de restaurare a
bisericii Sf. Gheorghe din oraşul Piteşti - jud. Argeş.

Proiect D.M.I.	nr. MD 40/1964-67
Titular de investiţii:	CSCAS
Faza:	FE
Valoarea devizului:	1.199.000 lei

Valoarea lucrărilor prevăzute în vechiul proiect MD 40/
964-966 aprobat cu avizul C.S.C.A.S. - D.M.I. nr. 31/13.IX.966
la faza STA, se ridică la suma de 700.000 lei, stabilită la acea
dată pe bază de anteevaluare.

Proiectul iniţial prevedea:

- restaurarea integrală a faşadelor şi a pridvorului -
elementul cel mai interesant al monumentului;
- revenirea la vechiul nivel de călărare;
- lucrări de cercetare pentru determinarea arhitecturii
interioare;

- refacerea acoperişului şi învelitoarei;
- amenajări interioare şi exterioare;
- refacerea paramentului.

Diferenţa de lei 455.000 reprezintă:

- majorarea cantităţilor la articolele subevaluate;
- extinderea resturilor pe întregul parament al monu-
mentului, conform avizului nr. 31/966, care a cerut ca tratarea
paramentului faşadelor să se stabilească după decaparea întregii
tencuieli exterioare;

- înlocuirea învelitoarei de şipă cu învelitoare din
tablă de aramă, conform aceluiaş aviz care a stabilit că, după
terminarea cercetărilor, să se precizeze soluţia de acoperire;

- refacerea celor două turle de pe pronaos, a căror
existenţă era cunoscută din documente şi pentru care s-au
descoperit în timpul cercetărilor, perniţele arceilor de susţinere-

re. Această refacere a fost avizată de comisia monumentelor istorice în şedinţa din 4.I.1967.

Proiectul conţine :

a) piese scrise: memoria, copii după avizele anterioare şi ale proceselor verbale ale şedinţelor de avizare, devizul general şi devizele pe categorii de lucrări.

b) piese desenate: 20 planşe cuprinsând proiectul de restaurare (arhitectură şi rezistenţă) şi detaliile de execuţie.

Luându-se în considerare documentaţia şi ţinând seama de procesele verbale ale comisiei de avizare a monumentelor istorice se dă

AVIZ FAVORABIL

proiectului DMI nr.46/564-67 pentru restaurarea bisericii Sf.Gheorghe din Piteşti.

MEMBRU ÎN COMITET,

prof.arh.M.Iocar

DIRECTOR D.M.I.

prof.arh.R.Bordenache

Radio Emisiunea
Restaurarea monumentelor

Luni 5 Mai 1969
ora 15¹⁵

Biserica Sf. Gheorghe din Pitești.

Principiile de restaurare aplicate astăzi în țara noastră cer a fi menținute pe cât posibil, prin reparații și consolidări, situația existentă a monumentului, astfel ca la sfârșitul lucrării intervenția să fie cât mai puțin vizibilă.

Sînt însă și cazuri în care apare necesară o acțiune mult mai amplă, cerînd completări și reveniri la forme și înfățișări dispărute sau ascunse de modificări ulterioare, dar lipsite de vre-o importanță artistică sau istorică și socotite dăunătoare monumentului.

Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Pitești se înscrie printre acestea.

Înălțată în 1656 de Constantin Serban Basarab ctitorul bisericii Mitropoliei Bucureștilor, dar radical transformată în cursul veacului al XIX-lea prin lucrări care i-au schimbat complet înfățișarea, ea a fost propusă dărîmării în cadrul noului proiect de sistematizare a centrului orașului.

Cercetările făcute arătînd însă persistența sub noua înfățișare a unor numeroase și interesante elemente din vechea arhitectură, în măsură suficientă pentru a sta la baza unei restituirii a formelor inițiale și dovedind totodată excepționala sa valoare ca monument de veche arhitectură, au determinat menținerea și pornirea operei de restaurare.

Acum la sfârșitul lucrării, comparînd fotografiile luate înainte și după terminarea lor, s-ar putea ușor crede că sînt reprezentările a două monumente diferite.

Lăsînd de-o parte faptul că zidăria numai este tencuită și a fost lăsată aparentă, fapt desigur criticabil din punct de vedere al restaurării însă justificat prin motive tehnice, însăși formele nu mai sînt aceleași. Înaltul turn clopotniță de zidărie și paiantă adaos al secolului al XIX-lea a fost înlăturat, reapărînd în locul lui arcadele interesantului pridvor pe două nivele ^{ce} constituind în genul lui un exemplu unic în cadrul arhitecturii vremii.

Au reapărut deasemeni peste pronaos cele două turle alipite așezate pe o bază comună, în felul celor de la Brebu și Gura Motrului care au fost înălțate pe vechile bolți, rescons-
~~tituite~~ după urmele păstrate în zidărie.

Cornișele cu zimți de cărămidă încoronează din nou pereții în locul cornișelor cu profilatură clasică executată în tencu-ială atât de străine de arhitectura vechiului monument, iar ferestrele și ușile și-au redobândit encadramentele lor de piatră inițiale, executate după fragmentele găsite sub par-doseala antepriidvorului dărîmat.

În sfîrșit pentru a termina înșirarea principalelor trans-formări executate, spațiul interior al bisericii este iarăși despărțit în două de peretele cu arcade și stîlpi masivi dintre naos și pronaos.

Restaurarea executată poate fi astăzi judecată nu numai ca operă în sine cît și mai ales în legătură cu noul cadru urbanistic în curs de constituire. La fel ca și la București unde păstrarea bisericii Crețulescu nu a dăunat ci dimpotrivă a adăugat o notă valoroasă în ansamblul noilor clădiri, se poate afirma că și la Pitești a fost demonstrată necesitatea menținerii și folosirii vechilor monumente de arhitectură în remodelarea urbanistică a orașului modern.

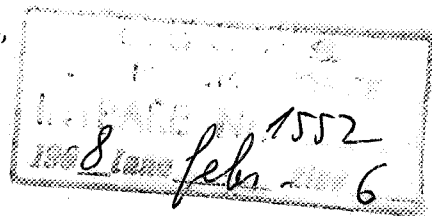
arh. Stefan Balș

25.IV.1969

DMI - grupa Proiectare

Proces Verbal nr.
(1. Martie)

Dr. Studii - dr. L. Vasilescu 13 febr.
ce s-a discutat în Comisia de Martă la Direcția
cât se vor discuta -

Pentru ca lucrările de restaurare în curs la biserică

- 1) Sf. Gh. Pitești
- 2) Sf. George din Pitesti, să poată fi terminate la termenul fixat în plan (30 Iunie 1968), este necesar să se stabilească pe acum dacă se admite refacerea picturii în porțiunea în care a fost îndepărtată - adică în Pridvor, Pronaos și parte din Naos. În funcție de hotărârea ce se va lua, urmează să se stabilească natura finisajelor la tencuielile interioare necesare.

Redon

Rugăm să se fixeze o dată cât mai apropiată pentru discutarea acestei probleme în cadrul Comisiei de Avizare DMI.

Sef proiect

arb. dr. B. Bal,

6.02.68

va fi

ch

științifică i-ar putea restitui aproape în întregime înfățișarea originală, redând astfel orașului un prețios monument al trecutului său istoric, cu un caracter de unicat arhitectural al vremii.-

Pentru a înlesni luarea unei hotărâri pe baza unei documentații concludente, față de însemnătatea istorică și artistică a acestui monument, Direcția Monumentelor Istorice a întocmit proiectul de restaurare.

Proiectul a fost supus avizării Comisiei Monumentelor Istorice a CECAS, prezidată de Tov.academician Prof. G.Daiceviciu, președintele Secției de Științe Istorice a Academiei R.P.R. și compusă din Tov.academician prof.Gh. Opreanu, directorul Institutului de Istoria Artei al Academiei R.P.R., Tov.academician prof.F.Condurache, directorul Institutului de Arheologie al Academiei R.P.R., Tov.prof. V.Vătășiann, membru corespondent al Academiei R.P.R., șeful Secției de Istoria Artei din cadrul Institutului de Istorie Cluj, profesor arhitect Gr.Ionescu, Directorul Comisiei Monumentelor Istorice, precum și alți membri specialiști ai Comisiei.-

În unanimitate, specialiștii de mai sus au fost de părere că monumentul ar trebui păstrat și restaurat, dată fiind valoarea sa artistică, soluția unică pentru epoca respectivă a pavilionului din față, importanța sa istorică.-

Au fost studiate, din punct de vedere urbanistic, posibilitățile de încastrare a monumentului în cadrul ansamblului central. Studiile arată că monumentul poate fi menținut, realizându-se din punct de vedere arhitectural un contrast interesant între fațadele clădirilor noi și înfățișarea monumentului, cu o siluetă mai vieală și cu pereții din cărămidă aparentă, curățați de straturile succesive de tensurală. Păstrarea și completarea spațiului înconjurător cu câțiva arbori și arbuști ar îmbogăți acest element, realizându-se o legătură între Pitestiul de acum 3 secole și cel construit astăzi de către noi.-

Clădirea propriu zisă ar avea două utilizări: interiorul și spațiul extern ar putea fi folosite ca muzeu de artă populară feudală, de o deosebită valoare și bogăție în regiune; pe de altă parte, folgorul de la etaj ar fi un

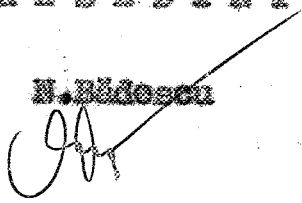
punct de atracție pentru vizitatori și turiști, oferind vederi interesante, de sus, către esplanada centrală și către viitoarea piață centrală a orașului.-

În privința fondurilor, CSCAS dispune anual de o sumă de 10.000.000 lei pentru lucrări de restaurare sau protejare a monumentelor istorice, iar sumele necesare acestei restaurări în valoare de cca. 500.000 lei sînt înscrise în planul nostru pe 1964. Deasemenea, există proiectul de restaurare și forțele necesare execuției.-

Ținînd seama de cele de mai sus, vă rugăm să ne dați acordul Dvs. pentru începerea acestei restaurări.-

P R E S E D I N T E,

N. Bădescu

BISERICA DOMNEASCA (SF. GHEORGHE) DIN PITEȘTI
#

Biserica domnească din Pitești poartă Nr. 1895 în lista monumentelor de cultură din R.P.R.

Doi adăugiri : o clopotniță enormă și ostentativ lipsită de orice valoare estetică și un pridvor cu totul nepotrivit, precum și unele modificări de detaliu copleșesc edificiul atît de mult încît nici cunoașterii nu puteau bănui valoarea excepțională a acestui monument contemporan cu mitropolia din București.

Bondajele executate au scos la lumină caracterul său de unicat :

a) un pridvor deschis pe stâlpi masivi octogonali cu arcade mai largi și mai monumentale de cît cele cunoscute pînă acum, peste care se ridică arcadele mai svelte ale unei clopotnițe cuprinsă în corpul bisericii și depășind numai cu puțin cornișa acestuia. Plastica monumentală a acestor suprapuneri de arcade deschise nu se regăsește la nici unul din rarele monumente care prezintă aceeași particularitate.

b) O boltire originală, inspirată de la Dealu, a pronaosului în care un masiv arc transversal îl împarte în două, motivînd deasupra jumătății dinspre răsărit prezența a două turlă mici, azi dispărute.

c) O turle a panteocratorului a cărei proporție relativ joasă a ferit-o de cutremure și care păstrează intacte toate detaliile originale, document de o raritate excepțională.

d) În fundație un contrafort în axul altarului, interesant procedeu tehnic venit peste din Moldova și care în Muntenia nu se mai cunoaște decît la biserica Curtea Veche din București.

e) O frumoasă proporționare a registrului superior, mai scund decît cel inferior, proporție denaturată de-o restaurare anterioară dar care poate fi ușor restabilită pentru monumentalizarea fațadelor.

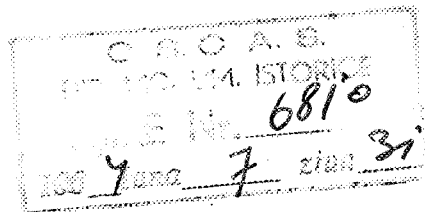
f) Un parament aparent din cele mai frumoase, restaurat și încadrat în verdele unei vegetații abil dirijată, va face din acest monument o podeabă a orașului.

La cele enumerate mai sus, mai adăugăm că au egit la iveală fundațiile unei biserici mai vechi, al cărui plan, marcat pe pământ - va da o și mai mare valoare muzeistică acestui monument care poate fi dezafectat în acest scop. Nu este exclus ca sub actuala pictură să se găsească pictura " din vechime " de care vorbesc documentele și se poate ca pe terenul verde din jurul bisericii să se găsească fundațiile palatului domnesc precum și eventuale noi elemente care să ajute la restaurarea bisericii.

În concluzie, considerăm că ar fi o foarte mare pierdere pentru cunoașterea trecutului nostru monumental dacă nu s-ar lua toate măsurile necesare pentru restaurarea și punerea în valoare a acestui monument a cărui evidentă originalitate a fost arătată mai sus.

Pitești, 17 sept. 1963.

H. Teodora

Referat asupra bisericii Sf. Gheorghe din Pitești

1. În trimestrul IV al anului 1963, au fost efectuate asupra monumentului o serie de cercetări care au arătat deosebita sa importanță în cadrul istoriei vechii arhitecturi românești.

Totodată au fost dărîmate părțile de construcție datînd din veacul al XX-lea, care denaturau formele inițiale ale pridvorului.

Pe baza rezultatelor obținute s-a întocmit un proiect de restaurare D.M.I. - MD 40 în faza STE, avizat favorabil de Comisia de avizare a DMI prin procesele verbale din 4.03.64 și 25.03.64.

Proiectul, completat între timp cu perspectivele și nota informativă, la cererea ~~Comisiei~~ CSCAS, se află depus la tov. Președinte al CSCAS, în așteptarea avizului necesar.

2. Conform dispozițiilor primite de la Direcția D.M.I., au fost continuate lucrările, în așteptarea primirii avizului, după cum urmează :

a. S-a pregătit documentația completă pentru faza PA.

b. S-au efectuat lucrările de plombare și consolidare necesare în urma dărîmării anteintrării și turnului de peste pridvor.

c. Se lucrează la terminarea sub formă definitivă a traveei fațadei Nord a pridvorului, reconstituindu-se arcadele și colțul etajului, inclusiv cornișa, pentru a putea folosi în mod demonstrativ, în cadrul discuțiilor ce se vor purta de forurile superioare, asupra oportunității menținerii monumentului.

3. Proiectul cerut de către Grupa Execuție DMI, în faza PA va fi predat în termen de 15 zile de la data primirii avizului pentru faza STE.

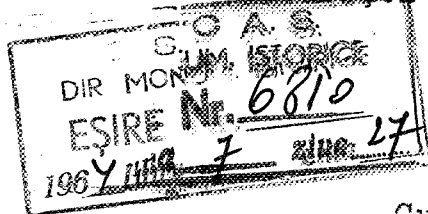
arh. St. Balș

30.07.1964

St. Balș

Către Grupa de Execuție a DMI.

Prin prezenta vă remitem referatul
Tov. St. Balș cu privire la lucrările
efectuate la DMI la monumentul din
Pitești (ca urmare a notei DMI. 6810
din 27.07.64.) cu rugămintea de a
pune în atenția Comisiei DMI. recentată
alături de grupul CSCAS, în vederea întocmirii în continuare a fazei

C ă t r e,

GRUPA DE PROIECTARE.

Cu referire la lucrările de restaurare a Bis.

Sf. Gheorghe din Pitești, vă reamintim că începînd din luna Martie 1964, lucrăm numai pe baza unei autorizații de construcții eliberată pentru lucrări de organizare șantier (valoare 36.600 lei), fără deviz general, fără aviz C.S.C.A.S., și numai pe baza unor indicațiuni verbale pentru dărîmări la pridvor și o restaurare parțială.

Această restaurare fiind o lucrare în plan, noi am comandat o serie de materiale dirijate, precum și cărămizi de epocă (75.000 buc.)

Intrucît pe de altă parte pe acest șantier s-a executat un volum de lucrări de cca 80.000 lei (la 30.06. 964), iar pe de altă parte nu s-a primit nici o documentație cu avizele respective, vă rugăm a ne preda cît mai urgent proiectul lucrării cu avizul C.S.C.A.S. spre a putea lucra în condițiuni normale.

Menționăm că o prelungire a situației actuale - adică a se lucra fără formele necesare- nu poate să ducă decît la oprirea șantierului de către un eventual control al organelor legale, cu penalizările respective.

28.07.64 URGENT

Tor. arh. Ștefan Bodea

are reparat complet

la Direcția cu arhitectura

situației organelor proiectului

la fața STE și posibilitățile

se realizează în decembrie 1964

a PA-PE (deja pregătit) a fi

încheiat la cel mai scurt termen de la data apariției STE.

[Signature]

SEF GRUPA EXECUTIE

Ing.M. *[Signature]*

Amel

12.06.64

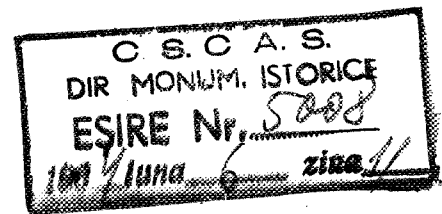
Tor. arh. BALȘ. St
pt dosarul p.-c. a t r e

R

D.S.A.P.C. REGIUNEA ARGES

PITEȘTI

str.Maria, Cloșca și Crișan nr. 44

Referitor la studiile întreprinse asupra posibilităților de restaurare a bisericii Sf. Gheorghe, monument istoric din Pitești, rugăm a pune la dispoziția delegatului nostru C.Dumitrescu, următoarele date:

- Planul de sistematizare a pieții, avizat de CSCAS.
- Elementele de elevație pentru reprezentarea noilor blocuri ce vor fi construite în jurul pieții.

Aceste date ne sînt necesare pentru planșele de prezentare a monumentului în noul cadru proiectat, ce urmează a fi întocmite la cererea tovarășului președinte arh.N.Bădescu.

DIRECTOR
Grigore Ionescu
prof.arh.Grigore Ionescu

SEF GRUPA PROIECTARE
R. Bordenache
prof.arh.R.Bordenache

MEMORIU JUSTIFICATIV,

Biserica Sf. Gheorghe situată în centrul orașului Pitești, este înscrisă ca monument istoric pe listele Academiei R.P.R. cu nr. 1897.

Înălțată în 1656 de Constantin Șerban Besarab, a suferit importante transformări în cursul secolului al XIX-lea care i-au schimbat cu totul înfățișarea ce o avea la origine. Cu greu s-ar putea crede astăzi că este vorba de un monument valoros, contemporan cu Patriarhia Bucureștilor și ridicat de acelaș ctitor. În starea actuală ante intrarea în stil neoclasic alipită în față, masivul turn clopotniță decorat cu pilaștri și arcade în stil neogotic supraînălțat cu o turlă de lemn învelită cu tablă, ridicat peste vechiul pridvor, precum și cornișele cu profile clasice, sînt toate elemente care dau bisericii o siluetă inestetică și cu totul străină de arhitectura epocii în care a fost construită.

În interior de asemeni tavanul de lemn al pronaosului în locul bolților obișnuite, forme supraalungite a naosului și pictura în ulei executată în 1876 de pictorul Stoenescu, elev al lui Tăttărescu, arată că și aci au fost aduse transformări radicale formelor inițiale.

Punîndu-se problema dărîmării monumentului, din motive urbanistice legate de noua sistematizare a pieții, s-au întreprins o serie de cercetări pentru determinarea valorii istorice și arhitectonice a monumentului actual.

O descriere cuprinsă în sinodicul bisericii, bazată pe tradiția locală dădea o serie de indicații interesante asupra aspectului dinaintea transformărilor secolului al XIX-lea și anume:

- Ferădele nu erau tencuite ci decorate cu panouri de tencuială și cărămidă imitînd zidărie aparentă.

- Naosul era mai mic și despărțit de vechiul pronaos printr-o ușă peste străpuns cu trei arcade pe coloane de zid.

- Peste pronaosul vechi, azi înglobat în spațiul naosului prin dărîmarea peretelui despărțitor, se ridicau două turle mici

sprijinite pe un arc median.

- În faţă, pe locul actualului pronaos, se găseră un pridvor avînd deasupra o clopotniţă.

Ținînd seama de date la care a fost construită biserica, constatăm că elementele descrise mai sus corespund în anumită măsură cu arhitectura epocii. Tabloul votiv deosebit, deşi refăcut odată cu noua pictură însă probabil reproducînd pe cel vechi, ne arată un monument cu trei turlă, una pe naos şi două mai mici pe pronaos. Înscîrîşit în arhive vechi a Comisiei a Monumentelor Istorice s-au găsit rapoarte şi fotografii asupra unor cercetări efectuate atunci, precizînd existenţa sub tencuielă, atît a vechilor cornişe cu zimţi cît şi a arcadelor astupate ale fostului pridvor.

Cercetările şi sondajele preliminare executate în toamna anului 1963 au, adevărit în cea mai mare măsură datele arătate mai sus, confirmînd deosebita importanţă a monumentului.

Au fost scoase la lumină următoarele :

a) Un pridvor deschis cu arcade şi stîlpi masivi octogonali peste care se ridică arcadele mai mici de acelaşi gen ale unei clopotniţe cuprinsă în corpul bisericii şi depăşind numai cu puţin cornişa acestuia. Plastica monumentului rezultă dintr-o esenţială suprapunere de arcade nu se regăseşte la nici unul din rarele monumente contemporane prezintînd aceiaşi particularităţi.

b) O boltire originală inspirată de la mănăstirea Dealu, cu spaţiul pronaosului împărţit în două printr-un arc transversal susţinînd două turlă mici azi dispărute.

c) O turlă a naosului autentică în întregime, de la cornişa cu zimţi încă păstrată sub tencuielă, pînă la decoraţia cu cîte trei ciubuce pe muchie a pereţilor, document de o raritate excepţională.

d) Un contrafort în fundeţia în axul altarului, procedeu tehnic interesant cunoscut în Muntenia numai la biserica din Curtea Veche a Bucureştilor.

e) O frumoasă proporţionare a registrelor superioare de arcaturi reliefate, din cărămizi ciubuce de format special, proporţie astăzi denaturată prin astuparea rîndului de zimţi înscădrînd brîul median în partea superioară, care va putea fi uşor restabilită.

Față de rezultatele obținute prin sondajele preliminare, s-au executat în continuare lucrări de degajare pe baza dispozițiilor primite, înlăturându-se anteintrarea și turnul clopotniță modern, adică porțiunile adăugate mai târziu care denaturau formele inițiale. Totodată, ținând seama de aceste rezultate care evidențiază cu prisosință valoarea deosebit de importantă a monumentului și caracterul de unicat ce îl prezintă în cadrul istoriei vechi arhitecturii din Țara Românească, s-a întocmit prezentul proiect de restaurare.

Proiectul, respectă cadrul impus astăzi unei opere de restaurare, bazate pe principii științifice și prevede refaceri numai în limite unor date precise, excluzând formele dispărute fără urme, cum ar fi bolțile și turlele pronaosului sau chiar zidul despărțind naosul de pronaos. Fridgeul în schimb care constituie elementul cel mai interesant al monumentului, precum și fațadele vor putea fi restaurate integral, iar pardoseala interioară va fi coborâtă la nivelele inițiale marcându-se traseul zidului despărțitor dispărut.

Ca derogare totuși față de principiile enunțate mai sus, se propune în proiect menținerea zidăriei fațadelor în forme aparente fără a mai fi îmbrăcate cu tencuială după cum erau la început. Propunerea este motivată atât din punct de vedere tehnic - o tencuială nouă aplicată pe zidărie veche nefiind durabilă fără a-i se deteriora paramentul prin cioplire sau sprijuire cu ciment - cât și din punct de vedere a captării interesului factorilor hotărâtori determinând menținerea sau dărîmarea monumentului, care ar fi mai atrași de prezentarea sa sub această înfățișare.

Proiectul mai cuprinde următoarele lucrări :

a) Cercetarea integrală a pereților pronaosului decapându-se complet picturile în ulei și tencuielile existente în scopul precizării sistemului de boltire precum și pentru descoperirea scării de acces la foisorul clopotniță, care trebuie desigur să existe ascunsă în grosimea zidurilor Nord și Vest.

Prin aceasta însă se ridică problema păstrării sau înlăturării picturii actuale nu numai în pronaos ci și în naos și altar, adică a acceptării sau înlăturării lipsei de unitate interioară datorită vecinătății porțiunilor decapate și celor cu pictura menținută. Proiectul prevede menținerea scenelor pictate în naos, turle abside și altar, pentru a evita înfățișarea poate prea simțicioasă

a unor suprafețe nedecorate și ne potrivită pentru un interior de biserică.

b) Coborîrea nivelului pardoselii actuale de mozaic, pînă la vechiul nivel de călcare, înlocuindu-se mozaicul cu laspezi din beton și piatră artificială după formule D.M.I. :

În pardoseală vor fi marcate și urmele fostului zid cu arcade despărțind naosul de pronaos, ale cărui urme au fost găsite prin sondajele deja executate. Vor fi continuata cu această ocazie și cercetările necesare pentru descoperirea urmelor unei eventuale construcții mai vechi sub cea actuală.

c) În lipsa unor date precise precizînd forma și natura acoperișului se prevede înlocuirea cupolei și acoperișului de tablă actual cu o șarpantă nouă în forme înalte, învelită cu șită de asbociment, mai potrivită cu noua înfățișare pe care o va căpăta monumentul.

d) Proiectul mai cuprinde și lucrări de amenajare interioare și exterioare, tîmplărie din nou, trotuar din nou din bolovani de râu cu marcarea contrafortului dispărut din axul altarului desființarea ușii secundare din colțul S.Est, precum și instalațiile electrice și canalizările necesare,

Costul total al lucrărilor prevăzute se evaluează la suma de 700.000 lei.

Sef. proiect,
Arh. St. Balș

St. Balș

11.II.1964.

Raport asupra lucrărilor efectuate la
biserica Sf. Gheorghe din Pitesti .-

Urmare vizitării şantierului de către Comisia de Avizare D.M.I. în ziua de 17 septembrie 1963 pentru cercetarea sondajelor preliminare efectuate, au fost puse în lucru în continuare celelalte articole de dărîmări şi protecţii provizorie prevăzute în documentaţie. Odată cu aceste lucrări menite să prezinte monumentul în vechile sale forme, au mai fost făcute în limitele posibilităţilor, unele degajări suplimentare şi curăţiri de parchet, pentru obţinerea unei imagini cît mai apropiate de înfăţişarea finală în cazul realizării restaurării.

Astăzi lucrările de mai sus fiind terminate şi fondul prevăzut consumat este necesar a se stabili dacă şantierul poate fi închis socotindu-se această primă etapă încheiată, sau dacă mai trebuiesc executate încă alte lucrări suplimentare.

Cu ocazia efectuării lucrărilor au apărut unele date noi în completarea celor cunoscute, care confirmă caracterul de unicat al monumentului în cadrul vechii arhitecturi munteneşti semnalat prin procesul verbal încheiat de Comisia D.M.I. după vizita din 17 septembrie . Astfel, deşi dărîmarea anteîntrării şi decaparea tencuelilor pridvorului, au arătat lipsa acelor arcade ce se bănuiau că exista la partea superioară a pridvorului, dispărute din cauza unei prefeceri totale a zidăriei pe această porţiune, totuşi existenţa unei asemenea încăperi cu arcade deschise la etaj, a fost pe deplin confirmată de urmele descoperite pe suprafaţa peretelui interior Est a pridvorului.

Intr-adevăr arcadele şi coloanele angajate apărute sub tencuiială, ^{în} colţul superior N-Est al pridvorului, constituie dovadă indiscutabilă a existenţei acestui etaj şi aduc totodată toate elementele necesare unei complete reconstituirii.

Se poate deci confirma astăzi că, pe baza tuturor datelor obţinute, o restaurare pe baze ştiinţifice a monumentului este perfect posibilă.-

SEF PROIECT,

18-X-963

Arh.St. Balş

Dr. Balş

11 august 1963

Referat asupra restaurării bisericii Sf. Gheorghe
din Pitești Reg. Argeș.-

Biserica Sf. Gheorghe situată în centrul orașului este un monument istoric clasat în listele Academiei R.P.R. cu nr. 1897.

Înălțată în 1656 de Constantin Serban Basarab ea apare astăzi mult diferită de înfățișarea ce o avea la origină. În anii 1864 și 1876 importante transformări pe care le-a suferit au schimbat-o în așa măsură încât cu greu s-ar putea crede că este vorba de un monument contemporan cu Patriarhia Bucureștilor și ridicat de același stitor. În starea actuală, ante intrarea alipită în față, cornișele și pilaștrii de stuc în stil clasic și masivul turn clopotniță cu turla sa de lemn învelită cu tablă, ridicată la 34 m. înălțime peste vechiul pridvor, dau bisericii o siluetă inestetică și cu totul străină de arhitectura epocii în care a fost construită.

În interior de asemeni, tavanul de lemn al pronaosului în locul bolților obișnuite și forma supraalungită a naosului, arată că și aci au fost aduse transformări radicale a formelor inițiale.

Pictura în ulei datînd din 1876 este opera pictorului Stoenescu, elev al lui Tăttărescu.

O descriere aflată în sinodicul bisericii bazată pe tradiția locală ne ajută să întrezărim care a fost vechea sa înfățișare și cît de mari au fost transformările ulterioare. Descrierea ne arată că:

- Fațadele nu ar fi fost tencuite, ci decorate cu panour de tencueli imitînd piatra, încadrate cu cărămizi aparente.
- Naosul era mai mic, despărțit de vechiul pronaos printr-un perete străpuns cu trei arcade pe coloane de zid. Peste pronaosul vechi, azi înglobat în spațiile naosului prin dărîmarea peretelui despărțitor, se ridicau două turle mici sprijinite pe un arc median.

În față se găsea un pridvor, pe locul actualului pronaos.

Considerînd data la care a fost construită biserica, constatăm că toate aceste elemente azi dispărute, corespund în totul cu arhitectura obișnuită epocii. Este deci posibil ca

cele descrise în sinodic să aibă un miez de adevăr. Tabloul votiv de altfel, în măsura în care i se poate da crezare ca reproducere a unei picturi mai vechi, ne înfățișează imaginea unei biserici cu 1 turlă mare și 2 turle mici în față. Rezultă deci că dacă se vor putea obține suficiente date de reconstituire prin cercetări și sondeaje ce vor trebui efectuate asupra monumentului, restaurarea vechilor forme va fi posibilă.

Rezultate parțiale favorabile au fost deja obținute prin sondeaje efectuate în 1938, când s-a constatat existența sub tencuială a unor cornișe cu zimți de cărămidă la turla naosului, baza turlei și corpului principal, precum și a unor arcade și coloane de zid ale pridvorului original.

Costul sondajelor și cercetărilor arheologice în vederea descoperirii tuturor datelor necesare restaurării, se ridică la un total de 6.600 lei conform evaluării alăturate.

Intrucât parte din aceste sondeaje vor atrage distrugerea unor însemnate porțiuni din scenele pictate existente, va trebui cerută o aprobare în acest sens, Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.

În ce privește montarea schelelor parțiale pentru sondeaje, s-ar putea face o intervenție Sfatului Orașului prin DSAPC local pentru obținerea în mod provizoriu a unor schele metalice demontabile.-

arh. Stefan Balș

Jr. Maly

14.08.63

De acord cu referatul Tor Bals,
propunerea prinderii restaurării
monumentului în planul DMI:

- Trm IV/63 sondeaje - cercetări
- Trm I-II/64 peretele
- Trm III-IV/64 execuția lucrării

În cazul în care se acceptă proiectul
nostru de lucru, este necesară inter-
venția DMI - CSES pentru asigurarea
demurării monumentului

R. D. D. D.

Biserica Sf. George

Titesti

Proiect MD 40/963 - Cercetari preliminare

Proiect MD 40/963 - Cercetari preliminare
Biserica Sf. George
Titesti

MEMORIU JUSTIFICATIV

Biserica Sf. Gheorghe situată în centrul oraşului este un monument istoric clasat în listele Academiei R.P.R., cu nr. 1397.

Înălţată în 1636 de Constantin Serban Basarab ea aparţine mult diferită de înfăţişarea ce o avea la origine. În anii 1864 şi 1876 importante transformări pe care le-a suferit au schimbat-o în aşa măsură încât cu greu s-ar putea crede că este vorba de un monument contemporan cu Patriarhia Bucureştilor şi ridicat de acelaşi autor. În starea actuală, ante intrarea alipită în faţă, cornişele şi pilastrii de stuc în stil clasic şi gârniţul turn, clopotniţă cu turla sa de lemn învelită cu tablă, ridicată la 34 m. înălţime peste vechiul pridvor, dau bisericii o siluetă inestetică şi cu totul străină de arhitectura speciei în care a fost construită.

În interior de asemenea, tavanul de lemn al pronaosului în locul bolţilor obişnuite şi forma supraalungită a naosului, arată că şi aici au fost aduse transformări radicale a formelor iniţiale.

Pictura în ulei datând din 1876 este opera pictorului Stoianescu, elev al lui Pătrăşcu.

O descriere aflată în sinodicalul bisericii bazată pe tradiţia locală ne ajută să întrezărim care a fost vechea sa înfăţişare şi cât de mari au fost transformările ulterioare. Descrierea ne arată că :

- Faţadele nu ar fi fost tencuite, ci decorate cu panouri de tencueli imitând piatra, încadrate cu cărămizi aparente.

- Naosul era mai mic, despărţit de vechiul pronaos printr-un perete strâns cu trei arce de coloare de zid. Peste pronaosul vechi, azi înglobat în spaţiile naosului prin dărîmarea peretelui despărţitor, se ridicau două turle mici sprînjinite pe un arc median.

În faţă se găsea un pridvor, pe locul actualului pronaos. Considerînd data la care a fost construită biserica, constatăm că toate aceste elemente, azi dispărute, corespund în totul cu arhitectura obişnuită speciei. Este deci posibil ca cele descrise

în sinodul să aibă un miez de adevăr. Tabloul votiv de altfel, în măsura în care i se poate da crezare ca reproducere a unei picturi mai vechi, neînfrățișează imaginea unei biserici cu 1 turle mare și 2 turle mici în față. Rezultă deci că dacă se vor putea obține suficiente date de reconstruire prin cercetări și sondaje ce vor trebui efectuate asupra monumentului, restaurarea vechilor forme va fi posibilă.

Rezultate parțiale favorabile au fost deja obținute prin sondaje efectuate în 1958, când s-a constatat existența sub tensiunea a unor cornișe cu zădă de cărămidă la turlele naosului, baza turlei și corpului principal, precum și a unor arcade colosale de zid ale priavului original.

S-a întocmit în consecință prezenta documentație cuprinzând sondajele și cărămările necesare în scopul degajării și precizării formelor vechi.

Pe baza rezultatelor ce se vor obține în urma executării lor, se va putea stabili valoarea arhitectonică a monumentului și oportunitatea menținerii și restaurării sale.

Costul acestor lucrări preliminare se ridică la suma de lei 28.500.-

SEF PROIECT,

Arh. Stefan Balg

St. Balg
1

DEVIZ PE CATEGORII DE LUCRARI Nr.1

construcții-lucr.preliminare

ef.norme deviz 1961
și catalog 1962
salarizare ef.HCM 2773

Valoarea devizului 26.000

Nr. Denumirea crt.articolului u/m	Cantit.	Preț	mater.	manop.	total
1. C H 25.a. Schelă mp.	205	22,20 2,88	451	590	
2. C H 25.b. Schelă mp.	335	2,52 4,33	841	1451	
3.A S Desfaceri de tencueli mp.	335	2,93	-	982	
4.A S Spor la preț pt. desf. tencueli m.	310	1,05	-	326	
5.A S Desfacerea capitele- lor de stuc buc.	22	1,73	-	38	
6. A S Dărîmări de cornişă buc	6	0,43 15,93	3	96	
7. C T 2.b. Dărîmări zidărie cără- midă mc.	206	1,50 23,25	309	4790	
8.C T 14. Demontat planșee lemn mp.	35	2,32	-	81	
9. C T 15.a. Demontat sarpantă mp.	63	0,78	-	49	
10. A S Demontat sarpantă la cupolă mc.	8	32,24	-	258	

C.S.C.A.S.- D.M.I.
GRUPA PROIECTARE

PROIECT MD 40/963
Denumirea lucrării :
Biserica Sf. Gheorghe Pitești
Valoare 28.500 lei

Aprobat

Data

Nr. Denumirea crt. lucrării	V a l o a r e a		
	Construcții	Alte chelt.	Total
1. Lucrări preliminare	26.000	-	26.000
-neprevăzute 5%	-	1.300	1.300
	26.000	1.300	27.300
-organizare santier	-	1.099	1.099
27300 x 0,035 x 1,15	10,7		
	26.000	2.399	28.399
-rotunjiri			101
			<u>Total lei 28.500</u>

DIRECTOR TEHNIC,

Ing. V. Munteanu

SEF GR. PROIECTARE,

Arh. R. Bordenache

SEF PROIECT,

Arh. St. Balș

De acord

SECȚIA DEZISE

Gh. Lăzărescu

Data 03.09.963

28 august 1963

11. C T 15.b. Demontat șarpantă	mp.30	0,97	-	29
12. Rp. C T 41.b. asim. Demontare pereți lemn	mp.116	1,18	-	137
13. anulat				
14.A S Desfaceri învelit. tablă	mp.5	2,42	-	12
15.Rp. C T 9.a. I Desfaceri plăci beton	mc.1	40,20	-	40
16. C T 9.a. Desfaceri pardoseli ciment	mp.10	3,00	-	30
17. Rp. C H 12 a. Reparații la astereală	mp.5	12,08 1,69	60	8
18. Rp. C I 16.b. Reparații învelit. tablă	mp. 5	28,73 3,44	144	17
19. C T 16.a. Desfaceri învelit. tablă	mp.270	2,02	-	545
20. C T 17. Demontarea jghiaburi și burlane	m. 30	0,49	-	15
21. C T 20. Curățire și stivuire cărămizi	buc.21000	0,12	-	2520
22. C T 21. Demontare uși și ferestre	mp.42	2,01	-	84
23. Rp. C T 25.a. Demontat grinzi lemn	mc.5,5	54,23	-	298
24.A S Demontare coborârea și depozitarea clopote	buc.3	100	-	300
25. Rp. C T 19.b. (asim.) Desfacere trepte de piatră	m.30	2,16	-	65
26. Rp. C T 45.a. Demontare scări lemn	m. 50	6,19	-	310
27. AS Săpături arheologice	mc.65	22,50	-	1463

28 Ts D 1.c. + Ts D 2 c 2

Umplerea santurilor	mc. 65	0,10 4,46	7	290
---------------------	--------	--------------	---	-----

29. Rp. C H l.a. II

Sarpenta	mp.70	15,90	1114	113
		1.62		

30. Rp. C H 44.2. II

Astercaia	mp.70	12,00	840	63
		0,90		

31. C I 1.a.

Invelit. carton asf.	mp.70	1,40 0,06	98	25
----------------------	-------	--------------	----	----

32. Tarif.Rep.Auto 1962 +
inc. si desc.

Transport auto moloz la
3 km.

3 km.	mc.180	2,52	-	454	1613
		8,96			

cota de aprov. mater.

$$3867 \times 0,015 = 58 \qquad 58$$

cota de manipulare

materiale	3867 x 0,016	16	62	62
-----------	--------------	----	----	----

chelt. transport pentru mater.
cu preț franco vagon statia
de desnatie

de desnație	16	16
	3941	15541 1613 21095

- chelt. indirecte

15541 x 0.30= 4662

Notunlari

Total lead

25757

243

2000

$$\text{Coefficient transport } C = \frac{16}{3867} = 0,004$$

Materiale recuperate

- lemn de brad scînduri mc. 1,80 x 460 = 864,80

grinzi mc. 0,63 x 830 = 522,90

rigle mc. 0,63 x 8,10 = 510,30

- tablă zinc. kg. $27,8 \times 5,10 = 141,78$

$$2039.78 \times 0.90 = 1836$$

INFOCMT

D. Răutu

VERIFICAT

SECTIONAL DEVICE

SET PROTOT

G. Lazarescu

ark.St.Bals

28 august 1963

ft. m al.

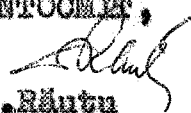
C.S.C.A.S. - D.M.I.
GRUPA PROIECTARE

PROIECT M D 40/963
Biserica Sf. Gheorghe Pitești
Deviz pe categ. de lucr. nr. 1
- construcții-lucrări preliminar

TABELA CHELTUELILOR DE TRANSPORT PENTRU
MATERIALELE CU PREȚ FRANCO VAGON STAȚIA DE DESTINAȚIE

Nr.	Denumirea	U/M	Clasa	Dist.	Felul	Preț	Preț	Cantit.	Valoarea
art.mater.			tarif		mij.	pe t.	pe u/m		totală chelt.
1.	Carton asf.	mp.	2	2	auto	5,20	0,01	81	0,81
2.	lemn brad	mc.	1	2	"	5,20	2,60	5,81	15,11
									15,92
						Rotund			16 lei

INTOCMIT,

D. Răutu

VERIFICAT,

SECȚIA DEVIZE,

G. Lăzărescu

28 august 1963

ANALIZE-DE PREȚURI

3. A S

Desfaceri de tencueli- se măsoară la mp.

Forțe de muncă

- tencuitor 4 ore $0,70 \times 3,75 = 2,63$
- M A ore $0,10 \times 3,00 = 0,30$ 2,93 lei/mp.

4. A S

Spor de preț la manoperă pentru desfaceră tencușilor
la ciubuce și brău- se măsoară la m.

Forțe de muncă

$2,93 \times 0,24 \text{ mp/ml.} \times 1,5 = 1,05 \text{ lei}$

5. A S

Desfaceră capitulelor de stuc - se măsoară la buc.

Forțe de muncă

- zidar 3 ore $0,46 \times 3,75 = 1,73 \text{ lei/buc.}$

6. A S

Dărimări de cornișe de cărămidă- se măsoară la buc.

Materiale

- scinduri brad mc. $0,0009 \times 460 = 0,41$
- cuie kg. $0,006 \times 4,20 = 0,02$ 0,43 lei/buc.

Forțe de muncă

- zidar 3 ore $3,49 \times 3,75 = 13,08$
- tencuitor 3 $0,60 \times 3,75 = 2,25$
- M A $0,20 \times 3,00 = 0,60$ 15,93 lei/buc.
16,36 lei/buc.

10. A.S.(Rp. T 42 cu spor 100%)

Demontarea șarpantei la cupolă - se măsoară la mc.

Forțe de muncă

cf. Rp. C T 42 16,12
- spor 100% 16,12
32,24 lei/mc.

14.A.S. (Rp. C T 3o a. + 2o% spor manoperă)

Desfaceri învelitori tablă pe porțiuni limitate- se măsoară la m

Forțe de muncă

cf. Rp. C T 3o a	2,02 lei
- spor 2o%	<u>0,40 lei</u>
	2,42 lei/mp.

18. Rp. C I 16.b. (

Reparații de învelitori tablă- se măsoară la mp.

Materiale

- conf. catalog	0,42 lei
- se adaugă tabla zinc.	
kg. 5,55 x 5,10=	<u>28,31 lei</u>
	28,73 lei/mp.

Forțe de muncă

- cf. Rp. C I 16 b.	3,44 lei/mp.
---------------------	--------------

24. AS

Demontarea , coborîrea și depozitarea clopotelor- se măsoară la bu

Forțe de muncă

(informativ) 100 lei

27. A.S.

Săpături arheologice - se măsoară la mc.

Forțe de muncă

8. ore 6 x 3,75 = 22,50 lei/mc.

32. Tarif Rep. auto + inc. și desc.

Transport moloș la 3 km. cu auto.

Forțe de muncă

1,03 (0,40 + 0,30) x 2,50 x 1,4 = 2,52 lei

Utilaj

6,4 x 1,4 = 8,96 lei

INTOCMIT

I. Duțescu

VERIFICAT

D. Răutu

SECȚIA DEVIZE

G. Lăzărescu

Pentru analize speciale:

Sef Proiect

Arh. St. Balș

Constructor

.....

EXTRAS DE MATERIALE

A. Materiale cu pret franco vagon statie de destinatie.

- carton asfaltat		mp. 81
- <u>lemn de brad</u>		
- rotund	1,52	
- dulapi	0,54	
- scind.	2,49	
- grinzi	0,63	
- rigle	0,63	mc. 5,81

B. Materiale cu pret loco santier

- cuie	kg. 36
- cositor	kg. 0,06
- cuie tablă	kg. 0,18
- cuie cu cap lat	kg. 1,4
- bulcane	kg. 3,5
- scoabe	kg. 46
- tablă zincată	kg. 27,8

C. Materiale recuperate (cu cantitățile de mai jos se reduc
cantitățile materialelor respective trecute la Cap. A și B.

Lemn brad

- scinduri	mc. 1,88	
- grinzi	mc. 0,63	
- rigle	mc. 0,63	mc. 3,14
- tablă zincată		kg. 27,8

INTOCMIT

D. Răutu

VERIFICAT

SECȚIA DEVIZ

G. Lăzărescu

28 august 1963

ANTEMASURATOARE

1.0 H 25.a.

Schelă de lemn rezemată pe o parte turn clopotniță

$$6 \times 1,60 \times 16,00 = 204,80$$

mp. 205

2. H 25 b.

Schelă de lemn independentă ușoară sondaje exterioare

$$- \text{corp } 5 \times 2,50 \times 9,00 = 112,50$$

$$- \text{pronaos } 2 \times 2,50 \times 10,00 = 50,00$$

$$- \text{bază naos } (2,00 + 2,00) \times 4,00 = 16,00$$

$$- \text{turlă naos } 2(1,00 + 2,00) \times 5,00 = 30,00$$

208,50

Sondaje interioare

$$- \text{pridvor } 2,00 \times 5,00 = 10,00$$

$$- \text{pronaos } 2 \times 3 \times 9 = 54,00$$

$$- \text{naos } 2 \times 3 \times 12 = 60,00$$

124,00

332,50

mp. 335

3. A 8

Desfaceri de tencueli din mortar de ciment-var de circa 3 cm. grosime medie, pe zidarie de cărămidă. Lucrarea se execută cu atenție pentru respectarea fragmentelor de tencuială veche eventual aflată sub stratul actual.

Sondaje exterioare și interioare-vezi art. schelă mp. 335

4. A 8

Spor de preț la manopera pentru desfacerea tencuelilor la ciubuce și brîn, executate cu mortar de ciment-var pe cca. 6 cm. grosime (7 cm. diametru)

$$- \text{vertical } 27 \times (5,20 \times 1,60) = 156,60$$

$$- \text{orizontal } 12 \times 12,85 = 154,20$$

310,80

m. 310

5. A 8

Desfacerea capitalelor de stuc la pilaștrii în fațadă, de dimensiuni 0,30 x 0,70 pe 0,20 m. grosime

$$- \text{pridvor } \text{buc. 8}$$

$$- \text{bază turn } \text{buc. 14}$$

buc. 22

6 A 8

Dărimări de cornișe de cărămidă în puncte diferite de cîte 1 m. lățime. Lucrarea se execută cu atenție, desfăcîndu-se profilele tencuite și zidăria pe 30 cm. grosime pentru degajarea cornișei vechi.

$$\text{buc. } 6 \times 1,00 \times 0,60 \times 0,30 = 1,080$$

buc. 6

7. C T 2.b.

Dărîmarea cu mijloace manuale a zidăriei de cărămidă lucrată cu mortar de ciment

- pridvor (6,30 + 2 x 5,50) x 5,00 x 0,40 = 34,600

- se scad golurile

3 x 1,60 x 3,00 x 0,40 =

5,760
28,840

Bază turn clopotniță

2 x (9,30 + 4,60) x 3,00 x 0,90 = 75,060

2 x (6,00 + 4,60) x 6,00 x 0,80 = 101,760 176,820

205,660 mp. 206

8. C T 14.

Demontarea îngrijită a planșelor de lemn

- pridvor 5,50 x 6,30 = 34,65

mp. 35

9. C T 15.a.

Demontarea șarpantelor de lemn uscare

- pridvor 5,50 x 6,30 = 34,65

- bază turn 2 x 2 x 7,00 = 28,00
62,65

mp. 63

10. A S (Rp. C T 42 cu spor 100%)

Demontarea șarpantei de lemn grele la cupole turn clopotniță

8 x 2,00 x 1,60 = 12,80 x 0,6 (procent cubaj /mp) = 7,680

mc. 8

11. C T 15.b.

Demontarea șarpantelor grele la baza turnului

6,00 x 7,00 = 42,00

se secade turn 12,80

29,20

mp. 30

12. Rp C T 41.b. asimilat

Demontarea pereților de lemn la turn

8 x 1,60 x 9,00 = 115,20

mp. 116

13. anulat

14. A S (Rp. C T 30. ~~12~~ + 20% spor manop.)

Desfaceri la invelit. de tablă pe porțiuni limitate pentru
sondaje mp. 5

15. Rp. C T 9.a. I

Desfacerea plăcilor de beton simplu la trotuar pentru executarea
săpăturilor arheologice

5 x 0,80 x 0,20 = 0,800

mc. 1

16.0 T 9.a.

Desfacerea pardoselii de ciment mozaicat incl. stratul de beton

naos $2,00 \times 2,50 = 5,00$
- pronaos 5,00

10 mp.

17. Rp. C H 12.a.

Reparații la astereala învelitoarei din scinduri de brad pentru închiderea sondajelor cu material recuperat din dărîmare

mp. 5

18. Rp. C I 16.b.

Reparații la învelit. de tablă cu material recuperat din desfaceri

mp. 5

19. C T 16.a.

Desfacerea învelitorilor de tablă

- pridvor	$2 \times 5,00 \times 4,00 =$	40,00	40,00
- baze turn clopotniță	$2 \times 2,00 \times 7,00 =$	28,00	
	$(6 \times 7) - 12,80 =$	29,20	$29,20 \times 1,4$ procent pantă 40,90
- pereți turn clopotniță	$8 \times 1,60 \times 9,00 =$	115,20	
- cupola	$8 \times 1,60 \times 7,00 =$	<u>44,80</u>	160,00
	2		<u>268,90</u>

mp. 270

20. C T 17.

Demontarea jghiaburilor și burlanelor de tablă

- foișor $7,00 + 2 \times 5,50 = 18,00$
 $2 \times 5,50 =$ 11,00
29,00

m. 30

21. C T 20.

Curățirea și stivuirea cărămizilor rezultate din dărîmări

- mc. 210 x 100 = 21,000 buc. 21.000

22. C T 21.

Demontarea îngrijită a ușilor și ferestrelor de lemn

- foișor $3 \times 1,60 \times 3,50 = 16,80$
- bază turn $8 \times 0,60 \times 4,00 = 19,20$
- turn $4 \times 0,50 \times 3,00 =$ 6,00
42,00

mp. 42

23. Rp. C T 25.a.

Demontarea grinzilor de lemn culung. de 6,00 m.

$2 \times 6 \times 6,00 \times 0,20 \times 0,25 = 54,400$

mc. 5,5

24. A S

Demontarea, coborîrea și depozitarea clopotelor

buc. 3 de câte 200 kg/buc.

buc. 3

25. Rp. C T 19.b. (asimilat)

Desfacerea treptelor de piatră în vederea refolosirii, incl. depozitarea

- pridvor 3 x 4 x 2,50 = 30,00

m. 30

26. Rp. C T 45 a

Demontarea scărilor de lemn la turn

m. 50

27. A S

Săpături de cercetare arheologica în pământ tare, în secțiuni de 1,20 m. până la 2,00 m. adâncime. Lucrarea se executa la spaclu și virf de casma, cu mare atenție sub conducerea specialistului arheolog. Incl. întreruperile necesare pentru foto - grafieră și ridicarea stratigrafică, precum și stringerea și depozitarea materialului descoperit în săpături.

- exterior	buc. 5 x 1,20 x 4,00 x 2,00 =	48,00
- int. pronaos	buc. 3 x 1,20 x 2,00 =	7,200
- pridvor	buc. 3 x 1,20 x 2,00 =	7,200
		<u>62,400</u>
		mc. 65

28. Ts D 1.a. + Ts D 2 C 2

Umplerea șanturilor rezultate din săpături după efectuarea cercetărilor în straturi bine bătute cu maiul mc. 65

29. Rp. C H 1.a. II

Sarpanta prov. simplă din lemn de brad din lemn ecarisat rezultat din desfaceri- material recuperat 100%

- bază turn clopotniță 6,70 x 10,00 = 67,00

30. Rp. C H 11. a II

Astereala invelit. din scinduri de brad rezult. din desfaceri Se folosește material recuperat - în proporție de 100%

6,70 x 10,00 = 67

mp. 67
Rot. 70

31 C I 1.a.

Invelitoare de carton asfaltat într-un strat bătut cu cuie pe astereală

mp. 70

32. Tarif. Rep. Auto 1962- + inc. și desc.
Transportul auto al molozului la 3 km.

- corp zidarie	mc. 206 x 0,800 =	164,800
- tencueli	mp. 335 x 0,03 =	10,050
- ciubuce	m. 185 x 0,012 =	2,220
- beton trotuare		1,000
- pardoseli	mp. 10 x 0,10 =	1,000
		<u>178,350</u>
		mc. 180

INTOCMIT

SEF GRUPA PROIECTARE

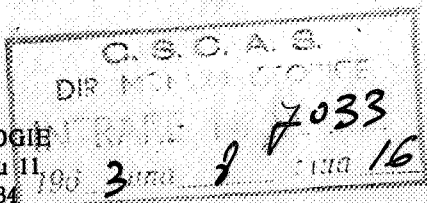
Arh. St. Balș

Arh. R. Bordenache

St. Balș

28 august 1963

ACADEMIA R. P. R.
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE
București — Str. I. C. Frimu 11
Telefon : 12.53.90 — 12.24.34

Nr. 2759/13.VIII.1963

Către

C.S.C.A.S.

La adresa dv. nr. 6453 din 2 august crt., vă rugăm să ne comunicați la ce dată vor începe lucrările de întocmire a materialului documentar privind biserica Sf. Gheorghe din Pitești, deoarece în prezent toți specialiștii noștri sînt plecați pe teren.

DIRECTOR,

Lavinia Popescu

*Prin președintele
Com. Arh. St. Bărb. 1963
cu cererea Comisiei de Cercetare
și întocmirea a 22.10.1963
arel bisericii sfințeniei
bisericii Sf. Gheorghe din Pitești
azi, 16.11.1963*

Excavări arheologice
1963

RAPORT PRELIMINAR
asupra cercetărilor arheologice de la biserica
Sf. Gheorghe din Pitești

Dat fiind caracterul de urgență al acestor lucrări s-a procedat la o grabnică cercetare prin sondeaje a punctelor trasate pe relevoul din 1884, de către arhitectul proiectant de comun acord cu subscrierul, care a executat cercetările arheologice. Ne-am limitat astfel la săpăturile strict necesare menite a lămuri următoarele probleme :

- a) nivelul vechi de călcare în jurul bisericii
- b) nivelul vechi de călcare din interiorul acestui locaș
- c) părțile componente ale construcției inițiale și părțile adăugate ulterior.

Pentru rezolvarea celor de mai sus au fost trasate, în exterior, două secțiuni:

I - perpendiculară pe latura de nord, la intersecția dintre naos și pronaos (între tindă și pronaos nu s-au făcut sondeaje deoarece reiese, în mod vădit, că tinda a fost adăugată ulterior),

II - Perpendiculară pe absida din partea de răsărit a bisericii.

Datorită acestor investigații am putut stabili că în latura de nord a bisericii după cum reiese din secțiunea I, au avut loc subzidirii, într-o vreme mai nouă.

În partea de răsărit, prin secțiunea II, s-a dat de lucrări de zidărie făcute, odată cu construirea monumentului, care ar putea indica posibilitatea existenței aici a unui contrafort.

Atât în secțiunea I cât și în II se află numeroase înhumățiuni aparținând cimitirului din jurul bisericii. În secțiunea II se află câteva morminte ale unor preoți. Aceste înhumățiuni ce și lucrările de consolidare și dispozitivul de aerisire au deranjat terenul și ne îngăduiesc a stabili vechiul nivel de călcare. Pentru aflarea acestui nivel vor fi necesare noi sondeaje.

Cercetările din exterior au dat peste câteva olane simple, nu au putut să ne dea seama decât provin de la vechiul înveliș al bisericii sau de la acoperământul clădirilor învecinate, azi dispărute

Elementele de datare, rămășițe ale culturii materiale, în primul rând ceramica, nu coboară mai jos de secolul al XVII-lea (în spațiul restrâns al cercetărilor efectuate pînă în prezent).

În interiorul bisericii s-au trasat următoarele secțiuni :

III. În tindă, perpendicular pe vechea tindă, devenită ulterior pronaos. S-a dat aici de un perimetru din fragmente de lespezi peste ale podestei treptelor ce legau vechea tindă de exteriorul bisericii.

IV. În vechea tindă, perpendicular pe latura zidului ce o desparte de naos, cuprinzînd și o parte a deschiderii ușii dintre cele două încăperi.

V. În vechiul pronaos, de-a lungul axei mediane și ferestrele de nord a bisericii.

Secțiunile trasate au stabilit următoarele :

- Actualul nivel de călcare din interiorul bisericii este alcătuit de un mozaic de ciment, sub care se află un strat gros de cca. 50 cm. de moloz ce suprapune nivelul de călcare, de la care pornesc gropnițele și mormintele din interior. Cu o singură excepție toate mormintele au fost profanate cu prilejul efectuării mozaicului modern, cît și în vremea cînd s-a procedat la construirea unor proporții mai noi.

O gropniță mai veche (posibil secolul al XVII-lea, cum ne arată rămășițele unei candelă de sticlă și a unei paftale de metal alb, este suprapusă și tăiată de înmormîntări mai recente. Din acestea era numai una nederanjată și conținea osemintele unui preot - cum ne arată vestigiile vestimentelor și o cruce de metal alb ce se afla pe pieptul înmormîntului. Mormîntul poate fi datat în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Cu prilejul acestor cercetări destul de restrînse, s-a putut constata, în actuala fază a cercetărilor, că monumentul actual nu suprapune altul mai vechi.

Îngreșarea zidăriei de-a lungul peretelui de nord, observată în interiorul vechiului pronaos, o obișnuită lărgime a fundațiilor constatăată și la alte monumente similare.

Între vechiul naos și pronaos (actualmente devenit naos prin dărîmarea peretelui despărțitor și adăugarea tîndei, s-a dat peste baza peretelui ce făcea această despărțire. În capătul de nord-vest a secțiunii V, se observă urmele zidului rupt. În

concluzii săpăturile și decapările de zidărie au stabilit, în mod indubitabil :

1. Actualul pronos și etajul clopotniței ridicată deasupra alcătuien tinda inițială. Nu s-a găsit nici o urmă care să indice prezența unei scări exterioare pentru accesul la etajul clopotelor.

2. Decapările de zidărie ne-au dat putința de a constatat că vechea tindă era deschisă.

3. Săpăturile au dus și la descoperirea zidurilor despărțitoare dintre vechea tindă și pronos cît și dintre pronos și naos.

4. Nu s-au găsit urmele altei construcții anterioare.

Săpăturile viitoare au menirea să rezolve și celelalte probleme, cît și eventualele situații noi ce vor aparea pe parcurs.

Dinu V. Rosetti

Rosetti

*Vigat
sc. pronos
sc. H. 12.2.41*

Referat prezentat la sedinta de avizare DMI
din 13-8-68

Pictura bisericii Sf. Gheorghe din Pitesti

Dr. ing. Vasilescu L.

Situatia prezentă

La începerea lucrărilor de restaurare, biserica era decorată în interior cu o pictură cuprinzând scene figurative încadrate în panouri izolate, executată în 1876 în tehnica *picturii* "templeia" de pictorul Stoenescu, elev al lui Tăttărescu.

Pentru descoperirea urmelor necesare reconstituirii vechilor forme de arhitectură s-a pus problema desfacerii tencuielilor și deci a distrugerii picturii. Față de imposibilitatea extragerii și de valoarea sa *sale* ca operă de artă precum și de lipsa unui al doilea strat de pictură mai veche sub cea actuală, a fost aprobată decaparea integrală a tencuielii la pridvor, la pronaos și în jurul ferestrelor naosului. Toate scenele destinate a dispărea au fost în prealabil fotografiate.

Restul picturilor din naos și altar au fost menținute conform dispozițiilor conducerii C.S.C.A.S. astfel încât în momentul de față biserica este pe jumătate pictată și pe jumătate cu pereții și bolțile de roșu.

Dr. ing. Vasilescu L. 10-11-68

Propuneri de viitor

Pentru terminarea lucrărilor de restaurare programată la sfârșitul trimestrului II.1968 este necesar a se decide asupra felului de finisare a pereților și bolților interioare, ținându-se seama de hotărîrea luată *de a se reda* asupra redării cultului monumentului restaurat.

În acest scop se prezintă în avizare următoarele variante:

Varianta 1.

Mentținerea situației existente cu pictura necompletată, suprafețele de roșu urmînd a primi o tencuială îngrijită cu mortar de var și cîlți. Executată în tehnica frescei tencuiala va fi ușor colorată în armonie cu pictura existentă pentru a evita contraste prea puternice.

Această soluție zisă "muzeistică" corespunde vederilor actuale în materie de restaurare. Va fi însă desigur cu greu acceptată de către beneficiarii de folosință a monumentului.

Varianta 2.

Complectarea picturii în părțile lipsă cu o pictură inspirată după cea existentă și executată în aceeași tehnică, reîfolosindu-se documentația fotografică a scenelor dispărute - inclusiv tabloul votiv.

În acest caz șantierul DMI se va mărgini ~~și~~ executa un grund de mortar de var ca strat suport pentru viitoarea pictură care va rămâne în sarcina beneficiarului.

Varianta 3.

Refacerea integrală a unei picturi noi executată în tehnica frescei mai potrivită importanței monumentului decât cea actuală, care - reamintim - nu datează decât de la finele secolului trecut, obținându-se astfel o unitate de prezentare sprijinind unitatea arhitecturii.

În acest caz șantierul DMI va preda monumentul cu suprafețele de roșu nefinisate, știut fiind că tencuiala suport a picturii în frescă se execută în întregime de către pictor.

Subliniem urgența luării unei hotărâri asupra propunerilor de mai sus.

ȘEF PROIECT

arh. Stefan Balș

Stefan Balș

9.02.1968.

MEMORIU

Biserica Sf. Gheorghe din Pivești este înălțată în 1636 de Constantin Serban Cantacuzino ctitorul vechii Mitropolii din București. Ea a fost mult transformată în sfârșitul veacului trecut în ce privește partea dinapre vest, fiind au fost dărâsate cele două turle de pe pronaos și fiind a fost înălțată un alt turu clopotniță de peisată peste pridvor.

În 1924, din motive urbanistice, a fost pusă problema scoaterii sale din rândul monumentelor istorice în vederea dărâării. S-au efectuat atunci o serie de cercetări arheologice care au demonstrat deosebita sa importanță în cadrul evoluției vechii arhitecturi muntenești, și care au atras hotărîrea menținerii și restaurării sale.

Prin avizul nr. 31 din 13 sept. 1966, proiectul în faza EIE întocmit de DAI în acest scop, a fost avizat favorabil de C.S.C.A.S. pentru o valoare de 700.000 lei.

Prin cercetările reluate în trim. I. 1967 a fost descoperită în colțul sud-est al pronaosului, pernițele arcelor de susținere a fostelor turle mici dispărute a căror existență era cunoscută din documente. Precizarea amplasării lor spre jumătatea de vest a încăperii a permis astfel reluarea discuțiilor asupra refacerii lor, obținându-se o aprobare în acest sens prin procesul-verbal DAI nr. 1 din 4/I. 1967, procesul verbal C.T.I. nr. 10 din 19/IV. 1967 confirmată de conducerea C.S.C.A.S. în ziua de 20 iulie 1967.

Documentația inițială avizată cu aviz nr. 31 sept. 1966 în valoare de 700.000 lei. a fost reînnoită în consecință pentru a cuprinde lucrările necesare refacerii celor două turle majorării cantităților la articolele subvelate, introducerii recomandărilor avizului nr. 31, extinderii restituirii pe întreg paramental și înlocuirii învelitoarei de șifă cu tablă de aramă.

Costul total al lucrărilor noului deviz general se ridică la suma de 1.155.000.- lei

SEF PROIECT

Arch. St. Balș

K. Malș

Vasut
10.XI.63
PM

Temă raport sumar

- 1.- Cerințele restauratorului șef
- 2.- Descrierea cercetărilor
 - Planul inițial de cercetare
 - Cum s-a realizat
- 3.- Rezultatele cercetării:
 - Observații stratigrafice
 - Elemente de arhitectură ascunse și descoperirile
 - Obiecte descoperite
 - Morminte
 - Ceramică
 - Elemente de piatră profilată
 - Observații cu privire la tehnica și materialele constructive.

Arheolog,

Arheolog

Arheolog principal,

Arheolog

Sf. Gheorghe Pitești

Sondaje arheologice preliminare

Evaluări

Etapa I- exterior

1. C H 25 b.	Schelă	mp. 95	x 6,9 =	656
2. A S	Desfaceri tencueli	mp. 95	x 2,4 =	228
3. A S	Spor pt. ciubuce	m. 185	x 3,0 =	555
4. A S	Desfaceri cornișe	buc. 6	x 10 =	60
5. Rp.C T 29.a. I	Desfaceri astereală	mp. 4	x 0,9 =	4
6. Rp.C T 30.a.	" invelit.tablă	mp. 4	x 2 =	8
7. Rp. C H 12.a.	Astereală	mp. 4	x 13,7 =	55
8. Rp.C T 18.b.	Invelit.tablă	mp. 4	x 62 =	248
9. C T 5	Desfacere beton	mc. 1	x 34 =	34
10. A S	Săpături arh.	mc. 36	x 22,5 =	810
11. Ts Dlc. + Ts D 2 b.2.	Umplere șanturi	mc. 36	x 4 =	144
12. HCM 81 + HCM 1051	Transport moloz	mc. 6,5	x 14 =	<u>91</u>
				2893

Etapa II interior

1. C H 25. b.	Schelă	mp. 65	x 6,9 =	449
2. A S	Desfaceri tenc.	mp. 65	x 2,4 =	156
3. C T 9.a.	" pard.mozaic	mp. 5	x 3,0 =	15
4. A S	Săpături arh.	mc. 15	x 22,5 =	338
5. Ts D 1c. + Ts D 2c.2.	Umplere șanturi	mc. 15	x 4 =	60
6. HCM 81 + HCM 1051	Transp.moloz	mc. 2,5	x 14 =	<u>35</u>
				1053

RECAPITULATIE

Exterior	2893
interior	<u>1453</u>
	4346
Diverse 20%	<u>868</u>
	5214
chelt.ind. 14%	<u>730</u>
	5944
neprev. 5%	<u>296</u>
	6240
org. santier	<u>360</u>
	6600

Arh. Stefan Balș

11.08.963

Jr. p. al.

TOVARASULUI NICOLAE CEAUSESCU

PRIM SECRETAR AL COMITETULUI CENTRAL AL P.M.R.

N O T A

cu privire la monumentul istoric biserica sf. Gheorghe
din Pitești

Clădirea figurează pe lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R., aprobată prin HCM nr. 661/1955, constituind cel mai vechi și reprezentativ monument de arhitectură românească din orașul Pitești. Contemporan cu mitropolia din București, el a fost ridicat în 1656 de meșteri locali ai aceluiaș ctitor, Constantin Serban Basarab.

Transformările din veacul trecut i-au schimbat înfățișarea inițială prin adăugirea de forme și elemente care le-au deformat și urâtit. Studiile și lucrările executate au redat vechea siluetă a monumentului prin îndepărtarea adaosurilor ulterioare; recentele cercetări științifice au descoperit numeroase elemente ale primei faze de zidire, indicînd un tip aparte, necunoscut pînă în prezent în cadrul arhitecturii muntenesti a epocii. Pe baza acestor cercetări a fost întocmit un proiect de restaurare.

Au fost analizate:

- valoarea monumentului propriu-zis;
- posibilitatea de încadrare urbanistică în ansamblu;
- posibilitatea de utilizare și valorificare.

Proiectul de restaurare a fost supus discuțiilor Comisiei Monumentelor Istorice, prezidată de acad. C. Daicoviciu, (președintele secției de științe istorice a Academiei) și compusă din acad. Gh. Oprescu (directorul institutului de istoria artei al Academiei), acad. E. Condurache (directorul institutului de arheologie al Academiei), prof. V. Vătășianu (șeful secției de istoria artei al institutului de istorie Cluj), prof. arh. Gr. Ionescu, (șeful catedrei de istoria arhitecturii, director al monumentelor istorice) și alții.

././.

Comisia a fost de părere că monumentul merită să fie restaurat. S-a considerat remarcabilă vechimea sa istorică, a fost apreciat ca valoros din punct de vedere artistic, cu tot aspectul relativ modest al clădirii și materialelor, s-a subliniat forma originală a pavilionului din față, prezentînd un caracter de unicat în arhitectura romînească a secolului XVII.

În ceea ce privește încadrarea în ansamblul înconjurător, problema a fost analizată în cadrul detaliului de sistematizare al centrului orașului. Studiile arată că păstrarea monumentului restaurat poate aduce un element de îmbogățire a ansamblului central, care va fi în întregime construit din nou cu clădiri de volum și înălțime mult mai importante decît acelea ale monumentului. Credem că se va obține un contrast interesant între clădirile noi și înfățișarea acestui monument, diferit de ele ca formă, siluetă, material și culoare. Completarea spațiului înconjurător cu cîțiva arbori și arbuști ar pune în valoare întregul ansamblu, realizîndu-se o legătură între Piteștiul de acum 3 secole și cel construit astăzi de către noi. În felul acesta s-ar crea condiții pentru realizarea unui ansamblu mai original, cu un caracter propriu, diferit de acela al altor orașe.

Sub aspectul folosirii ei, interiorul clădirii și spațiul exterior înconjurător ar putea fi utilizate ca muzeu pentru obiecte de artă populară, deosebit de valoroasă în regiune; foisorul de la etaj ar fi un punct de atracție pentru vizitatori și turiști, oferind vederi interesante, de sus, către esplanadă și viitoarea piață a orașului.

În privința fondurilor, dispunem anual de sume pentru restaurarea și valorificarea culturală și turistică a monumentelor istorice, iar pentru această lucrare am prevăzut în 1965 sumele necesare. Deasemenă, există proiectul de restaurare și forțele necesare execuției.

Înfățișarea monumentului așa cum se propune spre restaurare și modul în care s-ar încadra în ansamblul urbanistic sînt indicate în cîteva planșe desenate pe care, dacă apreciați, vi le putem prezenta.

PRESEDINTE C.S.C.A.S.,
Arh. N. Bădescu

N O T A

cu privire la monumentul istoric Biserica Sft.Gheorghe
din Pitești.-

Datînd din 1656, acest monument, clasat cu Nr.1897 în listele oficiale ale monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R. anexe la HCM Nr.661/1955, situată în centrul oraşului, fiind cel mai vechi şi mai reprezentativ monument de arhitectură romînească din Piteşti. Contemporan cu Mitropolia Bucureştiului, el a fost ridicat de acelaş ctitor, Constantin Serban Basarab.-

Transformările din veacul trecut i-au alterat înfăţişarea iniţială, schimbîndu-i silueta şi ordonanţa arhitecturală în forme noi, străine de cele iniţiale.-

Problema menţinerii sau dăririi monumentului a fost ridicată cu prilejul întocmirii proiectului de sistematizare a centrului oraşului Piteşti.-

Din punct de vedere urbanistic şi arhitectural, proiectul elaborat de DSAPC al regiunii Argeş prevede posibilitatea menţinerii monumentului în ansamblul nou creat, construcţia vechiului monument de arhitectură rămînînd pe amplasamentul său actual, în cuprinsul zonei verzi a esplanadei proiectate.-

Studiile elaborate ulterior, redînd silueta iniţială a monumentului, au confirmat posibilitatea menţinerii lui, ca element de specific local în cadrul acestui ansamblu.- Deasemeni, prin amenajarea lui ca muzeu de artă feudală, el va putea constitui un punct de interes turistic în centrul oraşului.-

Recentele cercetări ştiinţifice întreprinse de specialiştii au arătat totodată că, în construcţia lui, se păstrează numeroase şi importante mărturii ale primei faze de zidire, indicînd un tip aparte, necunoscut pînă în prezent în cadrul arhitecturii munteneşti a epocii. O restaurare

științifică i-ar putea restitui aproape în întregime înfățișarea originală, redând astfel orașului un prețios monument al trecutului său istoric, cu un caracter de unicat arhitectural al vremii.-

Pentru a înlesni luarea unei hotărâri pe baza unei documentații concludente, față de însemnătatea istorică și artistică a acestui monument, Direcția Monumentelor Istorice a întocmit proiectul de restaurare.

Proiectul a fost supus avizării Comisiei Monumentelor Istorice a CSCAS, prezidată de Tov.academician Prof. C.Daicoviciu, președintele Secției de Științe Istorice a Academiei R.P.R. și compusă din Tov.academician prof.Gh. Opreșcu, directorul Institutului de Istoria Artei al Academiei R.P.R., Tov.academician prof.E.Condurache, directorul Institutului de Arheologie al Academiei R.P.R., Tov.prof. V.Vătășianu, membru corespondent al Academiei R.P.R., șeful Secției de Istoria Artei din cadrul Institutului de Istorie Cluj, profesor arhitect Gr.Ionescu, Directorul Comisiei Monumentelor Istorice, precum și alți membri specialiști ai Comisiei.-

În unanimitate, specialiștii de mai sus au fost de părere că monumentul ar trebui păstrat și restaurat, dată fiind valoarea sa artistică, soluția unică pentru epoca respectivă a pavilionului din față, importanța sa istorică.-

Au fost studiate, din punct de vedere urbanistic, posibilitățile de încadrare a monumentului în cadrul ansamblului central. Studiile arată că monumentul poate fi menținut, realizându-se din punct de vedere arhitectural un contrast interesant între fațadele clădirilor noi și înfățișarea monumentului, cu o siluetă mai vioaie și cu pereții din cărămidă aparentă, curățați de straturile succesive de tencuială. Păstrarea și completarea spațiului înconjurător cu câțiva arbori și arbuști ar îmbogăți acest element, realizându-se o legătură între Piteștiul de acum 3 secole și cel construit astăzi de către noi.-

Clădirea propriu zisă ar avea două utilizări: interiorul și spațiul extern ar putea fi folosite ca muzeu de artă populară feudală, de o deosebită valoare și bogăție în regiune; pe de altă parte, foișorul de la etaj ar fi un

punct de atracție pentru vizitatori și turiști, oferind vederi interesante, de sus, către esplanada centrală și către viitoarea piață centrală a orașului.-

În privința fondurilor, CSCAS dispune anual de o sumă de 10.000.000 lei pentru lucrări de restaurare sau protejare a monumentelor istorice, iar sumele necesare acestei restaurări în valoare de cca.500.000 lei sînt înscrise în planul nostru pe 1964. Deasemenea, există proiectul de restaurare și forțele necesare execuției.-

Tinînd seama de cele de mai sus, vă rugăm să ne dați acordul Dvs. pentru începerea acestei restaurări.-

P R E S E D I N T E,

N. Bădescu

R E F E R A T

Cu ocazia întocmirii proiectului de sistematizare a sectorului central al oraşului Piteşti, s-a pus problema menţinerii bisericii Sf. Gheorghe - monument istoric - în cadrul noului ansamblu urbanistic, ce se va realiza aici.

Situată pe artera principală a oraşului, biserica este înălţată în 1656 de Constantin Serban Basarab (Cîrnul) - ctitorul vechi mitropoliei din Bucureşti. În sec. 19 monumentul a suferit importante transformări, ce i-au schimbat cu totul aspectul original. Antea-intrarea în stil neoclasic alipită pe faşada vest, turnul clopotniţă decorat în stil neogotic şi supraînălţat cu o turlă de lemn învelită cu tablă, ridicat peste vechiul pridvor, cornişele cu profile clasice nu făceau decît să dea bisericii un aspect cu totul inestetic şi străin de arhitectura sec. 17. În interior, bolţile pronaosului au fost înlocuite cu un tavan de lemn; a fost desfiinţat zidul despărţitor dintre pronaos şi naos; pictura veche a fost înlocuită în 1876, cu o pictură în ulei, executată de pictorul Stoenescu - elev al lui Tăttărescu.

Proiectul de restaurare în faza STE întocmit de D.M.I. prin arhitectul St. Balş şi prezentat spre avizare, prevede refacearea acelor elemente pentru care s-au găsit date precise. Documentaţia ce a stat la baza redactării proiectului este următoarea:

a) descrierea bisericii, în forma ei dinainte de transformările din sec. 19, descriere aflată într-un sinodic al bisericii, în care se arată că:

- faşadele erau decorate cu panouri de tencuială şi cărămidă;

- naosul era despărţit de pronaos printr-un perete străpuns de trei arcade pe coloane de zid;

- peste vechiul pronaos - azi înglobat în spaţiul naosului prin dărîmarea peretelui despărţitor, se ridicau două turlă mici sprijinite pe un arc median;

- pe locul actualului pronaos, se afla un pridvor cu clopotniţă deasupra.

b) tabloul votiv care, deși refăcut odată cu noua pictură dar reproducînd, probabil, pe cel vechi, arată că biserica avea trei turle: una pe naos și două mai mici, pe pronaos.

c) rapoartele unor cercetări anterioare și aflate în arhivă vechii comisiunii a monumentelor istorice, care atestă existența sub tencuială, atît a vechilor cornișe cu zimți, cît și arcadelor astupate ale fostului pridvor.

d) cercetările și sondajele preliminare făcute de D.M.I. prin șeful de proiect, în toamna anului 1963 și care nu au făcut decît să confirme valoarea deosebită - de unicat - pe care o prezintă în evoluția arhitecturii romînești acest monument. S-au găsit următoarele elemente:

- un pridvor deschis cu arcade și stîlpi octogonali din zidărie, peste care se ridică arcadele mai mici ale unei clopotnițe cuprinsă în corpul bisericii și depășind numai cu puțin cornișa acesteia. Plastica monumentală realizată prin această suprapunere de arcade nu se mai găsește la nici unul din monumentele contemporane;

- boltirea pronaosului - de factura celei de la biserica m-rii Dealu, cu două turle mici - azi despărțite - susținute de un arc transversal;

- turla naosului - în întregime autentică, de la cornișa cu zimți, încă păstrată sub tencuială pînă la decorația cu cîte trei ciubuce pe muche a pereților - document excepțional de rar;

MM /

- un contrafort de fundație în axul altarului, element cunoscut în țara romînească numai la încă două monumente (Curtea Veche din București și biserica fostei m-rii Strehaia);

- frumoasa proporționare a registrului superior de arcaturi din cărămidă de format special.

Înainte chiar de întocmirea proiectului, în continuarea sondajelor și cercetărilor efectuate și în baza dispozițiilor primite, s-au făcut o serie de lucrări de degajare a monumentului, înlăturîndu-se anteintrarea și turnul clopotniță datînd din sec. 19

Proiectul evită refacerea a celor elemente pentru care nu s-a găsit nici o dată certă: bolțile și turlele pronaosului și zidul ce despărțea această încăpere de naos.

Se prevăd următoarele lucrări:

- restaurarea integrală a fațadelor și a pridvorului - elementul cel mai interesant al monumentului.

- coborîrea nivelului pardoselii la vechiul nivel de călcare, înlocuindu-se mozaicul actual cu lespezi din beton și piatră artificială; se va marca în pardoseală traseul găsit prin sondaje, al fostului zid ce despărțea naosul de pronaos. Cu această ocazie se vor continua cercetările pentru descoperirea urmelor unei eventuale construcții mai vechi sub cea actuală.

- cercetarea pereților pronaosului, pentru precizarea sistemului de boltire și pentru descoperirea amplasamentului scării de acces la foișorul clopotniță, scară care, probabil, se află în grosimea zidurilor de N. și V. Pentru aceasta vor trebui însă, decapate complet picturile în ulei și tencuielile existente pe pereții pronaosului. Proiectul prevăzînd păstrarea picturilor din naos, turlă, abside și altar, pentru a evita un aspect prea sărăcăcios ce ar rezulta din suprafețe prea mari nedecorate, se pune problema ^{acceptării} ~~acceptării~~ sau înlăturării, lipsei de unitate interioară datorită vecinătății porțiunilor decapate și celor cu pictura păstrată.;

- refacerea acoperișului și învelitoarei, pentru care nu s-au găsit date certe, în două variante;

a) înlocuirea șarpantei și învelitoarei de tablă, cu o șarpantă nouă în forme înalte, învelită cu șită de asbociment, mai potrivită cu noua înfățișare pe care o va căpăta monumentul;

b) învelitoare din aramă sau plumb.

- lucrări de amenajare interioară și exterioară (tîmplărie nouă, trotuar din bolovani de râu cu marcarea contrafortului dispărut din axul altarului, desființarea ușii secundare din colțul S-E, instalații electrice, canalizări);

- în contradicție cu datele furnizate de documentare, care arată că biserica a fost tencuiită și la exterior, se propune prin proiect păstrarea fațadelor cu zidăria aparentă. motivîndu-se această propunere pe două considerente:

a) o tencuiială nouă pe o zidărie veche nu poate fi durabilă, fără o deteriorare a paramentului prin cioplirea zidăriei, sau șprițuire cu ciment;

b) o zidărie aparentă ar capta mult mai evident interesele localnicilor și al factorilor ce ar urma să decidă păstrarea monumentului.

Valoarea lucrărilor se evaluează la 700.000 lei.

În ședința de avizare CTI din 14.II.1964, în care a fost prezentat acest proiect, s-au făcut următoarele recomandări:

- în faza următoare de proiectare se vor introduce toate acele modificări ce vor fi cerute de cercetările ce se vor continua pe monument;

- problema paramentului - aparent sau tencuit cu tencuială de epocă, de felul celei realizate la vechea mitropolie din București, se va prezenta comisiei de avizare D.M.I., care va decide asupra soluției de adoptat;

- se va studia o variantă de învelitoare din tablă de aramă sau plumb, în care se va prevedea menținerea formelor actuale ale cupolei turlei.

Urmînd ca asupra acestor două probleme (paramentul și învelitoarea), soluția definitivă să fie decisă de comisia de avizare, se propune pentru restul lucrărilor avizarea favorabilă.

n. n. n.
arh. Dimitriu Fl.

Date Documented

Portale si ferestre

N. Ghica Vol. III

fig. 28	Portal Gherghita	1641
fig. 35	Usa Golesti	1646
fig. 51-54	Portale Golesti	
x fig. 62-64	Portal si ferestre Sf. Imparatii Troite	1650
x fig. 75-76-81	" bis. Doamnei Buc.	1683
fig. 133	Ferestre Coieni Mironesti	1688
fig. 142	" Plumbruta	1647
fig. 215-219	Portal Varnila	(1540?) XVII
fig. 239	Ferestre Dintr'un Lemn M. Basarab.	
fig. 280-281	Portal si ferestre Gura Motruului	1653
fig. 438	Portal Stelea	1645
fig. 524	Lespede mormant Valea	— 1542

Portal Bucuresti (vezi arhiva Dni) 1650

fig. 282 Plan pironas Coldarugeni . 1638
si pg 63.

Sf. Gheorghe Pitesti 1656

BISERICA SF. GEORGHE DIN PITESTI

1. Bibliografia folosită, provine din fișele Slătineanu de curând cumpărată de Direcție.
2. Supliment bibliografic : La Institutul de Istorie ni s-a comunicat că abia la sfârșitul lunii vom putea avea acces la materialele adunate din călătoriile străine (colectivul - 2 persoane - este acum în concediu). Deasemeni, Tov, Stoicescu, de la același institut, care a adunat un foarte mare material bibliografic privind monumentele istorice din Moldova și Muntenia, este și el în concediu.

Prin urmare în septembrie abia se va putea întregi documentația de față.

x

x

x

Despre întemeierea bisericii avem mărturie mitropolitului Neofit Craișanu, care la 1766, cu prilejul vizitei sale canonice, a fost și la Pitești.

Manuscrisul grec original se află la Academie (ms. ron. 2166). Acolo se citește :

"... și acum ajuns la un tîrg care se cheamă Pitești . . . Sînt și biserici de piatră, domnești și boierești și neguțătoarești la 7 - 8. Este o singură biserică domnescă înaltă cu numele marelui mucenic Gheorghe, care a fost clădită de răposatul Constantin, Șerban Voevod Basarab, ctitorul mitropoliei Bucureștilor, la anul 7164 de la Adam, care este zugrăvită. Mai este și o altă biserică, care se cheamă biserica grecilor ? etc.. etc.¹⁾

Deci ctitorul este domnul Constantin Cîrnu, la 1659. 90 ani mai tîrziu biserica era zugrăvită (pe dinăuntru se înțelege).

Fiind biserică domnescă, preoții ei s-au bucurat de scutiri. La 12 iulie 1817 domnia a dat voie (la cererea episcopului de Argeș) ca la cei 3 păsări scutiți să se mai adăuge încă

unul și cu un disc²⁾. Faptul confirmă, deci știm că era o biserică domnească.

Catagrafia bisericilor județului Argeș, întocmită în 1824 confirmă și ea că biserica a fost clădită "pe moșia domnească" (tote celelalte din Pitești fiind "pe moșia așezului")³⁾

Stiri răzlețe spun despre prefacerile și reparațiile bisericii că datează din 1849, 1869⁴⁾, 1876 (reparații radicale) 1902 (reparații exterioare) și 1932 (reparații exterioare și refacerea picturii - exterioare ?).⁵⁾

Privorul și tinda din față datează din v. 19. XIX.

Finanța actuală se știe că e din 1869. Catapeteasma e din vechiul trecut iar icoanele ei împărătești s-au înbrăcat în argint în 1908.⁶⁾

Ca obiecte de artă se cunosc un potir din 1795, un disc din 1840 și un mic chivot din 1808.⁷⁾ Se păstrează și cărți vechi.

x

x

x

Cercetările arheologice vor avea (după părerea mea) între alte obiecte de prețat:

1) Parametru exterior, pictat după mărturia din bătrâni înscrisă în sinodical bisericii.

2) Problema curții domnești : în această privință un document de la Neagoe Basarab se știe că a fost scris în 1517 în "curțile noi" din Pitești. Aceasta înseamnă sau că se refăcea curți mai vechi, sau că Neagoe făcuse de curind curți domnești acolo. Curțile aveau desigur o biserică. Tradiția orașului însă dovedește , cum s-a văzut mai sus, că biserica Sf. Gheorghe era singură pe loc domnesc . Deci se pune întrebarea dacă Constantin Cîrnu nu a înlocuit cumva o biserică mai veche cu ctitoria sa.

Pe această parte , tradiția spune că același Constantin Cîrnu a clădit și un palat pe locul unde în 1933 era casa Anei Mălurescu "care palat cu dependințe și curtea se întindea până la biserica Sf. Gheorghe". "Ana Mălurescu spunea în 1933 (acum deci 30 de ani) că tatăl ei, făcându-și casă în 1865-1866 s-a dat de fundația vechiului palat domnesc. Că e fost tot un palat domnesc, d. adevăra și de fostul preot Rizea Dobrescu dela biserica Sf. Ilie." ⁸⁾

Existența așa dar a unei curți domnești în Pitești
încă din veacul XVI, cel puțin va putea fi deci dovedită
poate de săpături arheologice chiar pe locul vecin cu biseri-
ca.

P. Năsturel

P. Năsturel.

- 1). Altă traducere de Gh. Erăscanu, Mitropolitul Văpșorului
Neofit I, în Biserica Ortodoxă Română, II, 1876, p.634. (Pe
copie ca un refăcut-o direct după originalul grec).
- 2). V.A.Urechidă, Istoria Românilor, București, 1910, X-A, p.315.
- 3). I.Ionescu, Catehiza Ga. lui Arceș la 1824, București, 1942.
- 4). Administrația Casei Bisericii, Anuar, București, 1909, p.
271.
- 5). T.H. Boban, Album religios. I. Bisericiile din orașul Pitești
cu un mic istoric, Pitești, 1933, p.21.
- 6). Idem p. 21
- 7). V. Brătulescu, Biserici din județul Arceș, în Zădărnica Comi-
sionii monumentelor istorice, XXII, 1933, p.41.
- 8). T.H. Boban, op. cit, p. 19.

Grup Studii - Cluj

16 dec 1968

Notă internă nr 359

cetate

Grup Proiectare - Tr. arh. H. Del

Vă trimitem alăturat adresa
Parohiei Sf. Gheorghe - Pitești Nr. 58/368,
înregistrată la D.M. nr. 18519/368,
cu rugămintea de a lua cunoștință
de cuprinsul ei și a întocmi documentația
necesară conf. rezoluției
presa la Tr. prof. R. Bradușchi pe
această notă.

Primul
arch. V. R. 1968
16-XV-1968

Prof. Grup
arh. H. Del

- ✓ Intenția ambianței în pictură
- ✓ grila: trasa la scară și înălțime
un cu care suplimentară
- ✓ dublarea ferestrelor

(Scrie)

disp. similar

disp. similar

montarea pietrelor în pridvor

ambianța și înălțimea la poartă

Trandafiri și compoziția la gîd

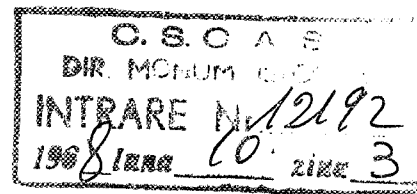
ISCASINSTITUTUL DE STUDII ȘI PROIECTARE PENTRU CONSTRUCȚII
ARHITECTURĂ ȘI SISTEMATIZARE

BUCUREȘTI 13, STR. SNAGOV NR. 53-55, SECTOR I.

TELEFON : 11.78.40

NR. 13145 DATA 1 X 1968

INDICATIV DOS. I.S.C.A.S.

*P. Proiectare**Arh. An. Balș C.**3. oct. 1968*

C ă t r e

DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE - D. M. I.
Str. E. Văcărescu Nr. 16 - BUCUREȘTI

Referitor la adresa Dvs. Nr. 11489/16.09.1968,
 prin care ne solicitați proiectarea unui detaliu de sistema-
 tizare și plantare a spațiului din jurul bisericii Sf. Gheor-
 ghe în centrul orașului Pitești, vă comunicăm :

ISCAS a întocmit un STE de amenajări exterioare
 și sistematizare verticală a zonei susmenționate (pr. 9407 -
 " Amenajări urbanistice în piața centrală Pitești ") ; con-
 form convorbirii Arh. St. Balș din cadrul DMI cu reprezen-
 tul nostru Arh. M. Mayer, la faza următoare de proiectare se
va urmări de comun acord integrarea sau adaptarea amenajări-
lor executate în jurul bisericii în planul general de amena-
jări urbanistice ale pieții centrale a orașului.

ARHITECT SEF

SEF ATELIER A1

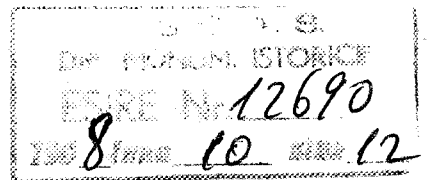
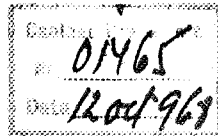
Arh. D. Gheorghe

Red- MR/TM

- 1. ex. DMI
- 1. ex. Atelier A1
- 1. ex. Registratură

C. S. C. A. S.
DIRECȚIA
MONUMENTELOR
ISTORICE

Str. E. Văcărescu, 16
BUCUREȘTI
TELEFON 14.03.26

INFORMARE

către

Tovarășul Președinte al C.S.C.A.S.

Prof. arh. N. BADESCU

în legătură cu restaurarea bisericii Sf. Gheorghe - Pitești.

Lucrările de restaurare a bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, au fost terminate la 30 sept. a.c. Atît proiectarea, cît și executarea lor au fost asigurate de către Direcția Monumentelor Istorice, care a urmărit să redea monumentului aspectul său inițial, înlăturînd toate adăugirile și transformările ce-i fuseseră aduse la finele secolului trecut.

Studiile și cercetările ce au stat la baza proiectului au putut furniza toate datele necesare reîntregirii părților lipsă și înlăturării acelor elemente adăugate ce-i denaturau aspectul original. Lucrările mai importante au constat din :

- consolidarea monumentului și completarea paramentului, care a fost lăsat netencuit;
- reîntregirea pridvorului dublu de pe fațada vest, element deosebit de valoros pentru arhitectura veche românească;
- restaurarea pronaosului și refacerea celor două turle de pe acest compartiment, ce fuseseră distruse în timp;
- refacerea pardoselilor și ancadramentelor sculptate în piatră la uși și ferestre;
- înlăturarea unui antepridvor adăugat și a turnului așezat peste actualul pridvor, în sec. XIX.
- amenajarea spațiului imediat înconjurător bisericii (trotuar, zid de sprijin, alei, scări etc);

29. x 1968

Tov. arh. St. Balș

În conformare cu rezoluția
Tov. președinte anul urm
over proiectul

h/xi-68

Luată cunoștință

arb. Jr. 12 oct 1968

- instalații electrice și de încălzire, apă și canal.

Recepționarea lucrărilor a fost făcută în ziua de 5 oct.a.c. de către comisia stabilită de conducerea CSCAS, care a atribuit calificativul "foarte bine", cerînd unele mici corecturi ca de exemplu vopsirea cu o culoare mai discretă a unor elemente metalice (țevi, ușă cofret, ușă altar etc), înălțarea unui reflector ce fusese montat înainte de aducerea mobilierului, revizuirea feței superioare a unor copertine de la zidul de sprijin etc. Termenul de lichidare a acestor retușuri a fost stabilit la 1 nov. a.c.

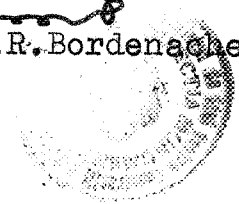
Recepționarea lucrărilor s-a făcut în prezența delegaților Consiliului popular județean -Comitetul de cultură și artă, Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, a Direcției Tehnice a județului Argeș , a protoieriei locale și a parohului respectiv, căruia i s-a predat monumentul.

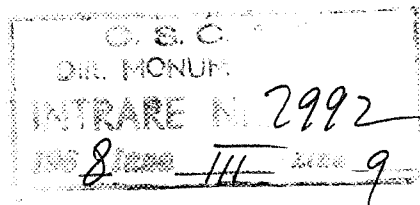
Direcția Monumentelor Istorice a comandat la ISCAS proiectul de amenajare a zonei verzi din jurul bisericii Sf. Gheorghe, care se execută în corelație cu sistematizarea centrului municipiului Pitești.

Lucrările pentru punerea în aplicare a acestui proiect vor fi realizate de către organele locale, după avizul prealabil al Direcției Monumentelor Istorice.

DIRECTOR

Prof.arh.R.Bordenache

REFERAT ASUPRA DEPLASĂRII EFECTUATE LA PITEȘTI
ÎN ZIUA DE 6.III.1968

La solicitarea arh. St.Balș, șeful proiectului de restaurare al bisericii Sf.Gheorghe din Pitești, m-am deplasat la monumentul amintit pentru a examina la fața locului o piatră de mormânt descoperită în altarul bisericii cu prilejul lucrărilor de amenajare a pardoselii.

Lespedea în cauză este **situată** aproape de masa altarului, la apus de ea. O parte a pietrei se află **dedesubtul** tîmplei actuale, care este așezată pe o pardoseală din plăci foarte subțiri de piatră, între ele și lespedea de mormânt aflîndu-se un strat de pămînt de umplutură de aproape 20 cm.

Lățimea lespezii este de 0,78m. În centrul ei, într-un spațiu dreptunghiular, lat de 0,38 m., se afla inscripția, înconjurată de un chenar cu un decor vegetal stilizat. Dedesubtul cîmpului inscripției, între aceasta și chenar, se află un motiv ornamental împletit. atît slovele inscripției cît și motivele decorative sînt foarte tocite, fiind în unele părți abia vizibile. În afară de aceasta, piatra a suferit și o spărtură la suprafață, o parte a inscripției fiind distrusă. Datorită stării precare de conservare, o descifrare a inscripției, -din care în prezent este vizibilă partea inferioară, restul fiind acoperit de tîmpla bisericii-, este deosebit de dificilă, putîndu-se distinge doar unele slove izolate. A putut fi însă descifrat anul: 6169 / 1660-1661 / , data pietrei fiind destul de apropiată de cea a ~~xxxxx~~ construcției bisericii - 1656.

A fost executată o mică casetă, de 0,75 x 1,00 m., pe latura de sud a pietrei. Datorită spațiului insuficient, săpătura nu a putut ajunge pînă la pămîntul viu, oprindu-se la o adîncime de cca. 0,70 m. față de suprafața lespezii. Nu a fost descoperită zidăria vreunui mormînt (în caseta săpată, care s-a făcut sub piatra respectivă). Se poate presupune fie că piatra a fost adusă din alt punct al bisericii, slujind aci eventual ca treaptă sau avînd ~~xxxxx~~ vreo altă funcție, fie că ea acoperă într-adevăr un mormînt - așezarea sa corespunde orientării obișnuite a mormintelor - la care nu s-a putut ajunge, datorită imposibilității deplasării pietrei.

Prezența tîmplei actuale în parte deasupra lespezii im-

05.01.67

Vezi reprezentare
pe pag 2 a ref.

MEMORIU

127
7 Ian 5

in Biserica
Biserica Sf.Gheorghe din Piteşti este înălţată în 1856 de Constantin Serban Cantacuzino ctitorul vechei Mitropolii din Bucureşti. Ea a fost mult transformată la sfârşitul veacului trecut în ce priveşte partea dinspre vest, când au fost dărîmate cele două turle de pe pronaos şi când a fost înălţată un înalt turn clopotniţă de paiantă peste pridvor.

În 1964, din motive urbanistice, a fost pusă problema scoaterii sale din rîndul monumentelor istorice în vederea dărîmării. S-au efectuat atunci o serie de cercetări arheologice care au demonstrat deosebita sa importanţă în cadrul evoluţiei vechei arhitecturi muntenesti, şi care au atras hotărîrea menţinerii şi restaurării sale.

Prin avizul nr. 31 din 13 sept. 1966, proiectul în faza STE întocmit de D.M.I. în acest scop, a fost avizat favorabil de CSCAS.

În urma reluării cercetărilor s-au descoperit sub tencuielile interioare ale pereţilor şi bolţilor pronaosului decapate integral, o serie de urme în zidărie care confirmă datele documentare indicînd existenţa a două turle deasupra pronaosului şi care dau o bază de discuţii pentru reconstituirea lor.

Toate aceste urme se pot examina în planşa alăturată.

De sigur că ele nu pot fi socotite ca suficiente pentru o reconstituire integrală executată pe dimensiuni precise aşa cum cer astăzi criteriile riguroase a restaurărilor ştiinţifice. Tinînd seama însă de faptul că însăşi existenţa monumentului a fost discutată cu tărie, credem că ar putea fi admise pentru acest caz, unele derogări care să dea prioritate criteriilor estetice ce ar favoriza noua înfăţişare a clădirii după restaurare.

Se propune deci o reconsiderare a proiectului propus în faza STE, în scopul aprobării refacerii celor două turle fără de care monumentul va apare cu o siluetă necompletă, curioasă și care va da naștere la critici inevitabile inoportune în cazul de față.

Examinarea propunerilor prezentate s-ar putea face cu mai mult folos chiar pe monument, Comisia de avizare DMI urmînd a fi convocată la fața locului.

SEF DE PROIECT

arh. Stefan Balș Jr. mal,

Anexe 10 planșe

Date documentare 2 pg.

05.01.67

Gr. Stodli - Anghel

În urma prezentării problemei în cadrul Sedinței Com. de avizare DMI, de ieri 04.01.67, răsunînd stabilită o defosare a Comisiei la fața locului, în urmărirea creșterea - Prof. arh. Gr. Ionescu, prof. H. Tedone, arh. Nălcăușu, arh. Curmulea, L. Voiculescu - în principiu pentru săptămîna 9-14. ian. ac.

Defosarea Comisiei se va organiza de fața locului. Tot arh. St. Balș prezintă, cu o 7 mai înainte, lucrările la fața locului.

[Signature]

DATE DOCUMENTARE

- 1 Fotografia tabloului ictitoricesc cu Doamna Bălașa ținând în mîna dreaptă un sul desfășurat în care este figurată biserica cu cele trei turle.
Tabloul datează din 1876 și este opera pictorului Stoenescu elev al lui Tăttărescu.
- 2 Descrierea monumentului înainte de transformările efectuate în 1875,¹⁸⁷⁴ după o catagrafie din 1852.
"Biserica.... se află cu trei turle și învelită acum din nou peste tot cu fier alb, cu mici cruci de fier tot noi. Intrarea dintâi se află tinda cu trei ferestre mici de piatră..... pardosită cu lespezi de piatră, toate acestea făcute după arderea orașului în leat 1848 August.
-Deasupra tinzii se află clopôtnița cu două clopote.
Al doilea tindă cu ușa de brad. Deasupra ușii pisaniei pe piatră....
Această tindă cu două ferestre de piatră, peste tot cu lespezi de piatră acum din nou.
- 3 Descrierea monumentului cuprinsă în Sinodicul bisericii.
Starea înainte de reparații din 1875. 1864
Biserica se afla împărțită în patru părți:
I. Altarul bisericii avea lungimea de 4,32 m;
Lățimea altarului 5,10 m;
II. De la tîmpla bisericii care era de zid gros da la un metru și pînă la zidul de despărțea interiorul bisericii în două, partea de la bărbați avea lungimea de 9 m. 90 cm.
Lățimea la sînurile bisericii 9 m. 33 cm.
III. De la zidul acesta pînă la ușa bisericii în geamlîc, lungimea 6 m. 52 cm. , iar lățimea 6 m. 24 cm.
IV. Lungimea amvonului 4 m. 92 cm.
Lățimea amvonului 7 m. 34 cm.
Zidul arătat ce despărțea interiorul bisericii de doi metrii era de gros și sta pe două picioare tot de zid, avînd trei locuri lăsate ca intrări prin care comunica cu partea bisericii unde stă bărbații, două laterale și cea mai mare intrare prin mijloc.

În partea de nord era o scară așezată pe lângă zidul bisericii, ce ducea printr-o intrare răspunsă prin acest zid în catehumen construit grosolan, la bărbați, și aducea întineric în biserică.

La o înălțime ca de patru m. și mai ceva din acest zid, așea un arc gros tot de zid așezat în partea opusă pe zidul cel gros, cu care se încheia biserica în partea de apus.

Sub acest arc mare, erau două arcuri mai mici așezate cu multă măiestrie și proporțiune, la o distanță egală între ele, care eșeau din zidurile laterale ale bisericii, fixate pe zidurile opuse nord-sud. Deasupra acestor cercuri încrucișate era o boltă redutabilă care suporta două turlle de zid răspunse, așezate în linie dreaptă, mult mai mici ca turla cea mare, de la pantocrator.

În podul amvonului ^{care,} avea învelișul paralel (poate "la aceeași înălțime") cu al bisericii, erau așezate clopotele.

P. conf.

Sag Proiect

arch. St. Prodan,

22/VI-66 Dacă există deslegare pentru începerea lucrărilor
 la biserică Sf. Gheorghe din Pitești
 - Nu încă, dar sper că se va rezolva în următoarele
 10 zile, odată cu aprobarea de Conducere a Pitești
 DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE
 GRUPA DE PROIECTARE
 AS. N. Bădescu

C.S.C.A.S.
 DIR. MONUM. ISTORICE
 INTRARE Nr. 2466
 1976 6 luna iunie ziua 22

23/VI-966 s'a făcut intervenția de fiecare
 dată. Vezi anexat răspunsul
 Tov. președ. Bădescu ss. I. I.

C ă t r e

DIRECTIA

Referitor la restaurarea bisericii Sf. Gheorghe

24.06.66
 Tw. arh. St. Balș
 arh. transcurto - spe din Pitești se face cunoscut că această lucrare este
 confirmată - pe proiect, trecută în planul Grupei de Proiectare cu termen
 de predare a fazei PE pe trim. II-III 1966.
 repartizate conducării
 C.S.C.A.S. și D.N.I. de pe
 originalul raportului
 pentru amplasarea și
 reabilitarea monumentului
 Bisericii

se face cunoscut că această lucrare este
 confirmată - pe proiect, trecută în planul Grupei de Proiectare cu termen
 de predare a fazei PE pe trim. II-III 1966.

Intrucât faza PE nu poate fi atacată fără
 obținerea avizului CSCAS pentru faza STE din 1964,
 rugăm a se interveni la lângă Conducerea CSCAS
 pentru avizarea lucrării, care se găsește depusă la
 Secretariatul Tov. Președinte Bădescu.

Reamintim că cele două referate din 3.I.1966
 și 22/III 1966, făcute Direcției în acest sens, au
 rămas fără a se fi luat vre-o hotărâre.

[Signature]

SEF PROIECT

arh. Stefan Balș Jr. m. al.,

21.VI.1966

Vapud. Bădescu

DM1

Proiectarea

Weller S.

Punct I. Hodas

22-III-966

De la

23-III-66

Carte Dinsulic

1. Rugăm a se face o nouă intervenție la conducerea CSCMS pentru asigurarea energiei proiectului de restaurare a bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, lucrare trecută în plan cu figura arhitecturală P.E. în trim. I-IV. În caz contrar va fi eliberat termenul.
2. Rugăm totodată a se aproba decizia Comitetului de prețuri a documentelor pt. instalații electrice la suma de 100.000 M. lei Hurei de la 30/III la 15/V, întrucât proiectantul de specialitate ing. Doncean va va putea respecta termenul din cauza aglomerației lucrărilor.

G. Executiv

Se f. proiect

pe punct proiect

in la 15. mai 1966

ad. dr. Suley

R. D. Blac

22 III 1966

6 I 18 3

3-I-1966

DMI - Grup Proiectare

La au fost intervențiile
necesare. Șip. 6.I. 1966

Letra Directie.

Referitor la biserică Sf. Gheorghe din Pitești
06.I.66. care formează un obiect de plan al DMI pe anul
1966, aduc la cunoștință următoarele:

Opinii - Este necesar a se interveni din nou pe lângă
de construcție conducerea CSCAS pentru a se lua o hotărâre
definitivă asupra posibilității începerii lucrărilor
de restaurare a monumentului pe 1966

- A fi de dorit ca această problemă să fie cât
de curând rezolvată, pentru a se putea
comanda din timp materialele speciale
necesare (60.000 cărămizi de format special)

Șef proiect

arb. H. Dzial

PSondene 03.01.66

= Tăbălaru Sf. Ștefan Sucovea

DIRECTIA MONUMENTELOR ISTORICE
GRUPA DE PROIECTARE

C ă t r e

DIRECTIA

Referitor la restaurarea bisericii Sf.Gheorghe din Pitești se face cunoscut că această lucrare este trecută în planul Grupei de Proiectare cu termen de predare a fazei PE pe trim. II-III 1966.

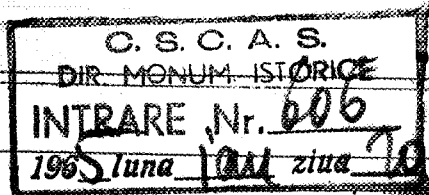
Intrucât faza PE nu poate fi atacată fără obținerea avizului CSCAS pentru faza STE din 1964 rugăm a se interveni pe lângă Conducerea CSCAS pentru avizarea lucrării, care se găsește depusă la Secretariatul Tov.Președinte Bădescu.

Reamintim că cele două referate din 3.I.1966 și 22/III 1966, făcute Direcției în acest sens, au rămas fără a se fi luat vre-o hotărâre.

SEF PROIECT

arh.Stefan Balș

21.VI.1966

Așteptare

Escrip 1.

Către Direcția

Referitor la santierul Sf. Gheorghe Pitești se supune spre aprobarea următoarea propunere, în vederea realizării producției de 10.000 lei fixate la trim. I pentru acest santier:

- 1 - Să se atace toate lucrările de cercetare în interior, adică decoparea integrală a tencuielilor la bolți și pereți, inclusiv turla, dispunerea pardoselilor, săpături pentru coborârea nivelelor, schele, etc.
- 2 - Să se termine zidăria, betonarea și acoperișul sub formă definitivă. La pridvorul rămas restaurat numai parțial pe anul 1964.

Fără atacarea acestor lucrări în cel mai scurt timp (fără a se aștepta primirea avizului CSCAS care va mai putea întârzia) producția pe trim. I menționată mai sus nu se va putea realiza.

Sef proiect

27.01.65 Tr. D. 100/65 -
 Gaura Lucr. Ist. de
 Rep. Tr. D. 100/65
 P. 100/65

0.1106
4 oct 965

TOVARASULUI NICOLAE CEAUȘESCU

SECRETAR GENERAL AL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.

N O T A

cu privire la monumentul istoric biserica
sf. Gheorghe din Pitești

Clădirea figurează pe lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.S. România, aprobată prin HCM nr. 661/1955, constituind cel mai vechi și reprezentativ monument de arhitectură românească din orașul Pitești. Contemporan cu mitropolia din București, el a fost ridicat în 1656 de meșterii aceluiaș ctitor, Constantin Serban Baserab.

Transformările din veacul trecut i-au schimbat înfățișarea inițială prin adăugirea de forme și elemente care îl-au deformat și urzît. Lucrările executate pînă anul trecut au eliberat monumentul de unele adaosuri, redîndu-i parțial vechea siluetă. Recentele studii și cercetări au condus la descoperirea a numeroase elemente ale primei faze de zidărie, indicînd un tip aparte, necunoscut pînă în prezent în cadrul arhitecturii românești a epocii. Pe baza acestor cercetări a fost întocmit un proiect de restaurare care permite refacerea aspectului inițial.

Au fost analizate, pe lîngă valoarea monumentului însuși, posibilitatea de încadrare în noul ansamblu, precum și modul de utilizare și valorificarea muzeistică.

Proiectul de restaurare a fost supus discuțiilor Comisiei Monumentelor Istorice, prezidată de acad. C. Daicoviciu, (președintele secției de științe istorice a Academiei) și compusă din acad. E. Condurache (directorul institutului de arheologie al Academiei), acad. Gh. Opreșcu (directorul institutului de istoria artei al Academiei), prof. V. Vătășianu (șeful secției de istoria artei al institutului de istorie Cluj), prof. arch. Gr. Ionescu, (șeful catedrei de istoria arhitecturii, director al monumentelor istorice) și alții.

Comisia a fost de părere ca monumentul să fie păstrat și restaurat, ținând seama de vechimea sa, de valoarea sa istorică și artistică, (cu tot aspectul său relativ modest), cît și de forma originală a pridvorului, element cu caracter de unicat în arhitectura românească a secolului al XVII-lea.

În ceea ce privește încadrarea în ansamblul înconjurător, problema a fost analizată în cadrul detaliului de sistematizare al centrului orașului. Studiile arată că monumentul restaurat poate aduce un element de îmbogățire a ansamblului central, care va fi în întregime construit din nou cu clădiri de volum și înălțime mult mai importante decît acelea ale monumentului. Credea că se va obține un contrast interesant între clădirile noi și înfățișarea acoperșului monument, diferit de cele ca formă, siluetă, material și culoare. Completarea spațiului înconjurător cu cișmeve, arbori și arbuști ar pune în valoare întregul ansamblu, realizându-se o legătură între orașul Fitești de acum 5 secole și cel construit astăzi de către noi. În felul acesta s-ar crea condiții pentru realizarea unui ansamblu mai original, cu un caracter propriu, diferit de acela al altor orașe.

Sub aspectul folosirii ei, interiorul clădirii și spațiul exterior înconjurător ar putea fi utilizate ca muzeu pentru obiecte de artă populară, deosebit de valoroasă în regiune; foierul de la etaj ar fi un punct de atracție pentru vizitatori și turiști, oferind vederi interesante, de sus, către esplanadă și viitoarea piață a orașului.

În privința fondurilor, dispunem anual de sume pentru restaurarea și valorificarea culturală și turistică a monumentelor istorice, iar pentru această lucrare am prevăzut în 1965 sumele necesare. Deasemenea, există proiectul de restaurare și forțele necesare execuției.

Vă rugăm să binevoiți a hotări.

Înfățișarea monumentului așa cum se propune spre restaurare și modul în care s-ar încadra în ansamblul urbanistic sînt indicate în cîteva planșe desenate pe care, dacă apreciați, vi le putem prezenta.

PR. SEDINTE C.S.C.A.S.

Arh. H. Bădescu

N O T A

cu privire la monumentul istoric Biserica Sf. Gheorghe
din Pitesti

Clădirea figurează pe lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R., aprobată prin HCM nr. 661/1955, constituind cel mai vechi și reprezentativ monument de arhitectură românească din orașul Pitesti, zidit în 1656. Contemporan cu mitropolia din București, el a fost ridicat de meșteri locali ai aceluiaș ctitor, Constantin Serban Basarab.

Transformările din veacul trecut i-au schimbat înfățișarea inițială și silueta prin adăugirea de forme și elemente noi deformându-l și urâtindu-l. Studiile și lucrările executate au redat vechea siluetă a monumentului prin îndepărtarea adaosurilor ulterioare; recente cercetări științifice au arătat că, în construcția lui se păstrează numeroase elemente ale primei faze de zidărie, indicând un tip aparte, necunoscut până în prezent în cadrul arhitecturii muntenesti a epocii. Pe baza acestor cercetări a fost întocmit un proiect de restaurare.

Au fost analizate:

- valoarea monumentului propriu-zis;
- posibilitatea de încadrare urbanistică în ansamblul central;
- posibilitatea de utilizare și valorificare.

Proiectul de restaurare a fost supus discuțiilor Comisiei Monumentelor Istorice, prezidată de Acad. C. Daicoviciu, (președintele secției de științe istorice a Academiei) și compusă din Acad. Gh. Oprescu (directorul institutului de istoria artei al Academiei), Acad. E. Condurache (directorul institutului de arheologie al Academiei), prof. V. Vătășianu (șeful secției de istoria artei al institutului de istorie Cluj), prof. arh. Gr. Ionescu, (șefu

catedrei de istoria arhitecturii și director al monumentelor istorice) și alții.

Comisia a fost în unanimitate de părere că monumentul merită să fie restaurat. S-a considerat remarcabilă vechimea sa istorică, a fost apreciat ca valoros din punct de vedere artistic, cu tot aspectul relativ modest al clădirii și materialelor, s-a subliniat forma originală a pavilionului din față, prezentînd un caracter de unicat în arhitectura romînească a secolului 17.

În ceea ce privește încadrarea în ansamblul înconjurător, problema a fost analizată în cadrul detaliului de sistematizare al centrului orașului. Studiile arată că păstrarea monumentului restaurat nu numai că nu dăunează, dar aduce un element de îmbogățire a ansamblului central, care va fi în întregime construit din nou cu clădiri de volum și înălțime mult mai importante decît acelea ale monumentului. Credem că se va obține un contrast interesant între clădirile noi și înfățișarea acestui monument, diferit de ele ca formă, siluetă, material și culoare. Completarea spațiului înconjurător cu cîtiva arbori și arbuști ar pune în valoare întregul ansamblu, realizîndu-se o legătură între Piteștiul de acum 3 secole și cel construit astăzi de către noi. În felul acesta s-ar crea condiții să se realizeze un ansamblu mai original, cu un caracter propriu, diferit de acela al altor orașe.

Sub aspectul folosirii ei, clădirea ar avea două utilizări: interiorul și spațiul exterior imediat înconjurător ar putea fi folosite ca muzeu pentru obiecte de artă populară, de o deosebită valoare și bogăție în regiune; pe de altă parte foisorul de la etaj ar fi un punct de atracție pentru vizitatori și turiști, oferind vederi interesante, de sus, către esplanadă și viitoarea piață a orașului.

În privința fondurilor, dispunem anual de sume pentru restaurarea și valorificarea culturală și turistică a monumentelor istorice, iar pentru această lucrare am prevăzut în 1965 sumele necesare. Deasemenea, există proiectul de restaurare și forțele necesare execuției.

Ținînd seama de cele de mai sus, vă rugăm să ne dați acordul dv. pentru realizarea acestei lucrări.

PRESEDINTE CSCAS

Arh. N. Bădescu

7043 bis

Biserica Sf. Gheorghe din Pitești

monument istoric înălțat în 1656
de Constantin Serban Basarab
- restaurată în anii 1964-1968
de Direcția Monumentelor Istorice

Biserica înainte de restaurare (1963)
fațada de Nord-Vest

Biserica înainte de restaurare
fațada de Nord-Vest

Biserica după restaurare
fațada de Nord - Vest

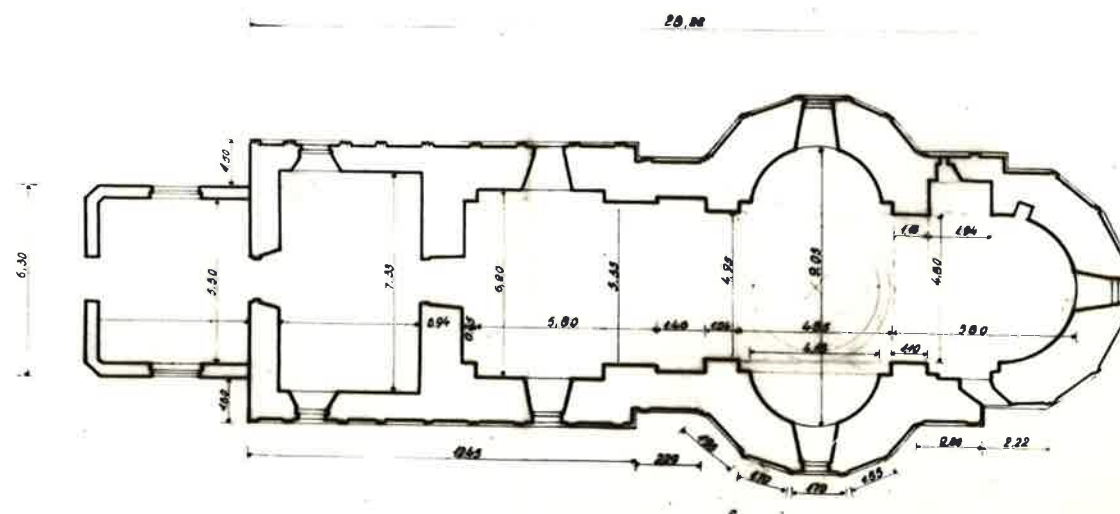

Biserica după restaurare
fațada de Sud-Est

→ DIS. ST. GHEORGHE PITESTI →

→ PL. BISERICII →

→ RELEVÉUL →

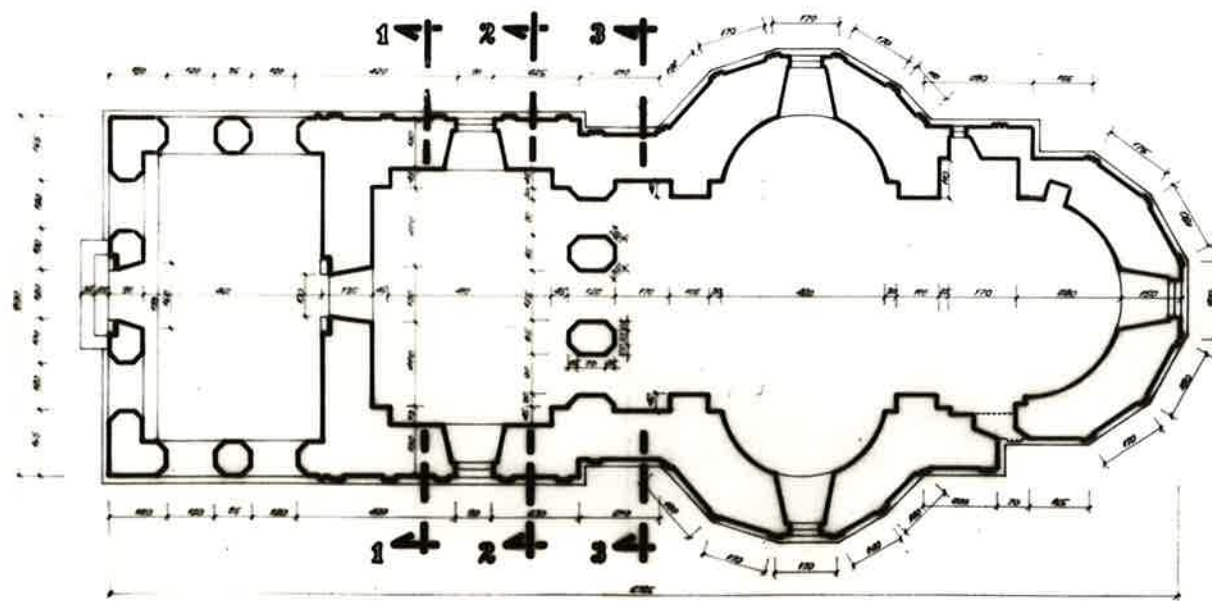

0.00 0.01 = 1.00

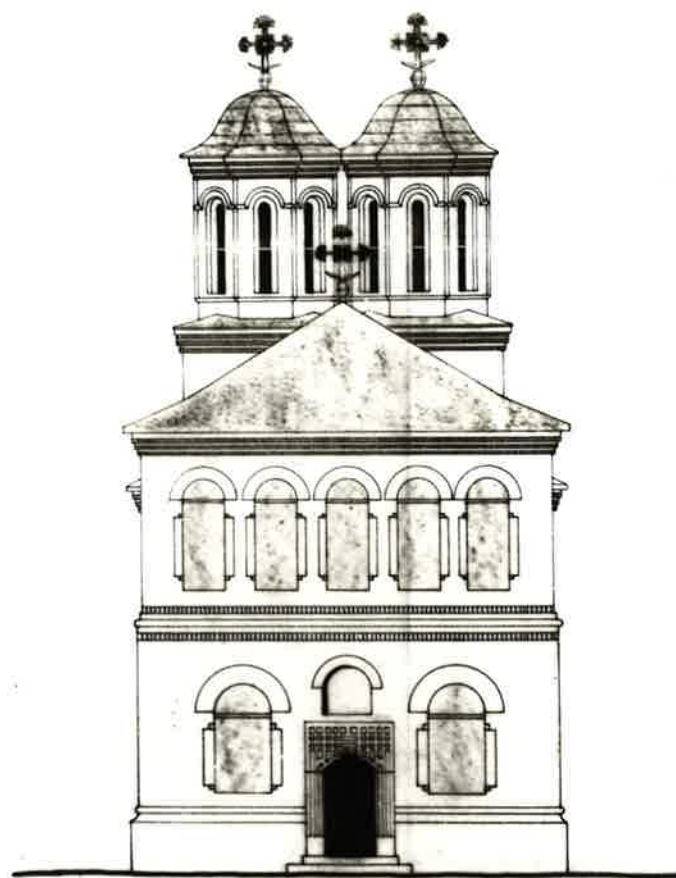
Planul înainte de restaurare

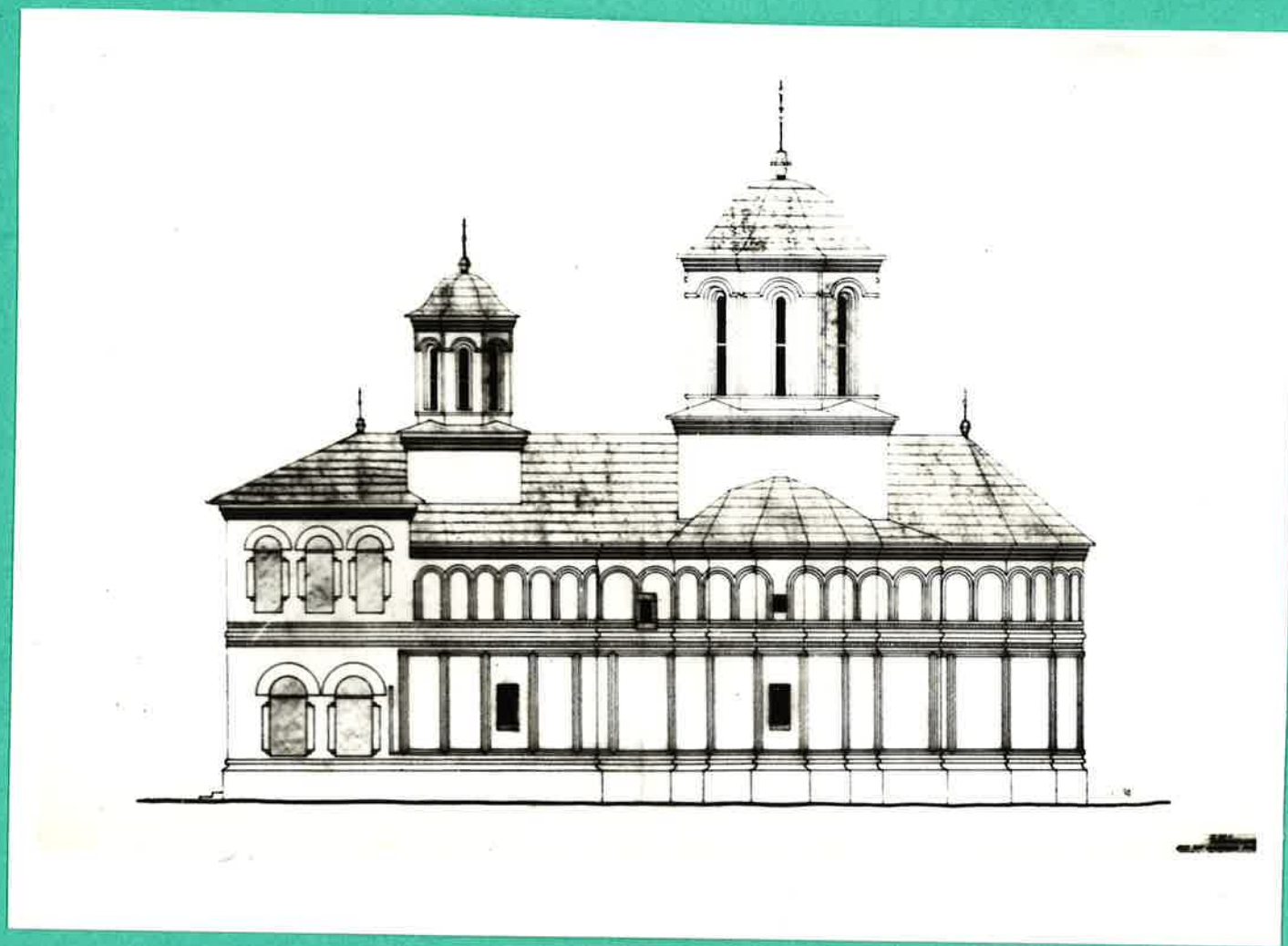
Fațadele Vest și Sud
înainte de restaurare

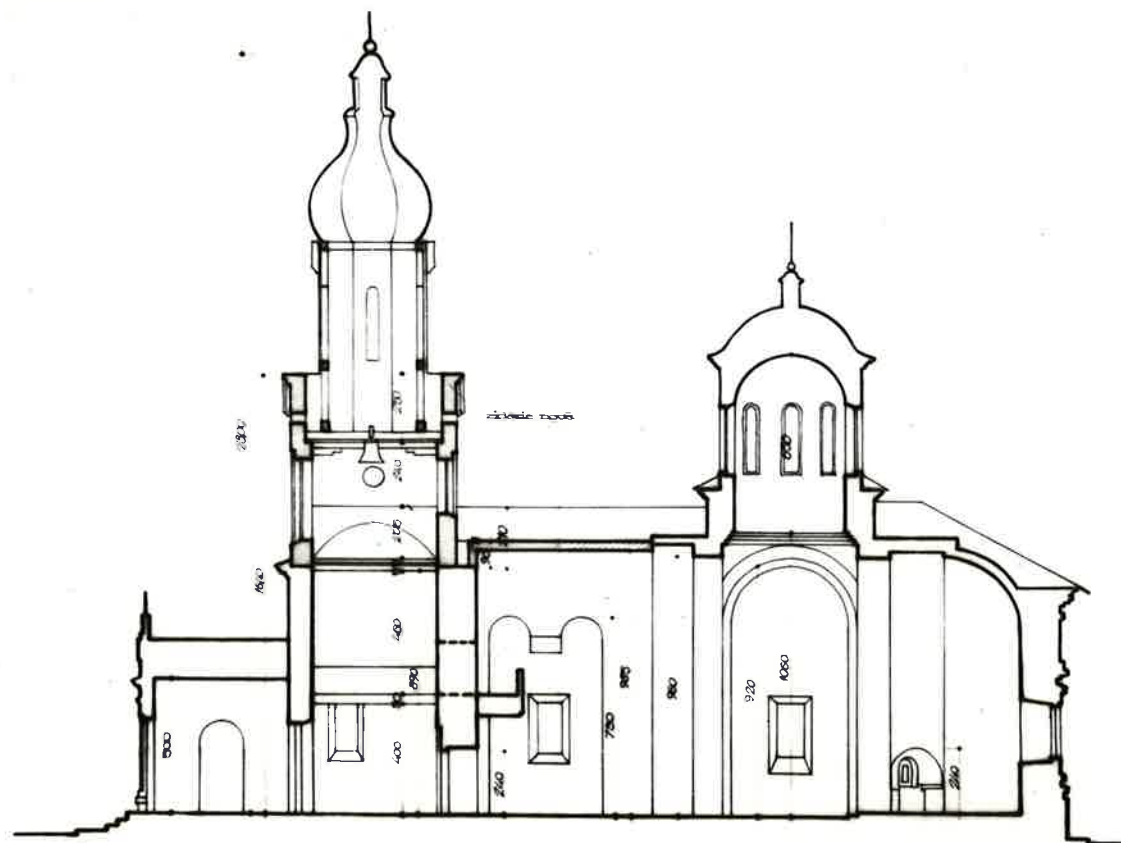
Planul după restaurare

Fațada Vest după restaurare

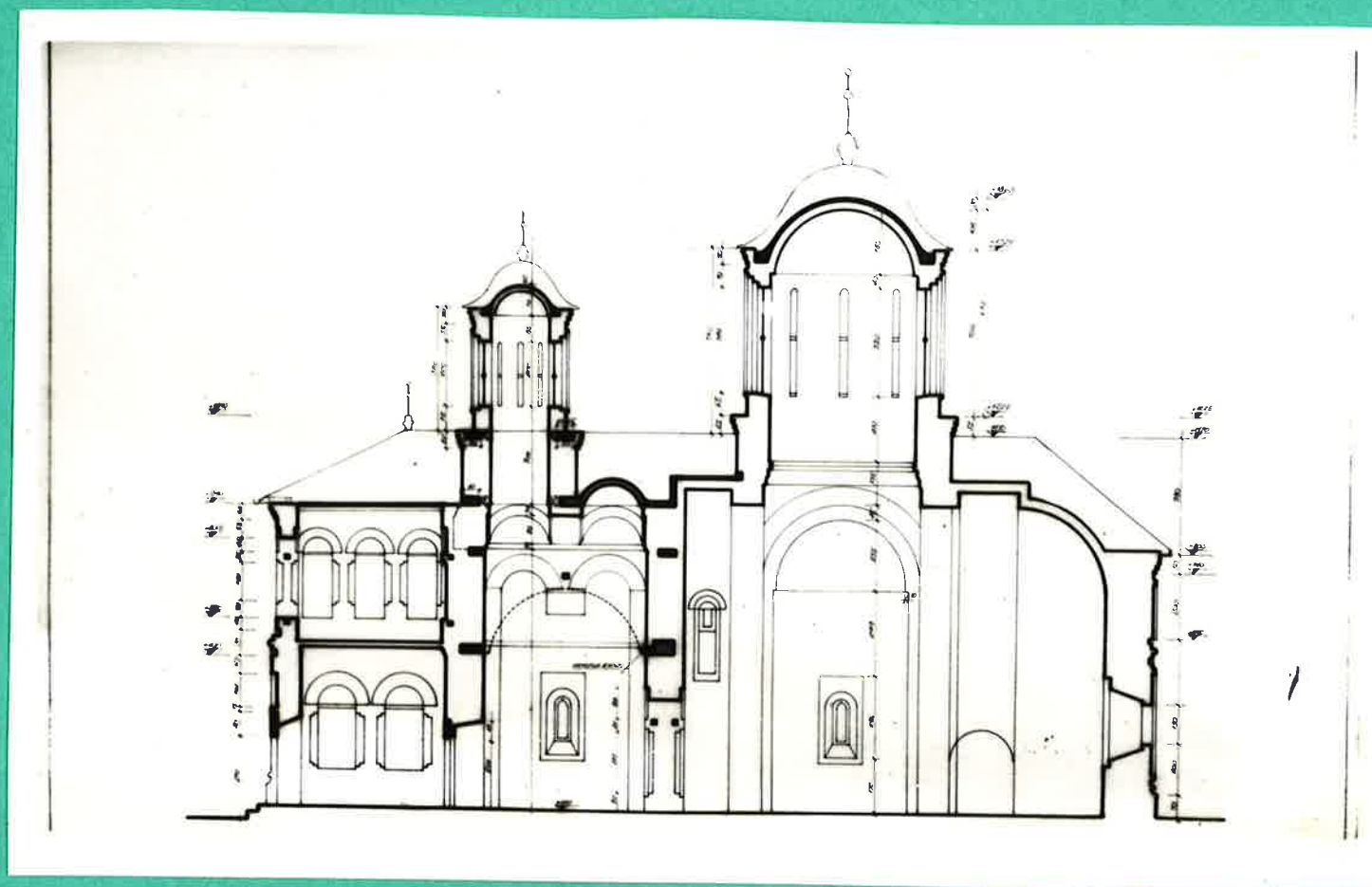

Fațada Sud după restaurare

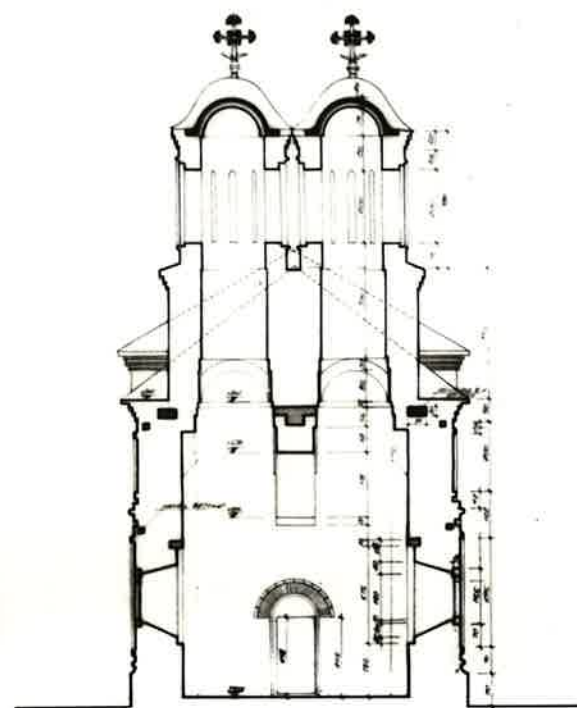

secțiune longitudinală - relevu -

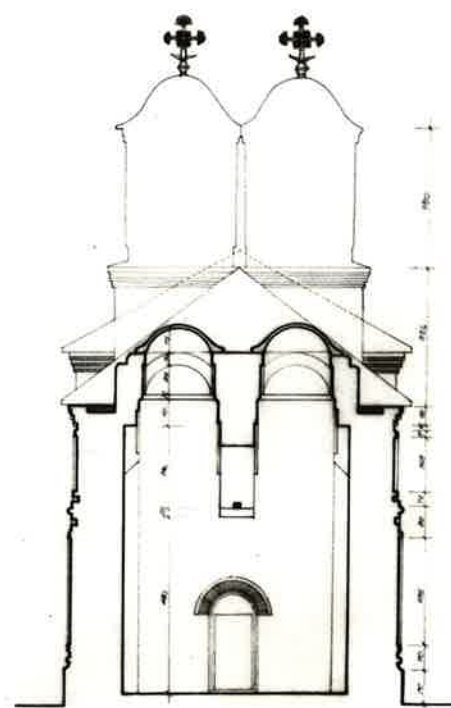
Secție înainte de restaurare

Secție după restaurare

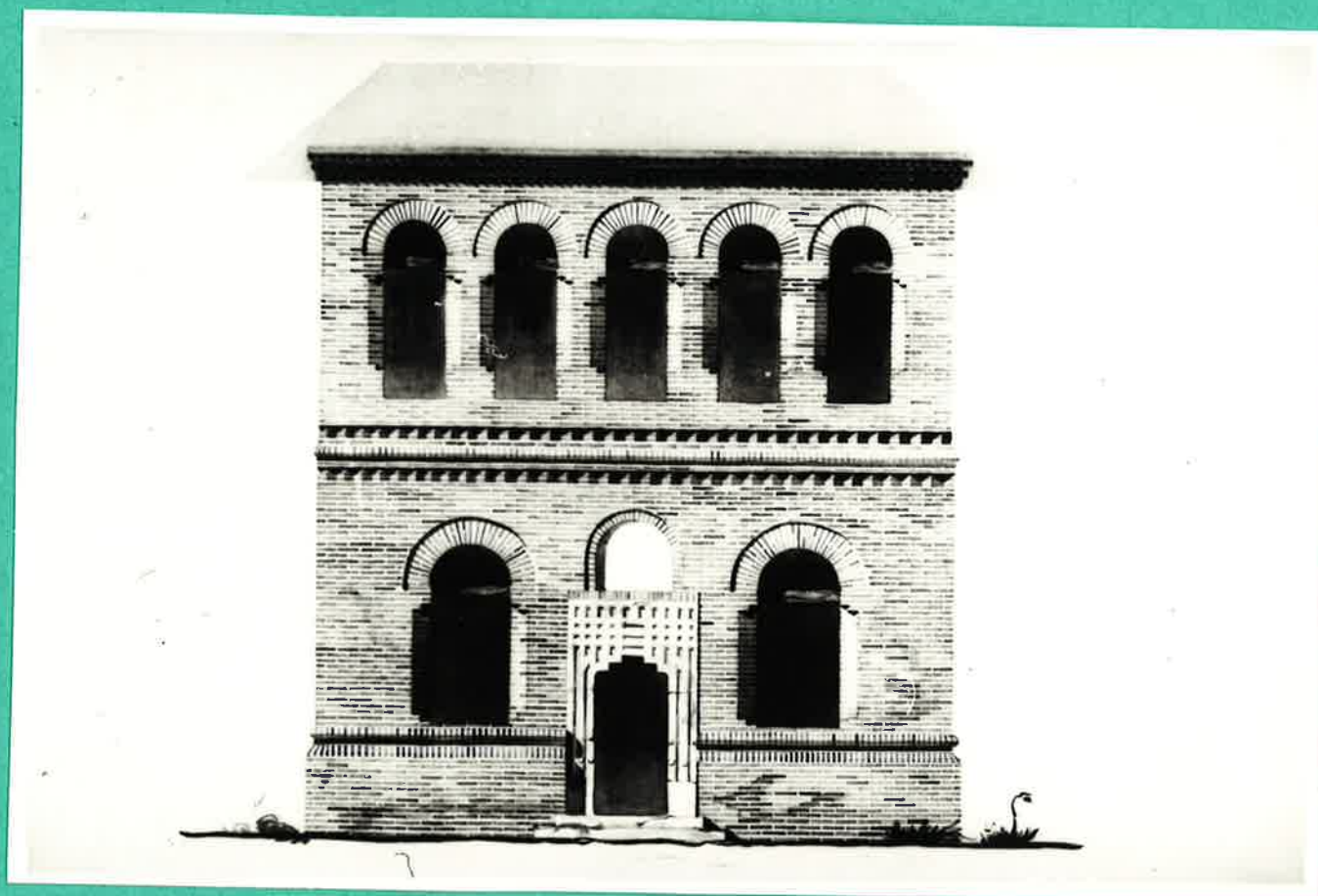

SECȚIE 1-1

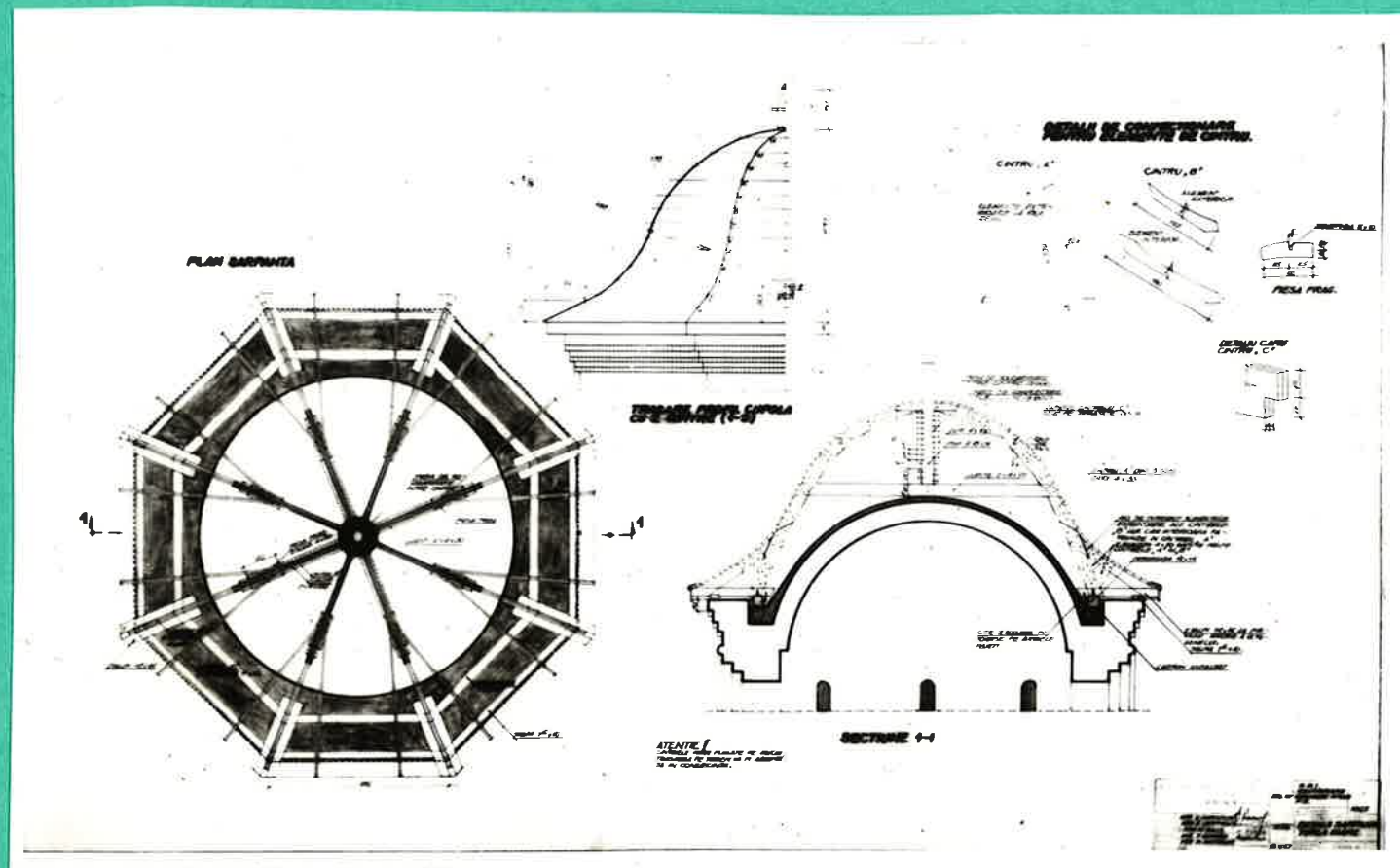
SECȚIE 2-2

Secții transversale după restaurare

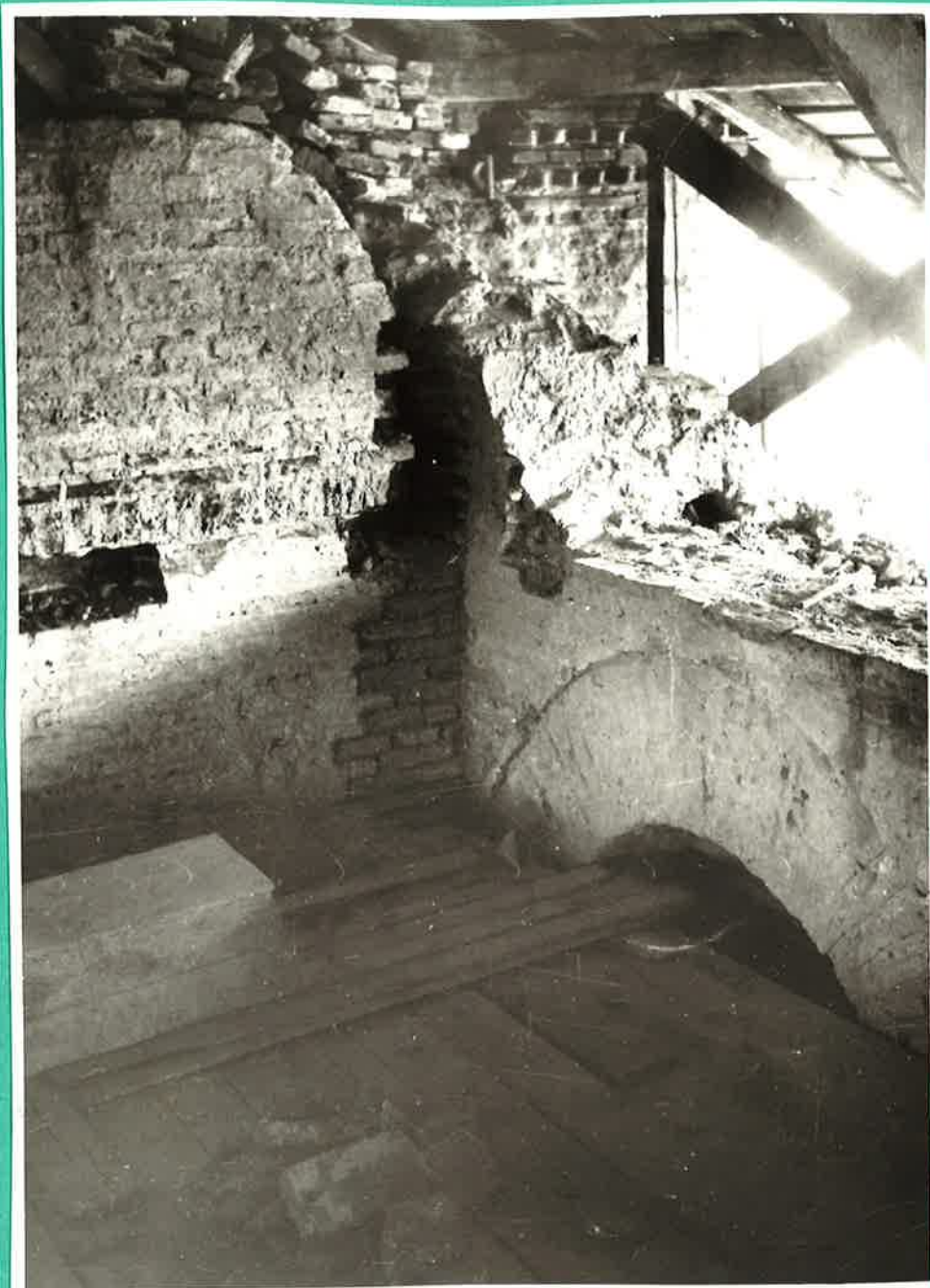

Fațada Vest - proiect de restaurare

Prichvorul — plan si sectii

Turla naosului șarpantă

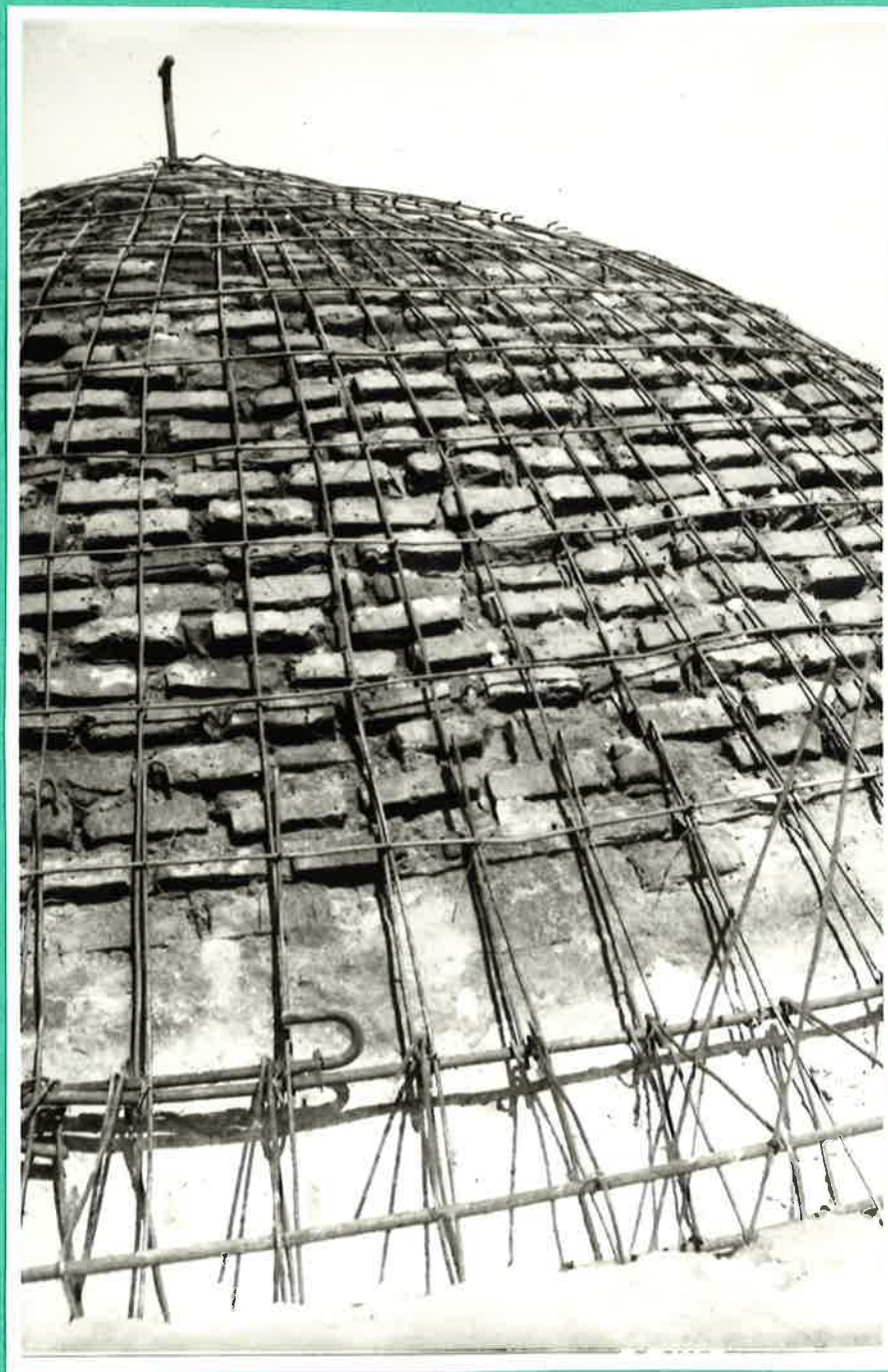
16
Pronaosul - urmele
boltilor in coltul N-V

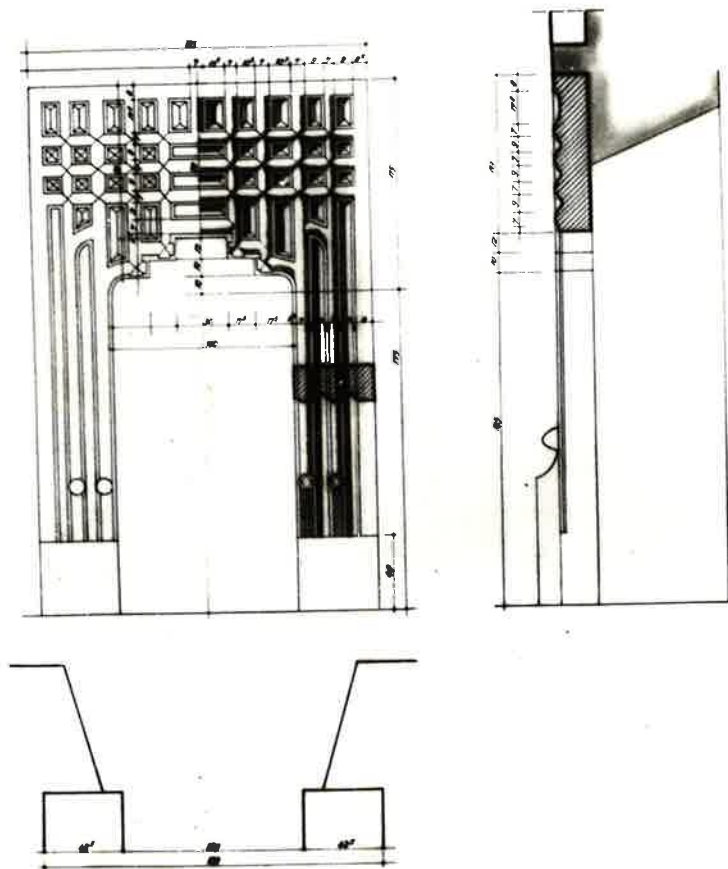
Fronaosul - refacerea boltilor

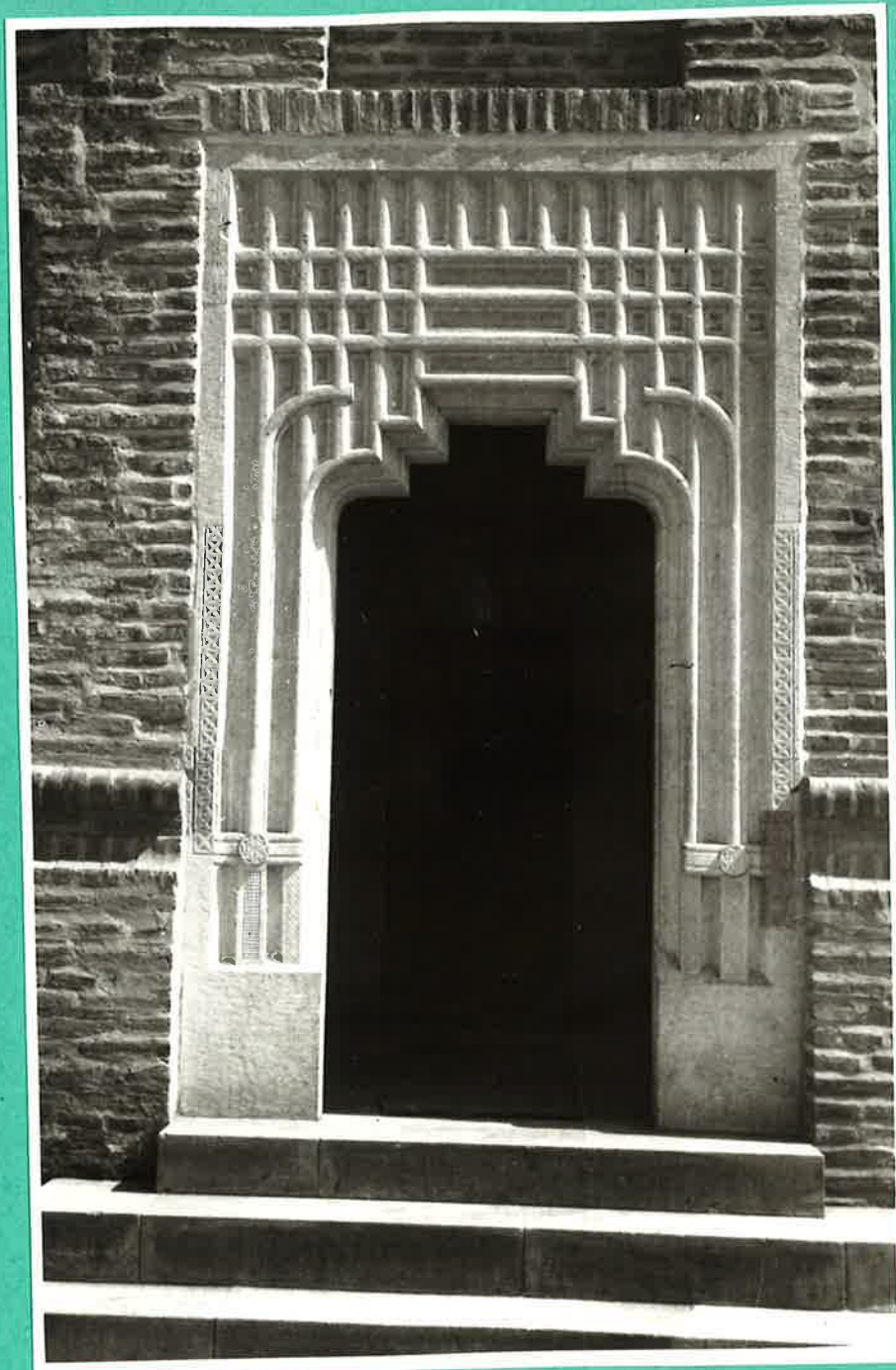
Turlele pronosului
în cursul execuției

Calota turlei naosului
inainte de suprabetonare

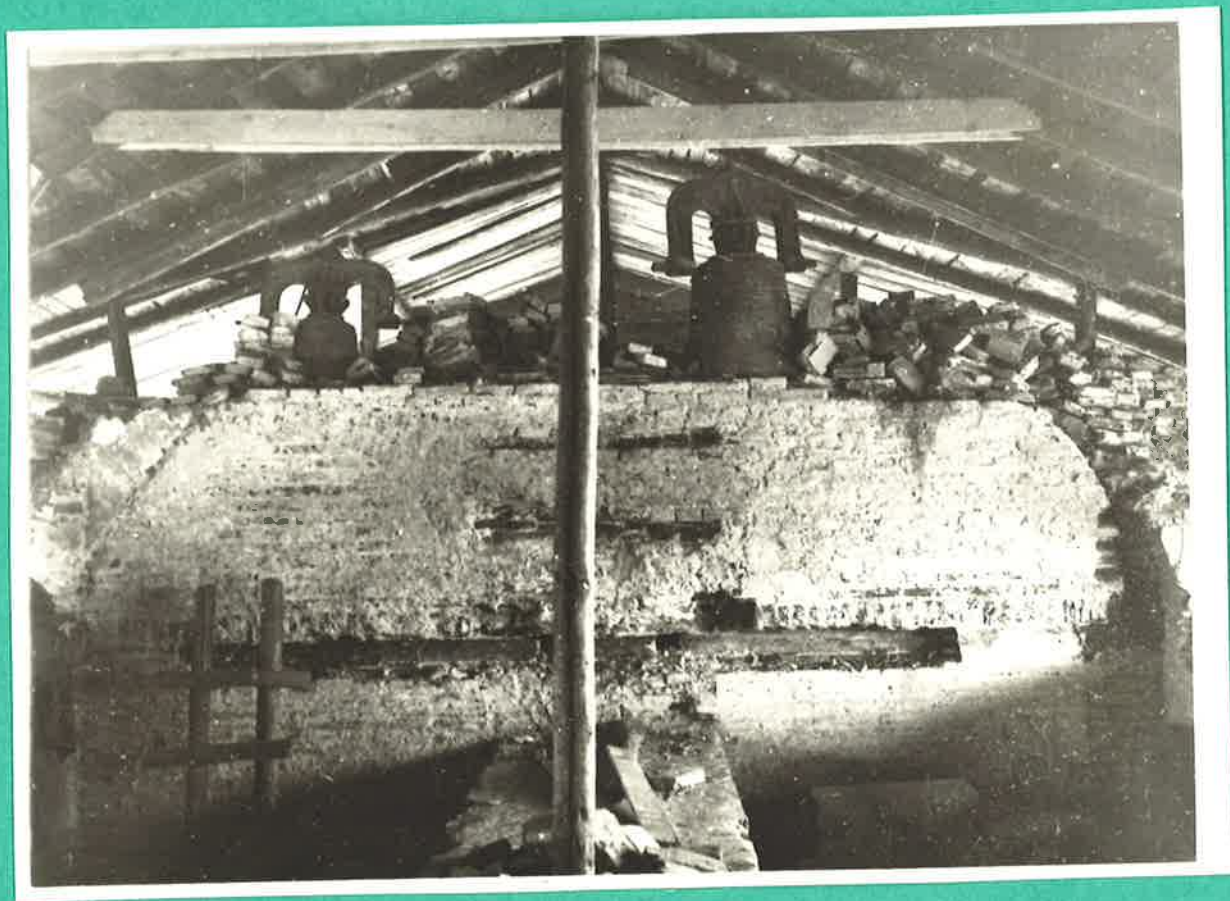
Încadramentul uii pridvorului
- proiect -

Încadramentul usii pridvorului
- după execuție -

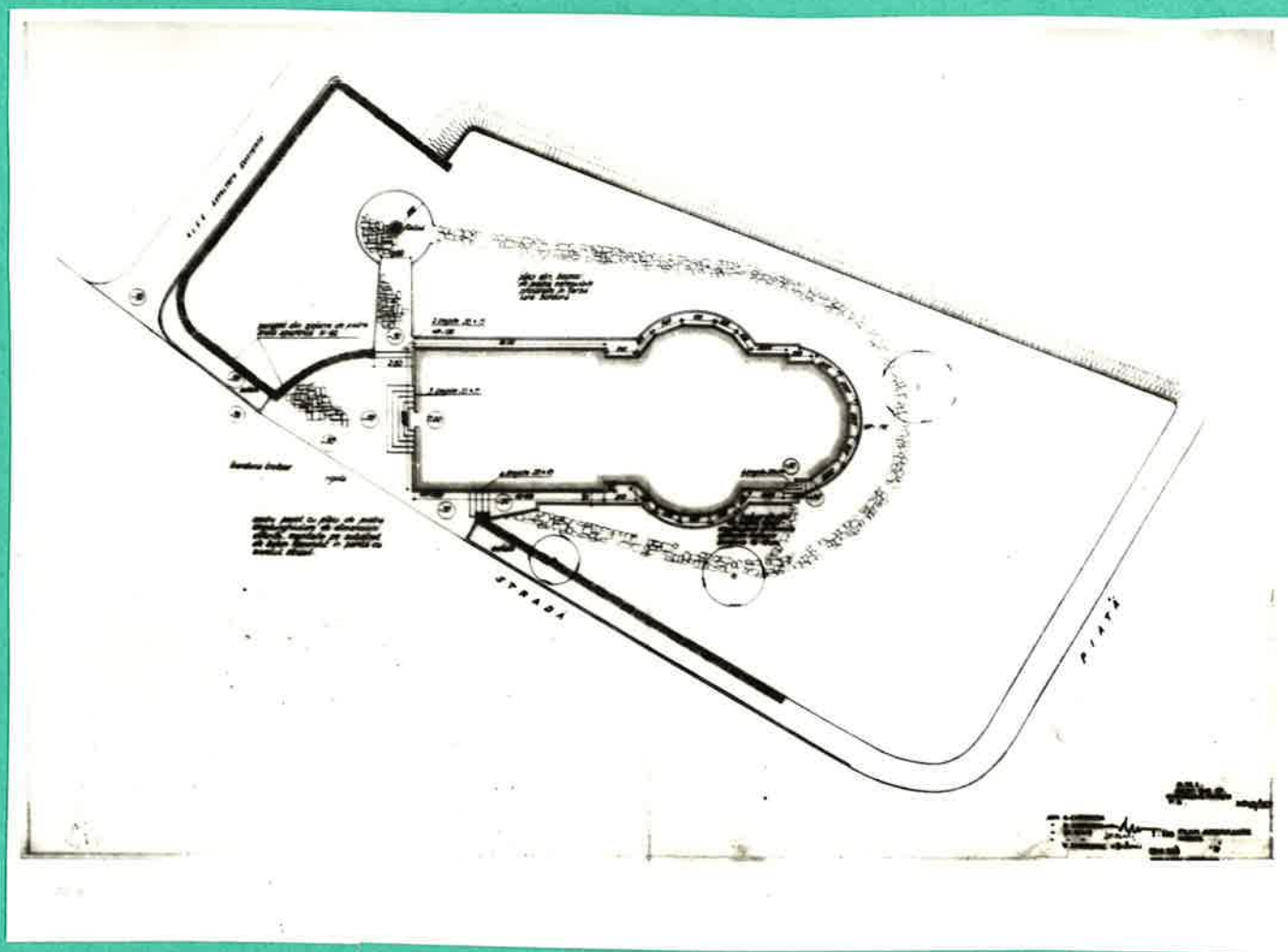
Pronaos - urmele boltilor
in peretele Vest

Pronaos - urmele boltilor în peretele Vest

Pridvorul în cursul restaurării

Planul de amenajare al curții

Perspectivă

Tabloul ctitorei Domnita
Balasa - pronaos - panou
s-vest inalte de darnare

Vedere Sud-vest
(după restaurare)